

Jaarverslag

Stichting Pensioenfonds
Gasunie

An aerial photograph of an industrial facility, likely a gas processing plant, situated on a grassy area next to a body of water. A large red ship is docked at a pier, and a black ship named GOLAR IGLOO is nearby. In the background, a wind turbine stands on a grassy field, and the sea extends to the horizon under a clear blue sky.

2022

Stichting Pensioenfonds Gasunie

Stichting Pensioenfonds Gasunie
Concourslaan 17, 9727 KC Groningen
Telefoon 088 - 116 2160
info@pensioenfondsgasunie.nl

Ingeschreven in het Handelsregister van de
Kamer van Koophandel onder nummer 41009373

Jaarverslag

1-1-2022 t/m 31-12-2022

Inhoud

Pagina

Bestuursverslag

Meerjarenoverzicht	7
1 Voorwoord	9
2 Algemene informatie	13
2.1 Profiel	13
2.2 Organisatie	13
2.3 Personalia	14
2.4 Bestuurscommissies en uitvoering	18
2.5 Missie, visie en doelstellingen	20
3 Financiële positie en beleid in 2022	23
3.1 Financiële positie	23
3.2 Status herstelplan	25
3.3 Haalbaarheidstoets en herstelkracht	25
3.4 Toeslagbeleid	26
3.5 Kostentransparantie	28
3.6 Besturing en toezicht	37
4 Integraal risicomanagement	40
4.1 Governance	40
4.2 Risico Management Systeem	42
4.3 Concrete risico's	43
4.4 Risicotolerantiegrenzen en beheersmaatregelen	44
4.5 Risicobeeld pensioenfonds	47
5 Beleggingen	52
5.1 Resultaten beleggingen	52
5.2 Beleggingsbeleid	54
5.3 Samenstelling beleggingsportefeuille	55
5.4 Afdekking van financiële risico's	60
5.5 Maatschappelijk verantwoord beleggen	61
6 Pensioenen	66
6.1 Pensioencommunicatie	66
6.2 Pensioenregeling en uitvoeringsovereenkomsten	67
6.3 Pensioenadministratie	68
7 Wet- en regelgeving en relevante ontwikkelingen	69
8 Actuariële analyse	71
Analyse van het resultaat	71
9 Vooruitblik	75

	Pagina
10 Verslag Raad van Toezicht	76
Reactie van het bestuur	79
11 Verslag Verantwoordingsorgaan	80
Reactie van het bestuur	84
 Jaarrekening	
Balans per 31 december	86
Staat van baten en lasten	88
Kasstroomoverzicht	91
Toelichting op de jaarrekening	92
Toelichting op de balans per 31 december	101
Gebeurtenissen na balansdatum	110
Toelichting op de staat van baten en lasten	112
Resultaatbestemming	117
Risicoparagraaf	118
 Overige gegevens	
Statutaire bepalingen van resultaatbestemming	127
Actuariële verklaring	128
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	130

Bestuursverslag

Meerjarenoverzicht ¹⁾

	2022	2021	2020	2019	2018
Aantallen					
Actieve deelnemers	1.752	1.571	1.568	1.454	1.728
Gewezen deelnemers	737	766	770	803	590
Pensioengerechtigden	1.712	1.740	1.818	1.739	1.686
Totaal	4.201	4.077	4.156	3.996	4.004
Financiële gegevens (in duizenden euro)					
Toeslagen					
Actieve deelnemers	2,70%	0,00%	0,00%	0,00%	0,20% ²⁾
Gewezen deelnemers en ingegane pensioenen	2,70%	0,00%	0,00%	0,00%	0,20% ²⁾
Premiebijdragen					
Kostendekkende premie	56.845	54.265	45.266	36.909	40.442
Gedempte kostendekkende premie	30.148	26.414	19.028	18.487	21.091
Feitelijke premie (jaarlijkse bijdrage)	36.806	31.731	30.008	29.807	33.293
Premiedekkingsgraad	78,5%	70,2%	79,9%	99,4%	101,6%
Pensioenuitkeringen	45.531	43.632	43.094	41.687	39.585

1) Aantallen en bedragen per ultimo jaar.

2) Het besluit tot toeslagverlening is na balansdatum genomen. De toeslagverlening is daarmee ten laste van boekjaar 2019 gekomen.

	2022	2021	2020	2019	2018
Vermogen en solvabiliteit					
Aanwezig eigen vermogen	625.724	557.681	208.262	204.801	81.907
Minimaal vereist eigen vermogen (MVEV)	49.992	70.254	75.083	69.608	59.699
Vereist eigen vermogen (VEV)	301.200	374.886	390.762	361.471	340.056
Technische voorzieningen (TV)	1.206.916	1.662.096	1.793.795	1.633.988	1.420.571
Actuele dekkingsgraad	151,8% ³⁾	133,6%	111,6%	112,5%	105,8%
Beleidsdekkingsgraad	144,3%	124,4%	103,5%	107,7%	112,0%
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,3%	104,2%	104,2%	104,3%	104,2%
Vereiste dekkingsgraad	125,0%	122,6%	121,8%	122,1%	123,9%
TBI-dekkingsgraad (Toekomst Bestendige Indexatie)	132,7%	123,0%	121,5%	123,6%	122,3%
Reële dekkingsgraad	102,2%	101,1%	85,2%	87,1%	91,6%
Gemiddelde duratie Technische voorziening	16,8	19,0	19,6	19,0	18,3
Gemiddelde marktrente (interne rekenrente)	2,61%	0,55%	0,16%	0,71%	1,38%
Beleggingen voor risico pensioenfonds					
Totale beleggingen voor risico pensioenfonds	1.838.145	2.200.972	2.002.321	1.839.107	1.503.118
Beleggingsopbrengsten	-375.775	230.446	176.415	350.651	-52.828
Rendement op basis van total return	-16,89%	11,60%	9,78%	23,52%	-3,29%
Samenstelling beleggingsportefeuille					
Vastgoedbeleggingen	10,0%	9,6%	9,6%	10,4%	10,0%
Aandelen	47,7%	49,1%	49,1%	48,5%	46,4%
Vastrentende waarden	43,9%	39,4%	35,9%	38,6%	43,2%
Derivaten	-1,6%	1,9%	5,4%	2,5%	0,4%
Beheerskosten ⁴⁾					
<i>Kosten pensioenbeheer</i>					
Uitvoeringskosten pensioenbeheer	2.231	1.290	1.323	1.334	1.490
Pensioenbeheerkosten per deelnemer (in €)	644	390	391	418	436
<i>Kosten vermogensbeheer</i>					
Kosten vermogensbeheer	3.510	3.370	3.487	3.526	3.216
Vermogensbeheerkosten in % van het gemiddeld belegd vermogen	0,18%	0,16%	0,19%	0,21%	0,21%
Transactiekosten	1.142	918	3.918	4.081	1.420
Transactiekosten in % van het gemiddeld belegd vermogen	0,06%	0,04%	0,21%	0,24%	0,09%

3) De dekkingsgraad is als volgt berekend: $(625.724 + 1.206.916) / 1.206.916 \times 100\% = 151,8\%$.

4) Voor een nadere uiteenzetting van dit onderwerp zie paragraaf 3.5.

1 Voorwoord

Inleiding

Het jaar 2022 stond in het teken van de Russische inval in Oekraïne. Dit is in de eerste plaats een groot menselijk drama. Economisch zorgde de oorlog in Oekraïne voor een wereldwijde stijging van energieprijzen en grondstoffen, met een sterk verhoogde inflatie tot gevolg. Centrale banken voerden forse renteverhogingen door om de inflatie te beteugelen. De financiële markten deden het daardoor minder goed.

Een positieve ontwikkeling was dat de invloed van het coronavirus op de samenleving aanzienlijk minder is geworden.

Hieronder worden een aantal ontwikkelingen in 2022 kort beschreven. Dit voorwoord wordt afgesloten met een vooruitblik naar 2023.

Ontwikkeling van de dekkingsgraad

Om de inflatie te bestrijden verhoogden centrale banken de rente. Dit gebeurde met name in het laatste kwartaal van 2022.

De rentestijging had een positief effect op de dekkingsgraad omdat het fonds daardoor minder vermogen hoeft aan te houden voor toekomstige verplichtingen. Het beleggingsrendement daalde echter als gevolg van de marktreactie op de rentestijging. Het pensioenfonds heeft de beleggingen gespreid en heeft een renteafdekkingsbeleid om dit soort marktontwikkelingen voor de lange termijn zo goed mogelijk op te vangen. Het pensioenfonds zag voor op de korte termijn de impact op de beleggingen maar omdat het pensioenfonds zich richt op beleggingen op de lange termijn, waren deze ontwikkelingen geen reden om het beleggingsbeleid aan te passen. De stijgende rente had een groter positief effect op de dekkingsgraad dan het negatieve effect van het tegenvallende beleggingsrendement, zodat de dekkingsgraad per saldo is gestegen. De dekkingsgraad steeg van 133,6% eind 2021 naar 151,8% op 31 december 2022.

Ook het voortschrijdende (12 maands-) gemiddelde van de dekkingsgraad steeg, namelijk van 124,4% per eind 2021 naar 144,3% op 31 december 2022. Deze gemiddelde dekkingsgraad staat bekend als de beleidsdekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad is bepalend voor onder andere het besluit om wel of niet te kunnen indexeren.

Volledige indexatie en gedeeltelijke inhaalindexatie

Het pensioenfonds heeft de ambitie de pensioenen te laten meegroeien met de stijgende prijzen. Dit noemen we indexatie of toeslagverlening. De dekkingsgraad aan het eind van 2021 was hoog genoeg om in 2022 de volledige indexatie van 2,7% (over 2021) toe te kennen. Voor de bepaling van de maximale indexatie zijn de prijzen conform de consumentenprijsindex (CPI) van alle bestedingen (afgeleid) in augustus, september en oktober 2020 zoals vastgesteld door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) toegepast. Het pensioenfonds heeft de (opgebouwde) pensioenen van alle deelnemers per 1 januari 2022 verhoogd: van werknemers, oud-werknemers en gepensioneerden. Daarnaast was er nog ruimte om een gedeelte van de verhogingen te betalen die in de voorgaande jaren gemist zijn. Dit noemen we inhaalindexatie. De ruimte was een bedrag gelijk aan 0,2% van de verplichtingen, circa € 3 miljoen. Afhankelijk van de verhogingen die deelnemers in het verleden hebben gemist, kregen zij per 1 januari 2022 een deel van dat bedrag als inhaalindexatie toegekend. Hiermee werd omgerekend 2,7% van de individuele indexatieachterstand ingehaald. Dit overeenkomstig het vigerend indexatiebeleid van het pensioenfonds. Voor deze ambitie heeft het pensioenfonds geen gebruik gemaakt van de versoepelde regelgeving voor het verlenen van indexaties ⁵⁾.

De dekkingsgraad eind 2022 was eveneens hoog genoeg om in 2023 de volledige indexatie (over 2022) toe te kennen. In 2022 waren de prijzen tijdens de maanden augustus, september en oktober 16,1% hoger dan in 2021. Alle pensioenen zijn per 1 januari 2023 met 16,1% omhoog gegaan. Voor de inhaalindexatie was een bedrag gelijk aan 2,4% van de verplichtingen beschikbaar, circa € 33 miljoen. Afhankelijk van de verhogingen die deelnemers in het verleden hebben gemist, kregen zij per 1 januari 2023 een deel van dat bedrag als inhaalindexatie toegekend.

⁵⁾ Besluit 7 juni 2022 tot wijziging van Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen in verband met toeslag vanwege voorgenomen transitie.

Communicatiebeleidsplan 2022-2024

In het nieuwe communicatiebeleidsplan heeft het pensioenfonds een aantal doelen gesteld. In de eerste plaats wil het pensioenfonds bereiken dat deelnemers een goed beeld hebben van pensioen en van het pensioenfonds. Ten tweede vindt het pensioenfonds het belangrijk dat deelnemers zich thuis voelen bij het pensioenfonds en dat ze weten wie het pensioenfonds is. Ten derde wenst het pensioenfonds dat deelnemers een beeld van hun eigen pensioensituatie hebben en in actie komen als dat nodig is. Om deze doelstellingen te bereiken heeft het pensioenfonds een communicatiestrategie ontwikkeld waarbij de nadruk ligt op persoonlijke en eenvoudig te begrijpen communicatie.

Asset Liability Management studie

Het pensioenfonds heeft in 2022 een nieuwe Asset Liability Management (ALM) studie uitgevoerd. In zo'n ALM studie wordt een grote hoeveelheid economische scenario's doorgerekend voor de beleggingen van het pensioenfonds. Op die manier wordt bekeken in welke mate het pensioenfonds in de toekomst aan de eigen doelstellingen kan voldoen. Ook zijn de "investment beliefs" (de overtuigingen waar het beleggingsbeleid op gebaseerd is) tegen het licht gehouden en geactualiseerd en uitgebreid met beliefs voor Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB). Tot slot heeft het bestuur een aantal stresstesten laten uitvoeren en is er specifieke aandacht geweest voor klimaatscenario's. De uitkomst van de ALM studie was dat het beleggingsbeleid van het pensioenfonds passend is en daarom in grote lijnen ongewijzigd wordt voortgezet.

Ontwikkelingen risicomanagement

Het pensioenfonds heeft in 2022 een bijeenkomst gehouden om de risico's van de Wet toekomst pensioenen in beeld te brengen door middel van het uitwerken van een aantal scenario's. Hierdoor is het pensioenfonds beter voorbereid op eventuele tegenvallers als die zich voordoen. Daarnaast heeft het pensioenfonds een inventarisatie gehouden om nieuwe risico's voor het pensioenfonds te identificeren. Daarbij is specifiek gekeken naar risico's op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen, inflatie en ICT.

De sleutelfunctiehouder interne audit heeft in 2022 een audit uitgevoerd. Focus van de audit waren de opzet en werking van de risicobeheersmaatregelen en de vraag of deze een redelijke mate van zekerheid bieden dat de doelstellingen van het pensioenfonds worden bereikt. De conclusie van de sleutelfunctiehouder interne audit is dat het controle bouwwerk van het pensioenfonds, vanuit de optiek van risicobeheersing, als bevredigend kan worden aangemerkt. De auditor heeft bevindingen ten aanzien van basiseisen voor management control, continuïteit en risicoprocessen van het bestuursbureau en het beheersen van uitbestedingsrisico's geconstateerd. Deze drie risico's zijn gekwalificeerd met een risico 'middel'. Het pensioenfonds volgt deze bevindingen op en heeft acties geformuleerd om de beheersing van de betreffende risico's te verbeteren.

Het bestuur houdt onverminderd aandacht voor het toezicht op uitbestedingspartijen. Er is in 2022 bijvoorbeeld regelmatig contact met onze custodian CACEIS geweest. CACEIS stelt rapportages voor het pensioenfonds op en bewaart onze beleggingen. Na de overgang van KasBank N.V. naar CACEIS in 2021 stond de kwaliteit van de dienstverlening onder druk. Inmiddels is de kwaliteit van de dienstverlening van CACEIS verbeterd.

Overgang naar andere pensioenuitvoeringsorganisatie per 1 januari 2022

Het pensioenfonds is per 1 januari 2022 overgegaan van pensioenuitvoeringsorganisatie TKP naar AZL. In 2022 is er hard gewerkt om de overgang in de systemen van AZL door te voeren. De overgang is in zijn algemeenheid goed verlopen. Wel was de dienstverlening aan deelnemers vooral in de eerste maanden van 2022 niet op het gewenste niveau. Ook heeft de verwerking van de inhaalindexatie per 1 januari 2022 en de verwerking van aanvragen tot waardeoverdracht langer op zich laten wachten dan verwacht en gewenst. AZL heeft hard gewerkt aan de verbetering van haar dienstverlening. Inmiddels zijn de werkzaamheden voor de overgang afgerond en heeft AZL de achterstanden ingehaald. Het bestuur bedankt zowel TKP als AZL voor de inspanningen die zij hebben verricht om de overgang te effectueren.

AZL heeft in juli 2022 aangekondigd dat ze het IT-landschap gaat vernieuwen. AZL heeft daarbij gekozen voor het Deense IT-bedrijf Festina Finance als leverancier voor de pensioenadministratie in het nieuwe IT-platform. Het pensioenfonds is aan de ene kant verheugd dat AZL investeert in een toekomstbestendig softwaresysteem. Aan de andere kant ziet het pensioenfonds ook de risico's van een dergelijke grote IT-wijziging. Het pensioenfonds volgt de ontwikkelingen bij AZL op de voet en vraagt waar nodig om aanvullende informatie.

Wet Toekomst Pensioenen (WTP)

Het pensioenfonds is samen met de werkgevers N.V. Nederlandse Gasunie en GasTerra B.V. en met de vakbonden gestart met de voorbereidingen voor de te verwachten wijzigingen voortkomend uit het wetsvoorstel Wet toekomst pensioenen. Partijen hebben afgesproken om de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel gezamenlijk ("tripartiet") aan te pakken. Hierbij worden de onderlinge verantwoordelijkheden gerespecteerd. Zo kiezen de werkgevers en vakbonden (samen de sociale partners) het contract voor de opbouw van nieuwe pensioenaanspraken en stellen zij voor de bestaande pensioenaanspraken en -rechten wel of niet in te varen in het nieuwe contract. Het pensioenfonds vormt een oordeel over de evenwichtigheid van deze keuzes en onderzoekt en neemt besluiten over hoe deze keuzes kunnen worden vormgegeven.

Er is een coördinatiegroep en een technische werkgroep gevormd met vertegenwoordigers van de drie partijen. De technische werkgroep zorgt voor het inhoudelijke onderzoek naar vraagstukken over de transitie naar het nieuwe stelsel en geeft advies aan de sociale partners. De coördinatiegroep houdt zich bezig met de planning, het proces, de samenwerking, de communicatie en het budget. Er is een externe programmamanager met veel pensioen kennis en ervaring in complexe trajecten aangetrokken om het transitieproces te begeleiden.

Medio september 2022 is een startsessie gehouden met vertegenwoordigers van alle drie de partijen. In het eerste kwartaal van 2023 is gestart met het onderzoek naar:

- 1 welke contractvorm (solidair of flexibel) de voorkeur geniet van sociale partners voor de opbouw van nieuwe pensioenaanspraken;
- 2 de vraag of sociale partners de bestaande pensioenaanspraken en -rechten willen invaren;
- 3 de vraag of er redenen zijn voor sociale partners om de uitvoering door het pensioenfonds te heroverwegen.

In januari 2023 hebben de drie partijen gezamenlijk een pensioenonderzoek onder de deelnemers uitgezet. De uitkomsten van dit onderzoek levert belangrijke input voor de beantwoording van bovengenoemde drie vraagstukken.

Bestuurswijzigingen

Eind juni 2022 is mevrouw Hermes afgetreden als bestuurslid van het pensioenfonds, na een indrukwekkende staat van dienst van 14 jaar als bestuurslid, waarvan 4,5 jaar als voorzitter van het pensioenfonds. Als voorzitter van het pensioenfonds heeft zij een voortrekkersrol gespeeld om de verschillende betrokkenen bij het pensioenfonds beter met elkaar te verbinden. Dat heeft ertoe geleid dat het wederzijdse begrip blijvend is verbeterd. Het bestuur is haar daar zeer erkentelijk voor. Het bestuur bedankt mevrouw Hermes voor haar grote inzet voor het pensioenfonds in al deze jaren.

Per 1 juli 2022 is mevrouw Van Boven benoemd als bestuurslid en tevens als lid van de pensioen- en communicatie commissie.

Vooruitblik

Het pensioenfonds heeft begin 2023 een onderzoek gedaan naar de risicobereidheid van de deelnemers. De uitvoering van het onderzoek is uitbesteed aan externe partijen (Ipsos en Willis Towers Watson) en is opgezet in overleg met sociale partners. Andere partijen zoals de Vereniging van Gepensioneerden van Gasunie (VGG) zijn informatief betrokken. Bij dit onderzoek heeft het pensioenfonds ook gevraagd naar de voorkeur van de deelnemers op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen. De respons was aanzienlijk, ruim 36% van alle (gewezen) deelnemers en gepensioneerden in het pensioenfonds heeft de voorkeuren via het onderzoek kenbaar gemaakt. Het pensioenfonds zal de uitkomsten van het onderzoek naar de deelnemers terugkoppelen en zal deze uitkomsten meenemen bij de transitie naar een nieuwe regeling.

Daarnaast zullen verdere stappen worden gezet voor de transitie naar het nieuwe stelsel. Zo zal het bestuur bijvoorbeeld bijzondere aandacht hebben voor datakwaliteit, omdat het bestuur datakwaliteit ziet als één van de risico's bij de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel.

Het voornemen van alle partijen is om de transitie te laten plaatsvinden met ingang van 1 januari 2026.

Het bestuur zal ook in 2023 de ontwikkelingen en de risico's bij uitbestedingspartijen nauwlettend volgen. In het bijzonder heeft de IT-vernieuwing bij AZL de aandacht, maar ook met de andere uitbestedingspartijen zal regelmatig overlegd worden over de gang van zaken.

Ook gaat het pensioenfonds door met de verdere verdieping van het beleid op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen. In 2023 zal het pensioenfonds de aandelenportefeuille aan een nieuwe vermogensbeheerder uitbesteden.

Groningen, 20 juni 2023

Het bestuur

2 Algemene informatie

2.1 Profiel

Stichting Pensioenfonds Gasunie

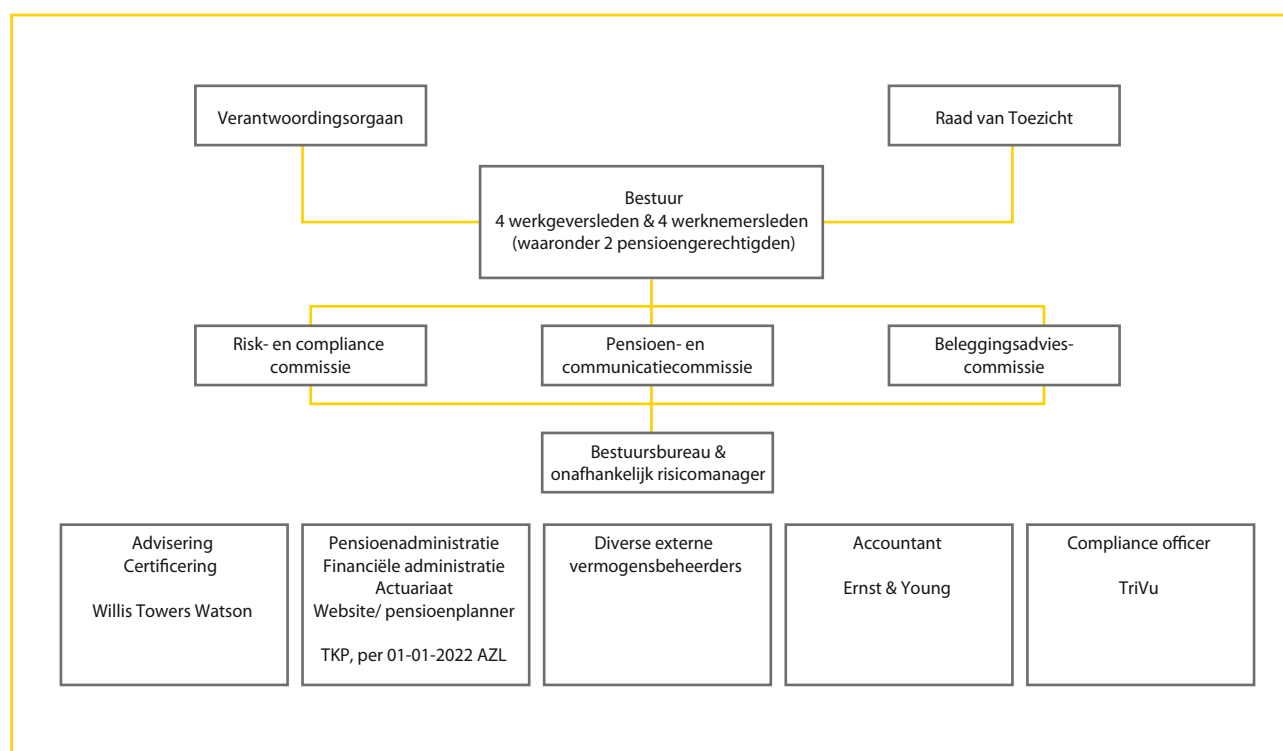
Het pensioenfonds is statutair gevestigd te Groningen en is opgericht op 15 september 1965. De laatste statutenwijziging was op 21 december 2022. Het pensioenfonds is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41009373.

Statutaire doelstellingen

Het pensioenfonds heeft ten doel het zeker stellen en verstrekken van pensioenen en andere uitkeringen aan (gewezen) deelnemers en gepensioneerden en aan nagelaten betrekkingen van (gewezen) deelnemers en gepensioneerden van N.V. Nederlandse Gasunie (hierna: Gasunie) en van de aangesloten onderneming GasTerra B.V. (hierna: GasTerra).

2.2 Organisatie

De samenhang van alle organen en commissies binnen het pensioenfonds wordt in het onderstaande schema visueel weergegeven.

2.3 Personalia

Bestuur

Naam	Functie	Voorgedragen door	Bestuurslid sinds	Einde zittingsduur ⁶⁾
Dhr. A.J. Algra (1950)	plv. secretaris	Pensioengerechtigden	01-07-2017	01-07-2025
Dhr. A.J. den Herder (1967)	lid	Ondernemingsraden Gasunie/GasTerra	01-03-2015	01-07-2027
Dhr. J.S. Douma (1989)	secretaris	N.V. Nederlandse Gasunie	01-10-2019	01-10-2023
Dhr. J. Hooghiem (1982)	voorzitter	Ondernemingsraden Gasunie/GasTerra	01-07-2017	01-07-2025
Dhr. F.F. van Koten (1970)	lid	GasTerra B.V.	01-07-2018	01-07-2026
Mw. A.C.M. Melman (1974)	lid	N.V. Nederlandse Gasunie	01-11-2019	01-11-2023
Mw. B.K. van Boven (1978) ⁷⁾	plv. voorzitter	N.V. Nederlandse Gasunie	01-07-2022	01-07-2026
Dhr. C.D. Vermeulen (1951)	lid	Pensioengerechtigden	23-09-2020	23-09-2024

Vergoeding bestuursleden namens pensioengerechtigden

De bestuursleden die voorgedragen zijn door de pensioengerechtigden ontvangen een vergoeding van vierduizend en vijfhonderd euro per jaar. Alle onkosten worden geacht te zijn inbegrepen in deze vergoeding. De overige leden van het bestuur ontvangen geen vergoeding.

Bestuursbureau

Naam	Functie
Dhr. D. Hermans ⁸⁾	Finance & Control
Dhr. P.H.J. van der Pol	Vermogensbeheer
Mw. A. Sari	Pensioenbeheer
Dhr. S.J. Swaters	Manager Bestuursbureau
Mw. M.M. Smelter	Strategie & Beleid

⁶⁾ Allen herbenoembaar.

⁷⁾ Mevrouw van Boven is per 23 maart 2023 tevens plaatsvervangend voorzitter.

⁸⁾ De heer Hermans heeft het bestuursbureau per 1 maart 2023 verlaten en wordt per 1 april 2023 opgevolgd door de heer Boersma

Onafhankelijk risicomanager

Naam	Functie
Dhr. S.J. Swaters	onafhankelijk risicomanager

Beleggingsadviescommissie

Naam	Functie
Dhr. F.F. van Koten	voorzitter
Dhr. J. Hooghiem	lid
Dhr. J.S. Douma	lid
Dhr. G. Alserda ⁹⁾	extern adviseur
Dhr. C. Tromp	extern adviseur

Pensioen- en communicatiecommissie

Naam	Functie
Dhr. A.J. Algra	voorzitter
Mw. A.C.M. Melman	lid
Mw. B.K. van Boven	lid

Risk- en compliancecommissie

Naam	Functie
Dhr. A.J. den Herder ¹⁰⁾	voorzitter
Dhr. C.D. Vermeulen ¹¹⁾	lid

⁹⁾ De heer Salomons heeft per 1 januari 2022 afscheid genomen als extern adviseur. Zijn rol wordt vanaf die datum worden ingevuld door de heer Alserda.

¹⁰⁾ Tevens toehoorder bij de pensioen- en communicatiecommissie.

¹¹⁾ Tevens toehoorder bij de beleggingsadviescommissie.

Compliance Officer

Naam	Organisatie
Dhr. H. Pullen	TriVu

Verantwoordingsorgaan

Naam	Functie	Voorgedragen door	Einde zittingsduur ¹²⁾
Dhr. A.F. Elzinga (1961)	lid	werkgevers	01-07-2026
Dhr. A.E.C. Faas (1943) ¹³⁾	lid	pensioengerechtigden	28-01-2027
Dhr. E.S. Ekamper (1985) ¹⁴⁾	voorzitter	werknemers	28-01-2027

Raad van Toezicht

Naam	Functie	Einde zittingsduur
Dhr. M.J.G. Driessen (1958)	voorzitter	1-10-2025
Dhr. H. Hoos (1968)	lid	1-10-2026
Mw. D.J.M.P. Horsmeier (1951)	lid	1-10-2024

Sleutelfunctiehouders

Naam	Functie	Benoemingsdatum
Dhr. A.J. den Herder	risicobeheer	08-07-2020
Dhr. F.G.W. Boonstra	interne audit	16-07-2021
Dhr. R.T. Schilder	actuarieel	21-11-2019

¹²⁾ Allen herbenoembaar

¹³⁾ Per 28 januari 2023 is de heer Faas herbenoemd voor vier jaar.

¹⁴⁾ Per 28 januari 2023 is de heer Ekamper herbenoemd voor vier jaar.

Nevenfuncties per 31 december 2022

Naam bestuurslid	Nevenfuncties
Dhr. A.J. Algra	Bestuurslid - Stichting RK Kerkhof Groningen Bestuurslid - Stichting Oud Papier Actie – Groningen Zuid Lid Parochiebestuur – Hildegardparochie te Groningen Bestuurslid - Vermogensbeheerfonds Bisdom Groningen-Leeuwarden
B.K. van Boven	Manager Commerce & Regulation bij GasunieTransport Services B.V. Lid van de Domein Klant en Markt bij Netbeheer Nederland (tot maart 2022) Lid van de General Assembly bij ENTSO Vertegenwoordiger van Gasunie Transport Services B.V. bij de PRISMA Shareholder meeting Penningmeester Stichting AFS Nederland
Dhr. A.J. den Herder	Manager Operations Techniek Nederland - N.V. Nederlandse Gasunie NEN - Voorzitter Beleidscommissie Energie NEN - Voorzitter normcommissie Transportleidingen NEN - Voorzitter werkgroep PGS NEN - Lid commissie Schemabeheer
Dhr. J.S. Douma	Manager Business Development Hydrogen Import - N.V. Nederlandse Gasunie
Dhr. J. Hooghiem	Manager Projects - N.V. Nederlandse Gasunie
Dhr. F.F. van Koten	CFO - GasTerra B.V.
Mw. A.C.M. Melman	Manager Corporate Legal & Compliance - N.V. Nederlandse Gasunie ¹⁵⁾
Dhr. C.D. Vermeulen	Secretaris van Bridgeclub HBS

Externe accountant

Ernst & Young Accountants LLP Dhr. J. Slager RA

Adviserend actuaris

Willis Towers Watson Netherlands B.V. Dhr. W. Eikelboom AAG

Certificerend actuaris

Willis Towers Watson Netherlands B.V. Dhr. R.T. Schilder AAG

¹⁵⁾ Per juni 2023 tevens Company Secretary van N.V. Nederlandse Gasunie.

2.4 Bestuurscommissies en uitvoering

Bestuur

Het bestuur voert het beheer van het pensioenfonds en is bevoegd alle zaken van het pensioenfonds te behandelen en beslissingen daaromtrent te nemen. Dit met inachtneming van wet- en regelgeving, de bepalingen in de statuten van het pensioenfonds, de uitvoeringsovereenkomsten met Gasunie en GasTerra en de pensioenreglementen. Het bestuur is, conform de Pensioenwet, altijd verantwoordelijk voor de juiste uitvoering van de uitbestede taken.

Bestuursbureau

Het bestuur heeft een bestuursbureau ingesteld om alle werkzaamheden voor het pensioenfonds te coördineren en het secretariaat te voeren. Het bestuursbureau coördineert en bewaakt tevens alle uitbestede werkzaamheden.

De werkzaamheden van het bestuursbureau zijn verdeeld in de drie aandachtsgebieden van de commissies:

- vermogensbeheer;
- pensioenbeheer, communicatie en governance en
- risicomanagement en compliance.

Tevens draagt het bestuursbureau zorg voor de algehele ondersteuning van het bestuur en alle commissies. Het bestuursbureau is het eerste aanspreekpunt voor het pensioenfonds en beheert alle contracten. Het bestuursbureau volgt ook de ontwikkelingen op het gebied van pensioenbeheer, wet- en regelgeving en adviseert het bestuur hierover.

Het bestuur heeft een aantal bevoegdheden gedelegeerd aan het bestuursbureau. Deze bevoegdheden zijn vastgelegd in het document 'Delegatie van bevoegdheden'.

Uitvoering en financiële administratie

Het bestuur had tot 31 december 2021 alle dagelijkse werkzaamheden met betrekking tot het uitvoeren van de pensioenregelingen en de financiële administratie uitbesteed aan TKP Pensioen B.V. (TKP) te Groningen. Per 1 januari 2022 is dit overgedragen aan AZL. De beleggingsadministratie wordt uitgevoerd door CACEIS Bank, Netherlands Branch.

Vermogensbeheer

Het bestuur heeft het vermogensbeheer bijna volledig uitbesteed aan externe vermogensbeheerders.

Categorie	Vermogensbeheerder	Met ingang van
Aandelenportefeuille	BlackRock Advisors (UK) limited (BlackRock) ¹⁶⁾	08-12-2010
LDI-portefeuille en rentederivaten en afdekken valuta risico	Cardano Risk Management B.V. ¹⁷⁾	23-08-2016
Krediet obligatie portefeuille	Nationale Nederlanden Investment Partners	01-03-2020

¹⁶⁾ Het pensioenfonds is voornemens om de aandelenportefeuille naar State Street over te dragen in 2023.

¹⁷⁾ Per 15 februari 2022 wordt het afdekken van het valuta risico uitgevoerd door Cardano. Tot dat moment werd het door CACEIS Bank, Netherlands Branch uitgevoerd.

Categorie	Vermogensbeheerder	Met ingang van
Woninghypotheken	DMFCO	21-05-2019
Beursgenoteerde vastgoedportefeuille	DWS	01-04-2016
Niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen	Altera, CBRE Global Investors & Syntrus Achmea	21-09-2010, 08-07-2016, 12-12-2016
Ondersteuning niet-beursgenoteerde vastgoedportefeuille	Sweco Capital Consultants ¹⁸⁾	12-12-2009
Grondstoffenportefeuille	Morgan Stanley	29-04-2010
Collateral management	CACEIS Bank, Netherlands Branch ¹⁹⁾	02-11-2011

Het bestuursbureau stelt eens per kwartaal “factsheets” op voor de beleggingsadviescommissie en het bestuur. Deze factsheets geven een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen bij iedere vermogensbeheerder en bevatten onder andere informatie over behaalde rendementen, beheerskosten en in hoeverre de gemaakte afspraken worden nageleefd. Verder worden er door het jaar heen regelmatig overleggen gevoerd met de beheerders.

Voor zover activiteiten op beleggingsgebied niet zijn uitbesteed, worden zij beheerd door het bestuursbureau. Niet uitbesteed zijn een beperkt deel van het liquiditeitenbeheer, transacties die noodzakelijk zijn voor het beheersen van het renterisico en transacties voor de uitvoering van het pijngrensbeleid.

Beleggingsadviescommissie

De beleggingsadviescommissie adviseert het bestuur over het strategische en operationele beleggingsbeleid, over de financiële risico's en over de uitgangspunten en uitkomsten van ALM-studies. Met inachtneming van het vastgestelde beleggingsbeleid brengt de beleggingsadviescommissie uit eigen beweging of op verzoek adviezen uit aan het bestuur. Dit betreft adviezen over onderwerpen uit de jaarplanning of over andere (actuele) onderwerpen.

Pensioen- en communicatiecommissie

De pensioen- en communicatiecommissie adviseert het bestuur over het te voeren pensioenbeleid, governance, de communicatie over het pensioen en het beheer en de uitvoering van de pensioenregelingen.

Risk- en compliance commissie

De risk- en compliance commissie adviseert het bestuur over risicobeheersing en compliance en ondersteunt het bestuur bij het beleid rondom niet-financiële risico's. Daarnaast is de risk- en compliance commissie verantwoordelijk voor het opstellen van het uitbestedingsbeleid, IT- en datakwaliteit-beleid en risicomitigatie omtrent IT-risico's.

18) Per 30 juni 2023 is het contract beëindigd en wordt de ondersteuning bij Finance Ideas afgenomen.

19) Per 15 februari 2023 wordt het collateral management uitgevoerd door Cardano.

Verantwoordingsorgaan

Het pensioenfonds heeft een verantwoordingsorgaan dat uit drie leden bestaat. Het bestuur legt jaarlijks over het gevoerde beleid verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan. Naast de jaarlijkse verantwoording vindt door het jaar heen minimaal twee overleggen plaats over adviesplichtige onderwerpen en andere onderwerpen van belang.

Raad van Toezicht

De raad van toezicht oefent het interne toezicht uit op het bestuur van het pensioenfonds en is een verplicht orgaan voor pensioenfondsen met een belegd vermogen van meer dan één miljard euro. De raad van toezicht bestaat uit drie externe deskundigen. Taak van de raad van toezicht is om toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. Zij ziet er verder op toe dat het bestuur de risicobeheersing goed op orde heeft en bij de beslissingen een evenwichtige belangenafweging maakt.

Sleutelfunctiehouders

Pensioenfonds Gasunie geeft invulling aan de richtlijnen uit IORP II omtrent het invullen van sleutelfuncties. Het bestuur heeft de rollen als volgt ingevuld:

- De sleutelfunctiehouder actuariel is uitbesteed aan de certificerend actuaris.
- De sleutelfunctiehouder risicobeheer wordt uitgevoerd door de voorzitter van de risk & compliance commissie.
- De sleutelfunctiehouder interne audit wordt vervuld door een externe specialist op het gebied van audits.

Onafhankelijk risicomanager

Het bestuur heeft een onafhankelijk risicomanager benoemd als vervuller van de sleutelfunctie risicobeheer. De onafhankelijk risicomanager oefent zijn functie onafhankelijk van de commissies uit en ziet vanuit zijn rol toe op het naleven van het integraal risicomanagementbeleid bij de totstandkoming van adviezen van de commissies.

Compliance

De compliance functie is uitbesteed aan TriVu. TriVu heeft de rapportage over 2022 verzorgd.

Overige externe ondersteuning

Het bestuur wordt bijgestaan door een externe adviserend actuaris van WTW (Towers Watson Netherlands B.V). Daarnaast maakt het bestuur ten behoeve van de certificering van de jaarrekening gebruik van een certificerend actuaris (WTW) en een registeraccountant (Ernst & Young Accountants LLP). Ortec Finance B.V. ondersteunt het bestuur en de sleutelfunctie risicobeheer door middel van het eens per kwartaal opstellen van een integraal risicodashboard. Indien nodig worden door het bestuur andere externe deskundigen geraadpleegd.

2.5 Missie, visie en doelstellingen

De missie, visie en doelstellingen worden eenmaal per jaar door het bestuur geëvalueerd bij de beoordeling van de Actuariële bedrijfstechische nota (ABTN). De meest recente wijziging heeft plaatsgevonden op 23 maart 2023.

Missie

De Stichting Pensioenfonds Gasunie wil de (oud)medewerkers van Gasunie en GasTerra een aanvullend inkomen voor later bieden. Wij voeren de pensioenregelingen uit die de sociale partners samen hebben afgesproken: ouderdomspensioen, nabestaandenpensioen en arbeidsongeschiktheidspensioen.

Wij willen zorgen voor een pensioen dat zijn waarde behoudt. Daarvoor beheren wij het vermogen dat aan ons is toevertrouwd zo efficiënt mogelijk met aanvaardbare risico's en tegen redelijke kosten. Besluiten nemen wij op een evenwichtige manier: wij wegen de verschillende belangen zo goed mogelijk. Wij vinden het belangrijk dat onze deelnemers begrijpen wat we doen.

Visie

De wereld om ons heen verandert voortdurend. Wij blijven daarom op de hoogte van de ontwikkelingen in de markt en in de politiek zodat we kunnen inspelen op veranderingen. Wij proberen in elk geval de nominale pensioenen uit te keren. Een nominaal pensioen is het vastgelegde pensioenbedrag dat een deelnemer jaarlijks opbouwt op basis van het inkomen in dat jaar. Daarnaast willen we graag de pensioenrechten en -uitkeringen waardevast houden door die te corrigeren voor de effecten van inflatie, zodat de koopkracht behouden blijft.

Om dit te bereiken beleggen wij het kapitaal dat door het pensioenfonds beheerd wordt. Dat is nodig om voldoende rendement te behalen voor de uitkering van in elk geval een nominaal pensioen en bij voorkeur ook van een waardevast pensioen. Beleggen brengt wel risico's met zich mee. Het is geen zekerheid dat het pensioen door beleggen hoger wordt; het kan ook gelijk blijven of zelfs lager worden. Wij nemen maatregelen om de risico's te beperken en letten daarbij op de kosten.

Wij zijn een middelgroot ondernemingspensioenfonds. Daarom kennen wij de deelnemers en de deelnemers kennen ons. Wij vinden het belangrijk dat onze deelnemers begrijpen wat hun keuzemogelijkheden zijn. En ook dat zij realistische verwachtingen hebben over de hoogte van hun pensioen, zodat zij zo nodig aanvullende maatregelen kunnen treffen voor het inkomen na pensionering.

Doelstellingen

Op basis van de visie heeft het bestuur vier concrete doelstellingen geformuleerd.

Doelstelling 1: Het zeker stellen van de nominale pensioenaanspraken en pensioenrechten

In 2022 zijn de nominale pensioenaanspraken en -rechten op peil gebleven. Een korting van nominale rechten en/of aanspraken is niet aan de orde geweest. Het pensioenfonds heeft verschillende beschermingsmaatregelen genomen om rechtenkortingen te voorkomen. Deze maatregelen zijn onder andere het uitvoeren van integraal risicomanagementbeleid en het pijngrensbeleid. De ontwikkelingen op dit gebied worden weergegeven in de risicoparagraaf. Het pijngrensbeleid wordt verder toegelicht in de beleggingsparagraaf, maar is in 2022 niet in werking getreden vanwege de goede financiële positie. Aanvullend beschikt het pensioenfonds over een financieel crisisplan met daarin maatregelen die het pensioenfonds kan inzetten op het moment dat kortingen dreigen.

Doelstelling 2: Het waardevast houden van ingegane pensioenen en (premiëvrije) pensioenaanspraken.

Per 1 januari 2022 heeft het bestuur een indexatie van 2,7% kunnen verlenen op de ingegane pensioenen en de (premiëvrije) pensioenaanspraken. De beleidsdekkingsgraad op 31 december 2021 bedroeg namelijk 124,4%. Dit was hoger dan de Toekomst bestendige Indexatie (TBI)-grens²⁰⁾ van 123,0%, waarboven volledig geïndexeerd mag worden. Hierdoor was het mogelijk om per 1 januari 2022 een indexatie van 2,7% toe te kennen. De indexatie komt overeen met de door het CBS becijferde stijging van het prijspeil²¹⁾. Ook is per 1 januari 2022 een klein deel van de in het verleden gemiste toeslagen toegekend. Dit is in maart 2023 in de administratie en in de uitkeringen verwerkt.

Op 31 december 2022 bedroeg de beleidsdekkingsgraad 144,3% en was hiermee hoger dan de TBI grens van 132,7%. Hierdoor kon opnieuw (per 1 januari 2023) de volledige indexatie op basis van de stijging van het prijspeil van 16,1% worden toegekend. Ook is een deel van de in het verleden gemiste toeslagen toegekend (ingaaande 1 januari 2023). Deze inhaalindexatie wordt alleen toegekend aan deelnemers die in het verleden indexaties hebben gemist. De inhaalindexatie per deelnemer wordt berekend op basis van een voor iedereen gelijk percentage van de indexatieachterstand.

20) De TBI-dekkingsgraad is gelijk aan 110% vermeerderd met een vermogen voor de financiering van toekomstige toeslagen. Voor de berekening van dat vermogen wordt gerekend met een veronderstelde toekomstige jaarlijkse toeslag gelijk aan de minimale verwachtingswaarde voor de groeivoet van het prijsindexcijfer zoals vastgelegd in artikel 23a van het Besluit FTK. Deze toekomstige jaarlijkse toeslagen worden contant gemaakt op een discontovoet gelijk aan het wettelijk maximaal toegestaan verwacht rendement op aandelen.

21) Hiervoor hanteert het pensioenfonds de afgeleide CPI (alle bestedingen) over de maanden augustus, september en oktober.

Doelstelling 3: Het eigen pensioenbewustzijn en -verantwoordelijkheid vergroten door klantgericht en transparant te communiceren.

Er zijn diverse digitale nieuwsbrieven naar de actieve deelnemers, gepensioneerden en gewezen deelnemers verstuurd. Via de intranetten van Gasunie en GasTerra en de website van de Vereniging van Pensioengerechtigden en Postactieven van Gasunie en GasTerra worden de actieve deelnemers en gepensioneerden geattendeerd op nieuwsberichten die op de pensioenfondswabsite gepubliceerd worden. Via meerdere kanalen wordt geprobeerd deze deelnemers te bereiken en te informeren over de ontwikkelingen binnen het pensioenfonds. Eind 2022 zijn de voorbereidingen voor de verplichte deelnemersonderzoek in het kader van de WTP gestart.

Doelstelling 4: Het zorgdragen voor een adequate uitvoering van de pensioenregeling.

De doelstelling om te zorgen voor een adequate uitvoering van de pensioenregeling is in 2022 grotendeels behaald. 2022 was het eerste jaar dat de pensioenregeling door AZL als opvolger van TKP werd geadmireerd en uitgevoerd. De overgang van TKP naar AZL is in zijn algemeenheid goed verlopen. Wel is de dienstverlening aan deelnemers in een aantal opzichten met name in het begin van 2022 niet op het gewenste niveau geweest, maar sedertdien is verbetering opgetreden.

3 Financiële positie en beleid in 2022

3.1 Financiële positie

De dekkingsgraad is een belangrijke maatstaf voor de financiële positie van een pensioenfonds. De dekkingsgraad geeft het pensioenvermogen als percentage van de contante waarde van de pensioenverplichtingen in de toekomst weer. De dekkingsgraden kunnen wijzigen door diverse factoren, zoals de ontwikkeling van de waarde van de beleggingen, de ontwikkeling van de rente, actuariële ontwikkelingen en veranderende regelgeving. Een financiële gezonde positie heeft het pensioenfonds indien de beleidsdekkingsgraad boven de vereiste dekkingsgraad van 125,0% ligt. Bij de vereiste dekkingsgraad is het pensioenvermogen even groot als de pensioenverplichtingen plus de verplichte risicobuffer. Deze verplichte risicobuffer heet ook wel het vereist eigen vermogen (VEV).

Actuele dekkingsgraad

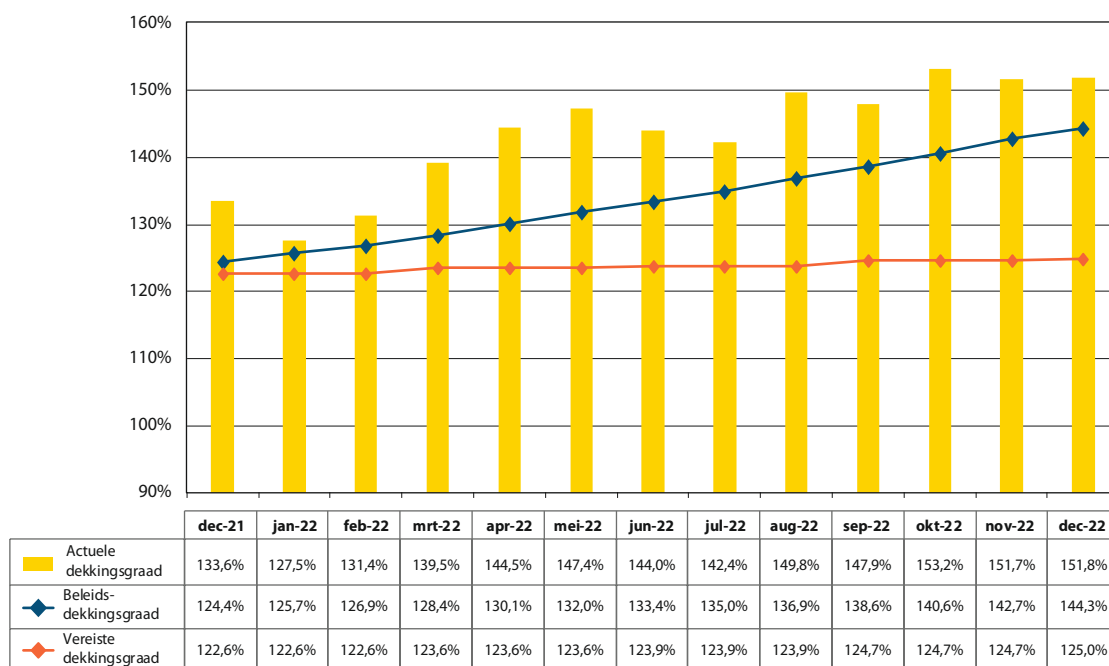
De actuele dekkingsgraad per ultimo 2022 was 151,8% (2021: 133,6%). Dit houdt in dat naar verwachting aan de huidige verplichtingen kan worden voldaan en dat er voldoende risicobuffer aanwezig is.

Beleidsdekkingsgraad

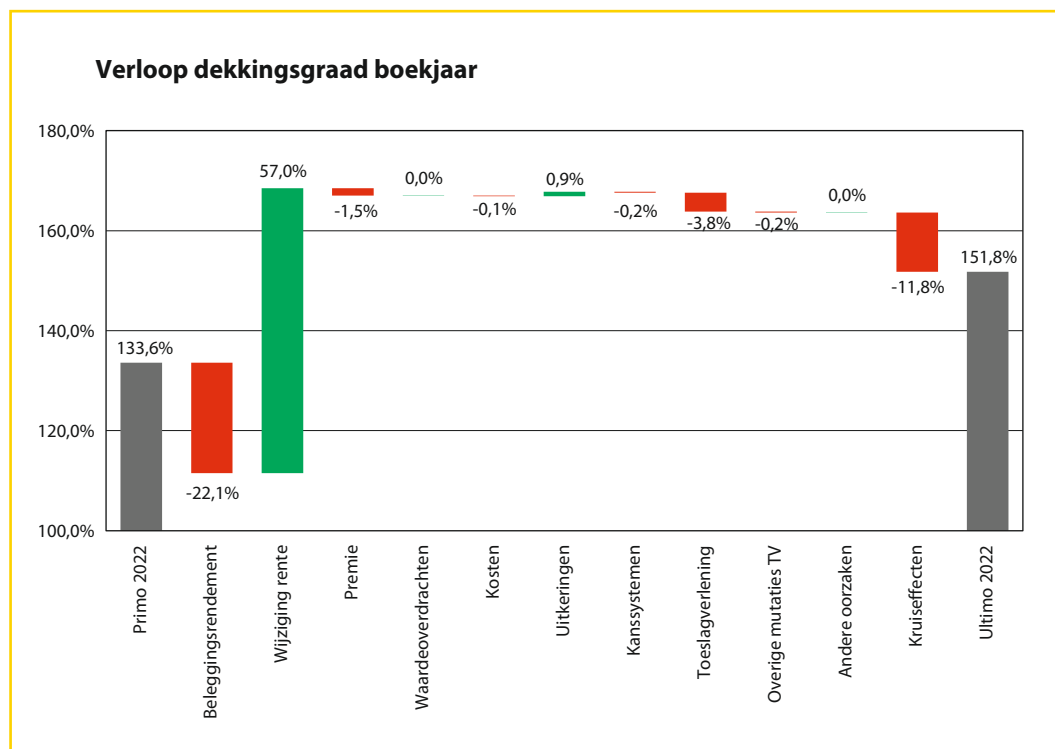
De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als het voortschrijdend gemiddelde van de actuele dekkingsgraden over 12 maanden. De beleidsdekkingsgraad ultimo 2022 was 144,3% (2021: 124,4%).

De ontwikkeling van de dekkingsgraden van het pensioenfonds gedurende het jaar is hieronder weergegeven.

Dekkingsgraadontwikkeling

De verandering in de dekingsgraad gedurende 2022 werd door de volgende effecten veroorzaakt:

De grootste effecten worden hieronder benoemd:

- De vastrentende portefeuille rendeert negatief door de rentestijging en ook op de returnportefeuille werd een negatief rendement behaald. Het beleggingsresultaat (- € 375,8 miljoen) had een negatief effect op de dekingsgraad van 22,1%-punt.
- Het negatieve beleggingsrendement werd in dekingsgraadtermen echter meer dan gecompenseerd doordat de technische voorziening daalde door de forse rentestijging. Hierdoor steeg de dekingsgraad per saldo aanzienlijk. De mutatie van de curve per 31 december 2022 zorgt voor een vrijval van € 498,6 miljoen en daarnaast is als gevolg van de invoering van de nieuwe UFR-methodiek een bedrag van € 1,2 miljoen toegevoegd aan de voorziening. De mutatie van deze componenten heeft een positief effect op de dekingsgraad van 57%-punt.
- Per 1 januari 2022 is een toeslag van 2,7% toegekend. Per deze datum is tevens een inhaaltoeslag toegekend ter waarde van 0,2% van de totale technische voorziening, waaruit 2,7% van de totale gemiste toeslagen kon worden gerepareerd. Het toekennen van deze toeslagen resulteert in een negatief dekingsgraadeffect doordat deze toeslagen uit het eigen vermogen van het fonds worden gefinancierd. Dit resulteert in een negatief effect op de dekingsgraad van 3,8%-punt.
- De component “overige mutaties technische voorzieningen (TV)” omvat onder andere de resultaten uit hoofde van de gewijzigde actuariële grondslagen (wijziging prognosetafel, aanpassing ervaringssterfte en de wijziging van de kostenvoorziening) en de mutatie van de ziektevoorziening. Ten aanzien van de grafiek merken wij op dat alle procentuele resultaten berekend zijn als een individuele mutatie ten opzichte van de financiële positie primo boekjaar. De resultaten werken echter onderling op elkaar in. De component “kruiseffecten” dient daarom als sluitpost in het dekingsgraadverloop. Deze sluitpost is dit jaar groot, doordat de individuele mutaties in vermogen en voorziening groot zijn (onder andere door de forse rentemutatie die gedurende het jaar heeft plaatsgevonden en het negatieve beleggingsrendement).

3.2 Status herstelplan

De beleidsdekkingsgraad ultimo 2021 lag met 124,4% boven het niveau van het vereist eigen vermogen (122,6%), zodat het pensioenfonds toen niet meer in een herstelsituatie verkeerde. In het eerste kwartaal van 2022 hoefde daarom geen herstelplan bij DNB meer te worden ingediend (in tegenstelling tot eerdere jaren). Ook in het eerste kwartaal van 2023 was geen herstelplan nodig, omdat de financiële situatie van het fonds ultimo 2022 goed was (beleidsdekkingsgraad 144,3%).

3.3 Haalbaarheidstoets en herstelkracht

Mede om toeslagen te kunnen financieren is het pensioenfonds bereid risico te lopen bij het beleggen. Het pensioenfonds meet het lange termijn risico in termen van het zogeheten "pensioenresultaat" en de verwachtingen daarvoor worden jaarlijks berekend met behulp van een haalbaarheidstoets.

De haalbaarheidstoets geeft aan in hoeverre een waardevast pensioen kan worden bereikt, althans voor alle deelnemers gemiddeld. Onder een door DNB aangeleverde set van 2.000 economische scenario's wordt per geboortear voor een periode van 60 jaar berekend wat het totaal uitgekeerde pensioen is als percentage van het pensioen dat zou zijn uitgekeerd als er nooit zou zijn gekort (ook niet op de pensioenopbouw) en altijd zou zijn geïndexeerd met de prijsinflatie. Bij een uitkomst van 100% zijn pensioenen dus volledig met de inflatie meegegroeid.

Het pensioenresultaat is de mediaan ("middelste waarde") van de 2.000 uitkomsten. Daarnaast wordt het resultaat in het slechtweerscenario berekend, dat is het 5e percentiel (d.w.z. dat het resultaat in slechts 5% van de gevallen nog slechter is). Het verschil tussen de mediaan en het 5e percentiel is een maat voor het risico op lange termijn.

Het pensioenfonds hanteert de volgende grenzen voor het pensioenresultaat (dit staat ook bekend als de risicohouding):

- de mediaan van het pensioenresultaat moet hoger zijn dan 80%, uitgaande van het actuele eigen vermogen.
- het pensioenresultaat in een slechtweerscenario mag niet meer dan 45% afwijken van het pensioenresultaat in de mediaan.

Het pensioenfonds voert jaarlijks een haalbaarheidstoets uit. De resultaten van de haalbaarheidstoets worden getoetst aan de geformuleerde grenzen en jaarlijks gedeeld met sociale partners en het verantwoordingsorgaan. De uitkomsten van de haalbaarheidstoets worden jaarlijks uiterlijk 30 juni gerapporteerd aan DNB.

Bij de haalbaarheidstoets in het voorjaar van 2022 bevond het pensioenresultaat zich binnen de gestelde grenzen van de risicohouding.

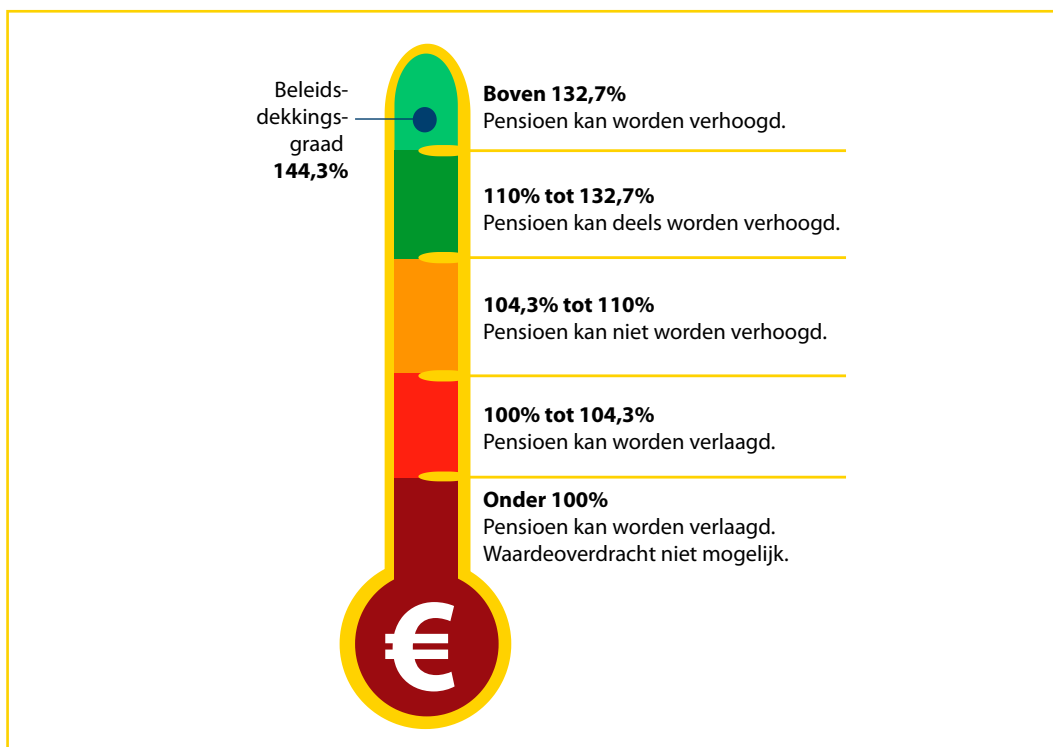
Toetsing Pensioenresultaat	Risicohouding (lange termijn)	2022	2021	Voldaan?
	Grens	Resultaat	Resultaat	
Vanuit feitelijke financiële positie				
Mediaan	>78%	96%	94%	Ja
5e percentiel		78%	71%	
Relatieve afwijking t.o.v. mediaan	<45%	19%	25%	Ja

3.4 Toeslagbeleid

Het bestuur streeft naar waardevastheid van de pensioenen door middel van het verlenen van een jaarlijkse toeslag (indexatie).

Toeslagverlening is voorwaardelijk: het bestuur beslist jaarlijks of en - zo ja - hoeveel toeslag wordt verleend op de pensioenrechten en pensioenaanspraken.

Maatstaf voor een eventuele toeslagverlening is de gemiddelde stijging van de consumentenprijsindex (CPI) alle bestedingen (afgeleid) gemiddeld voor de maanden augustus, september en oktober van het voorafgaande jaar zoals gepubliceerd door het CBS.

Voor het toeslagbeleid gelden de volgende regels:

- indien sprake is van een beleidsdekkingsgraad van 110% of lager wordt geen toeslag verleend;
- bij een beleidsdekkingsgraad boven de 110% en onder de 132,7% ²²⁾ (TBI) kan een gedeeltelijke toeslag worden verleend;
- bij een beleidsdekkingsgraad boven 132,7% (TBI) kan een volledige toeslag worden verleend.

Ultimo 2022 bedroeg de beleidsdekkingsgraad 144,3%. Aangezien deze dekkingsgraad hoger was dan 132,7% heeft het bestuur op 20 januari 2023 besloten om per 1 januari 2023 de volledige toeslag van 16,1% te verlenen. Het bestuur is van mening dat het verlenen van de volledige toeslag evenwichtig is. Het besluit is namelijk gebaseerd op het vigerend toeslagbeleid waarin - binnen de regels van het FTK - getoetst is of het eigen vermogen voldoende is om de diverse risico's op te vangen. De toeslagverlening per 1 januari 2023 maakt geen onderdeel uit van de technische voorziening per 31 december 2022.

3.4.1 Niet-verleende toeslagen

Vanaf 2009 zijn er veel jaren geweest waarbij de toegekende toeslag lager was dan de maatstaf. Hierdoor is een achterstand in de toeslagverlening (niet-verleende toeslagen) ontstaan die per (gewezen) deelnemer en pensioengerechtigde verschilt. De opgelopen achterstand wordt per persoon bijgehouden.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de maatstaf (volledige toeslag) en de toegekende toeslag sinds 2009.

Jaar	Actieve deelnemers		Gewezen deelnemers en pensioengerechtigden	
	Maatstaf (volledige toeslag)	Toegekende toeslag	Maatstaf (volledige toeslag)	Toegekende toeslag
2009	nvt	nvt	2,9%	0,0%
2010	nvt	nvt	0,1%	0,1%
2011	nvt	nvt	1,3%	0,5%
2012	nvt	nvt	2,5%	0,0%
2013	nvt ²³⁾	nvt ²³⁾	2,0%	0,0%
2014	1,8%	1,8%	1,2%	0,2%
2015	1,7%	1,7%	0,6%	0,1%
2016	1,5% ²⁴⁾ - 2,0%	1,5%	0,4%	0,0%
2017	0,2%	0,0%	0,2%	0,0%
2018	1,4%	0,0%	1,4%	0,0%
2019	1,6%	0,2%	1,6%	0,2%
2020	1,7%	0,0%	1,7%	0,0%
2021	0,9%	0,0%	0,9%	0,0%
2022	2,7%	2,7%	2,7%	2,7%
2023	16,1%	16,1%	16,1%	16,1%

²²⁾ Dit getal is de Toekomst Bestendig Indexeren (TBI) dekkingsgraad per 01-01-2023. Per 01-01-2022 bedroeg de TBI dekkingsgraad 123,0%. Deze grens wordt jaarlijks herijkt.

²³⁾ Er was sprake van een eindloonregeling voor deelnemers van Gasunie tot en met 30 juni 2013 en tot en met 31 december 2013 voor deelnemers van GasTerra.

²⁴⁾ Per 1 januari 2016 is een toeslag verleend van 1,53% aan actieve deelnemers. De loonindex bedroeg 2,00%. De feitelijke toeslag was daarmee lager dan de loonindex, maar hoger dan de prijsindex. Reglementair is bepaald dat in dat geval geen toeslagachterstand ontstaat.

De toeslagachterstand verschilt per individu, afhankelijk van de periode dat iemand in het verleden actieve deelnemer, gewezen deelnemer en/of pensioengerechtigde is geweest. Door het toekennen van een inhaaltoeslag wordt de achterstand verkleind.

Volgorde inhaaltoeslagen

Bij een beleidsdekkingsgraad hoger dan de TBI-dekkingsgraad - ultimo 2022 vastgesteld op 132,7% - kunnen de in het verleden niet-verleende toeslagen alsnog worden toegekend door het bestuur. Voor het toekennen van niet-verleende toeslagen (inhaaltoeslagen) wordt de pro-rata methode toegepast.²⁵⁾ Met deze methode haalt iedereen in gelijke procentuele stappen zijn of haar achterstand in. Een achterstand blijft bestaan totdat het niet-verleende toeslag volledig is ingehaald. Het bestuur heeft besloten om per 1 januari 2022 en per 1 januari 2023 een deel van de in het verleden niet-verleende toeslagen toe te kennen waardoor voor alle deelnemers de toeslagachterstand is afgenomen.

3.5 Kostentransparantie

Het bestuur vindt een transparante verantwoording en heldere communicatie over de gemaakte kosten van belang. Het pensioenfonds hanteert daarvoor de "Aanbevelingen Uitvoeringskosten" opgesteld door de Pensioenfederatie. Er wordt onderscheid gemaakt in 3 kostensoorten: pensioenbeheer, vermogensbeheer en transactiekosten.

In de volgende tabel staan de uitvoeringskosten (in € x 1.000) per kostensoort. Voor iedere kostensoort wordt ook een kostenratio vermeld: € per deelnemer en/of % van het gemiddeld belegd vermogen.

- Het aantal deelnemers is eind 2022 3.464. Eind 2021 was dat aantal 3.311. Het gaat hierbij om de actieve deelnemers plus de pensioengerechtigden, dus exclusief de gewezen deelnemers.
- Het gemiddeld belegd vermogen over 2022 is ongeveer € 2,0 miljard. Eind 2021 was het gemiddeld belegd vermogen ongeveer € 2,1 miljard.

Uitvoeringskosten en kostenratio's per kostensoort

	2022	2021	2020	2019	2018
Pensioenbeheer					
Kosten pensioenbeheer totaal (€ x 1.000)	2.231	1.290	1.323	1.334	1.490
Kostenratio (€ per deelnemer) ²⁶⁾	644	390	391	418	436
Kostenratio (% van het gemiddeld belegd vermogen)	0,11%	0,06%	0,07%	0,08%	0,10%
Vermogensbeheer					
Kosten vermogensbeheer totaal (€ x 1.000)	3.510	3.370	3.487	3.526	3.216
Kostenratio (% van het gemiddeld belegd vermogen)	0,18%	0,16%	0,19%	0,21%	0,21%
Transactiekosten					
Transactiekosten totaal (€ x 1.000)	1.142	918	3.918	4.081	1.420
Kostenratio (% van het gemiddeld belegd vermogen)	0,06%	0,04%	0,21%	0,24%	0,09%
Uitvoeringskosten totaal					
Uitvoeringskosten totaal (€ x 1.000)	6.883	5.578	8.728	8.941	6.126
Kostenratio (% van het gemiddeld belegd vermogen)	0,35%	0,26%	0,47%	0,53%	0,40%

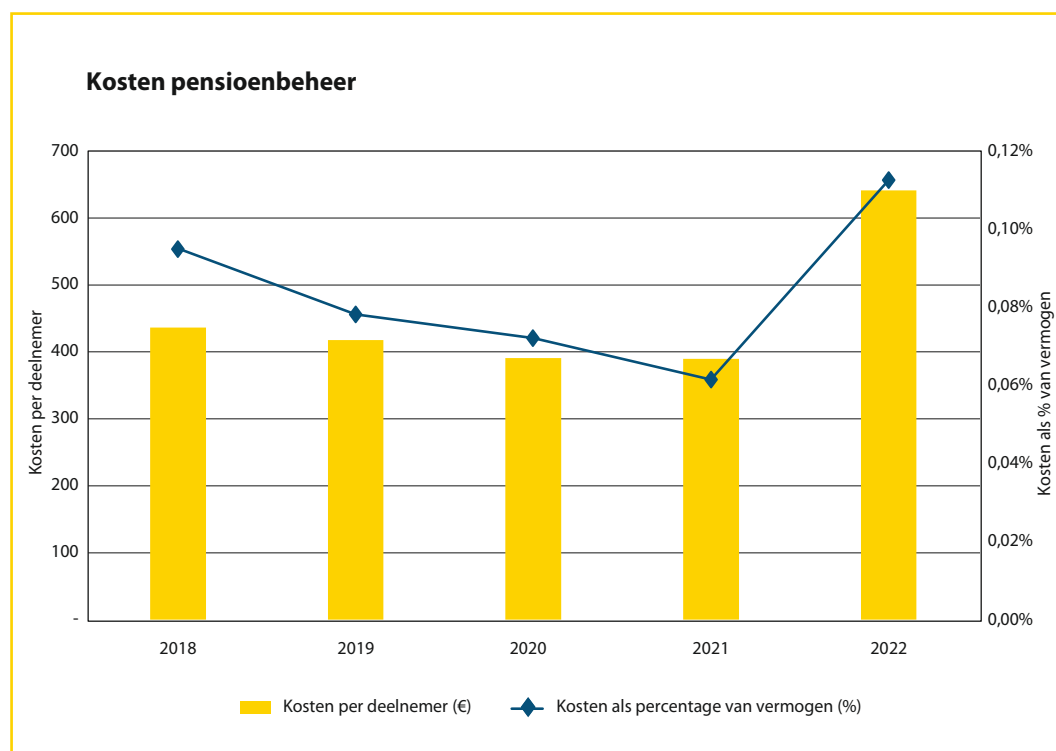
25) De pro-rata methode heeft per april 2017 de LIFO methode met terugwerkende kracht vervangen.

26) Wanneer de eenmalige transitiekosten buiten beschouwing worden gelaten, dan bedragen de kosten per deelnemer € 451 per eind 2022.

In de voorgaande tabel staan de realisaties voor de verschillende kostenratio's. Het bestuur beoordeelt of deze ratio's aan de maat zijn met behulp van een benchmark ²⁷⁾. Pensioenfondsen die vergelijkbaar zijn met ons pensioenfonds worden hierin aangeduid als "peergroup". In de volgende paragrafen wordt hier verder op ingegaan.

A. Kosten pensioenbeheer

Onder pensioenbeheer vallen de kosten van de dienstverlening zoals uitgevoerd door de pensioenuitvoeringsorganisatie AZL. De transitiekosten voor de overgang van TKP naar AZL zijn apart verantwoord in onderstaande grafiek. Daarnaast bestaan de kosten voor pensioenbeheer uit contributies en bijdragen, bestuurskosten, communicatiekosten, accountantskosten en actuariskosten. Een uitsplitsing van de kosten voor pensioenbeheer staat in de onderstaande tabel. Een deel van deze werkzaamheden wordt verricht ten behoeve van het vermogensbeheer. De kosten daarvan moeten worden toegerekend aan vermogensbeheer. De omvang daarvan is deels gebaseerd op een inschatting.

De stijging van de kosten van pensioenbeheer over 2022 in vergelijking met 2021 is voornamelijk veroorzaakt door de extra kosten die verbonden waren aan de transitie van de administratie van TKP naar AZL en door de hogere kosten voor de reguliere uitvoering van het pensioenbeheer door AZL. De overstap naar AZL komt voort uit de strategische koerswijziging van TKP waardoor zij de samenwerking met het fonds wenste te beëindigen.

27) Bell kostenbenchmark 2022 – Stichting Pensioenfonds Gasunie – 31/10/2022

Categorie (bedragen x € 1.000)	Pensioen- beheer- kosten 2022	Pensioen- beheer- kosten 2021	Vershil
Bestuurskosten	902	767	135
Kosten verantwoordingsorgaan en Raad van toezicht	52	51	1
Administratiekosten	763	613	155
Transitiekosten AZL	652		652
Accountantskosten	79	56	23
Kosten actuaris (certificering)	29	29	0
Adviezen, contributies en bijdragen	415	367	48
Overige	87	27	55
Uitvoeringskosten	2.979	1.910	1.069
Toerekening aan vermogensbeheer	748	620	137
Totaal kosten pensioenbeheer	2.231	1.290	932

Toelichting:

- *Bestuurskosten*
De bestuurskosten behelzen een breed scala aan kosten, zoals het bestuursbureau, opleidingen en de bestuurdersvergoeding. Deze kosten zijn in 2022 toegenomen ten opzichte van 2021, doordat er vanaf januari 2022 uitbreiding van het bestuursbureau is gerealiseerd met 0,8 fte, onder andere vanwege de extra werkzaamheden rondom de verwachte Wet Toekomst Pensioenen.
- *Kosten VO en RvT*
De gerealiseerde kosten 2022 zijn licht gestegen en in lijn met voorgaand jaar.
- *Administratiekosten*
Dit zijn de kosten voor het uitvoeren van de pensioenadministratie. De gerealiseerde kosten 2022 zijn hoger dan in 2021 als gevolg van de overstap naar AZL en de voorbereidingen op het nieuwe pensioenstelsel.
- *Transitiekosten AZL*
Voor de transitie van TKP naar AZL heeft AZL een vergoeding van eenmaal de jaarfee in rekening gebracht. Tevens waren er enkele aanvullende kosten met betrekking tot de communicatie over de transitie en meerwerk van beide uitvoeringsorganisaties om de transitie goed af te ronden.
- *Accountantskosten & kosten certificerend actuaris*
De accountantskosten 2022 met betrekking tot de jaarwerkcontrole 2022 bedragen € 61 duizend en zijn redelijk in lijn met 2021. Daarnaast zijn in 2022 extra werkzaamheden door de accountant verricht met betrekking tot de transitie van TKP naar AZL (€ 18 duizend). De kosten voor de certificerend actuaris zijn gelijk gebleven en zijn marktconform.
- *Adviezen, contributies en bijdragen*
De kosten voor adviezen, contributies en bijdragen zijn in 2022 hoger dan in 2021. De advieskosten zijn sterk afhankelijk van de projecten die het pensioenfonds uitvoert. Afgelopen jaar heeft het pensioenfonds externe expertise ingeschakeld voor de start van het project Wet Toekomst Pensioenen.

Peergroup

De peergroup voor de kosten pensioenbeheer bestaat uit 62 pensioenfondsen met 2.000 tot 8.000 deelnemers. Er bestaan bij deze pensioenfondsen grote kostenverschillen, mogelijk als gevolg van schaalvoordelen indien men veel deelnemers heeft. De mediaan van de kosten bedraagt € 325 per deelnemer. Dit betekent dat de kosten pensioenbeheer van het fonds met € 644 per deelnemer in 2022 fors hoger waren dan die van de peergroup. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de eenmalige transitiekosten (€ 670 duizend) naar aanleiding van de transitie van pensioenuitvoerder TKP naar AZL. Wanneer de eenmalige transitiekosten buiten beschouwing worden gelaten, dan bedragen de kosten per deelnemer € 448 per eind 2022. Dit is meer in lijn met de peergroup.

Gemeten als percentage van het vermogen zijn de kosten 0,11%. Wanneer de eenmalige transitiekosten (€ 670 duizend) buiten beschouwing worden gelaten, bedraagt het percentage 0,08%. Hiervoor zijn geen cijfers van de peergroup bekend.

Kosten pensioenbeheer

Jaar	Pensioenfonds		Pensioenfonds	
	Gasunie	Peergroup	Gasunie	Peergroup
2018	€ 436 / deelnemer		0,10%	
2019	€ 418 / deelnemer		0,08%	
2020	€ 391 / deelnemer	€ 325/deelnemer ²⁸⁾	0,07%	onbekend
2021	€ 390 / deelnemer		0,06%	
2022	€ 644 / deelnemer		0,11%	

Oordeel bestuur

Het bestuur streeft bij het pensioenbeheer naar een acceptabele verhouding tussen enerzijds de geleverde kwaliteit en anderzijds de kosten. Hierbij weegt vanwege doelstelling 4 de kwaliteit zwaarder dan de kosten.

Het bestuur is zich bewust van de impact van de uitvoeringskosten op het uiteindelijke pensioenresultaat en stelt zich kostenbewust op bij de uitvoering.

De noodzakelijke overstap naar een andere pensioenuitvoeringsorganisatie per 1 januari 2022 heeft extra kosten met zich meegebracht, zowel eenmalig als structureel. De nieuwe pensioenuitvoeringsorganisatie is gekozen aan de hand van een grondig uitbestedingsproces waarbij zowel de kwaliteit van de dienstverlening als de kosten een rol hebben gespeeld. Verder waren de beheerskosten in 2022 hoger dan in 2021 als gevolg van voorbereidingen op de Wtp (hetgeen de komende jaren naar verwachting ook het geval zal zijn). Het bestuur acht de gemaakte beheerskosten verantwoord.

B. Kosten vermogensbeheer

Onder "kosten vermogensbeheer jaarrekening 2022" vallen de beheervergoedingen van de vermogensbeheerders, de werkzaamheden van het bestuursbureau en adviseurs en de diensten van de custodian. De "Overige kosten vermogensbeheer" zijn onder andere accountantskosten, bewaarvergoedingen, administratiekosten en juridische kosten. Deze kosten worden gemaakt door de beleggingsfondsen waarin het pensioenfonds belegd en worden ten laste gebracht van het rendement. Het intern vermogensbeheer betreft onder andere cashmanagement, de allocatie van middelen over de externe vermogensbeheerders en de monitoring van de uitvoering van het vermogensbeheer.

²⁸⁾ Gemiddelde van 2019-2021

Een overzicht staat in de onderstaande tabel.

Categorie	Kosten		Overige kosten vermogens- beheer 2022 (€ 1.000)	Totale kosten vermogens- beheer 2022 (€ 1.000)	Totale kosten in % gem. vermogen
	Gem.	vermogens- beheer			
	jaar	vermogens- beheer			
	rekening	beheer			
	2022	2022			
	(€ mln.)	(€ 1.000)			
Extern beheerd vermogen					
Aandelen	964	434	260	694	0,07%
Vastrentende waarden	613	694	308	1.002	0,16%
Grondstoffen	168	95	-6	89	0,05%
Vastgoed beleggingen	204	123	473	596	0,29%
Intern beheerd vermogen	24	0	0	0	
Overige diensten					
Pijngrensbeleid		0	25	25	
Valuta-overlay/onderpandbeheer		105	27	132	
Bewaar en betaaldiensten		98		98	
Administratie en rapportage		126	0	126	
Totaal excl. toerekening	1.973	1.675	1.087	2.762	0,14%
Toerekening van deel kosten pensioenbeheer		748		748	0,04%
Totaal vermogensbeheer	1.973	2.423	1.087	3.510	0,18%

Categorie	Kosten		Overige kosten vermogens- beheer 2021 (€ 1.000)	Totale kosten vermogens- beheer 2021 (€ 1.000)	Totale kosten in % gem. vermogen
	Gem.	vermogens- beheer			
	2021	jaar			
	(€ mln.)	rekening			
		20221			
	(€ 1.000)		(€ 1.000)	(€ 1.000)	
Extern beheerd vermogen					
Aandelen	1.040	518	299	817	0,08%
Vastrentende waarden	703	633	357	990	0,14%
Grondstoffen	156	54	19	73	0,05%
Vastgoed beleggingen	199	140	392	532	0,27%
Intern beheerd vermogen	2	0	0	0	
Overige diensten					
Pijngrensbeleid		50	0	50	
Valuta/collateralbeheer		74	0	74	
Bewaar en betaaldiensten		71		71	
Administratie en rapportage		143	0	143	
Totaal excl. toerekening	2.100	1.683	1.067	2.750	0,13%
Toerekening van deel kosten pensioenbeheer		620		620	0,03%
Totaal vermogensbeheer	2.100	2.303	1.067	3.370	0,16%

Toelichting:

- De totale kosten vermogensbeheer voor 2022 komen uit op € 3.510 duizend; dat is circa 4,1% hoger dan in 2021. De afspraken met externe beheerders over de beheerskosten zijn grotendeels op basis van een percentage van de waarde van de beheerde portefeuille. Onderstaand zijn de belangrijkste mutaties en of bijzonderheden ten opzichte van 2021 toegelicht:
 - De waarde van de beleggingen in grondstoffen zijn in 2022 toegenomen. Doordat de beheerskosten grotendeels zijn gebaseerd op de waarde van de beleggingen, zijn deze kosten in vergelijking met 2021 toegenomen.
 - De vastgoedbeleggingen bestaan uit beursgenoteerd en niet-beursgenoteerd vastgoed. Het beursgenoteerde vastgoed is in 2022 in waarde afgenomen en het niet-beursgenoteerde vastgoed is in waarde toegenomen. Doordat de vermogensbeheerkosten voor niet-beursgenoteerd vastgoed hoger zijn dan de vermogensbeheerkosten voor beursgenoteerd vastgoed zijn de kosten per saldo toegenomen.
 - Per 2022 is de vaste vergoeding voor valuta-overlay apart inzichtelijk gemaakt. In 2021 waren deze gegevens niet beschikbaar. Hierdoor zijn de gerapporteerde kosten met betrekking tot 2022 hoger dan in 2021.
 - Ten slotte heeft het pensioenfonds in 2022 vanwege de gunstige dekkingsgraad geen beroep hoeven doen op het pijngrensbeleid. De vaste vergoeding voor het uitvoeren van het pijngrensbeleid is in 2022 gehalveerd ten opzichte van 2021.
- De kosten voor het vermogensbeheer 2022, uitgedrukt als percentage van het beheerd vermogen, zijn met 0,18% hoger dan in 2021 (0,16%). Dit percentage is relatief laag als gevolg van het zogeheten "passieve beleggingsbeleid". Hierbij krijgen vermogensbeheerders de opdracht een bepaalde index te volgen binnen een zekere marge. Deze beleggingsstijl brengt minder kosten met zich mee dan een "actief beleggingsbeleid". Het pensioenfonds heeft een relatief groot aandeel van het beheerd vermogen gealloceerd in passieve aandelen- en beursgenoteerde vastgoedfondsen. Hierdoor betaalt het pensioenfonds

een relatief lage vergoeding over deze beleggingen. Er is daarnaast geen sprake van een prestatie-gerelateerde beloning. De beleggingen in niet-beursgenoteerd vastgoed hebben een hogere beheervergoeding dan gemiddeld. Dit is inherent aan de karakteristieken van deze beleggingen, zoals de noodzaak van onderhoud en de inzet van woningbeheerders. Het pensioenfonds wordt daarnaast bij de monitoring van deze belegging ondersteund door een externe specialist. Vanuit het oogpunt van diversificatie en het verwacht rendement vindt het bestuur deze belegging goed passen binnen haar beleggingsmix.

Peergroup

De peergroup voor vermogensbeheer bestaat uit 68 pensioenfondsen en met een beheerd vermogen tussen € 1 miljard en € 5 miljard per eind 2021. In de tabel is te zien dat de kosten vermogensbeheer van het pensioenfonds structureel lager zijn dan die van de peergroup met een mediaan van 0,31%. Het is aannemelijk te veronderstellen dat de lagere kosten het gevolg zijn van de gekozen passieve beleggingsstijl. In de meest recente rapportage in 2022 over de jaren 2019 tot en met 2021 hadden slechts 8 peers een lagere kostenratio dan ons pensioenfonds.

Kosten vermogensbeheer

Jaar	Pensioenfonds	
	Gasunie	Peergroup
2018	0,21%	0,31% ²⁹⁾
2019	0,21%	
2020	0,19%	
2021	0,16%	
2022	0,18%	

Oordeel bestuur

Het bestuur is van mening dat de kosten van vermogensbeheer en de kostenratio met 0,18% gunstig afsteken bij die van vergelijkbare pensioenfondsen. Dit is voornamelijk het gevolg van de gekozen passieve beleggingsstijl. Het bestuur meent dat de gekozen beleggingsstijl met lage vermogensbeheerkosten geenszins leidt tot een lager rendement. Deze visie wordt ondersteund door de bovengemiddelde rendementen van afgelopen jaren. Verder worden de contracten behorende bij de uitbestedingen aan de vermogensbeheerders regelmatig opnieuw beoordeeld en wanneer nodig wordt een nieuw uitbestedingstraject gestart.

C. Transactiekosten

Onder "Transactiekosten jaarrekening 2022" vallen de toe- en uittredingsvergoedingen van de beleggingsfondsen, de kosten van extern beheerde portefeuilles en de derivatentransacties. De "Overige transactiekosten" zijn kosten die door de beheerders ten laste van het rendement worden gebracht (zoals transacties binnen het fonds). Omdat de werkelijke transactiekosten meestal niet exact bekend zijn, zijn deze geschat in overleg met de betreffende vermogensbeheerder.

²⁹⁾ Gemiddelde van 2019-2021

De transactiekosten staan in de onderstaande tabel.

Categorie	Gem. vermogen 2022 (€ mln.)	Transactie kosten jaar- rekening 2022 (€ 1.000)	Overige transactie- kosten 2022 (€1.000)	Totale transactie kosten 2022 (€ 1.000)	Kosten in % gem. vermogen
Extern beheerd vermogen					
Aandelen	964	0	138	138	0,01%
Vastrentende waarden	613	0	433	433	0,07%
Grondstoffen	168	0	419	419	0,25%
Vastgoed beleggingen	204	0	35	35	0,02%
Intern beheerd vermogen	24	0	0	0	
Overige diensten					
Pijngrensoverlay			0	0	
Valuta/collateralbeheer		0	117	117	
Totaal beheerd vermogen	1.973	0	1.142	1.142	0,06%

Categorie	Gem. vermogen 2021 (€ mln.)	Transactie kosten jaar- rekening 2021 (€ 1.000)	Overige transactie- kosten 2021 (€1.000)	Totale transactie kosten 2021 (€ 1.000)	Kosten in % gem. vermogen
Extern beheerd vermogen					
Aandelen	1.040	0	187	187	0,02%
Vastrentende waarden	703	0	97	97	0,01%
Grondstoffen	156	0	391	391	0,25%
Vastgoed beleggingen	199	0	35	35	0,02%
Intern beheerd vermogen	2	0	0	0	
Overige diensten					
Pijngrensoverlay			0	0	
Valuta/collateralbeheer		2	205	207	
Totaal beheerd vermogen	2.100	2	916	918	0,04%

Toelichting:

- Het pensioenfonds voert een passief beleggingsbeleid en heeft bij het overgrote deel van de beleggingen de intentie om deze voor langere tijd aan te houden ("buy-and-hold" strategie). De transactiekosten voor deze beleggingscategorieën zijn hierdoor beperkt.
- Bij het beheer van de commodity portefeuille worden derivaten ingezet. Kosten die gemaakt worden in de vorm van een opslag bij een derivatentransactie worden ook als transactiekosten gerekend. Dit verklaart de relatief hoge kostenratio bij de grondstoffen.
- Het pensioenfonds hanteert een dynamische rentestafel voor het afdekken van de rente. In 2022 is de rente gestegen. Hierdoor was het pensioenfonds genoodzaakt om de renteafdekking op te hogen conform beleid, met als gevolg dat de transactiekosten hoger uitvielen dan in 2021. Dit is de voornaamste reden voor de toename van de transactiekosten met betrekking tot de vastrentende waarden ten opzichte van 2021.
- Door de gunstige dekkingsgraad van het pensioenfonds voerde het pensioenfonds gedurende 2022 geen transacties uit hoofde van het pijngrensbeleid uit.
- De transactiekosten zijn in 2022 uitgekomen op 0,06% van het beheerd vermogen. Dat is hoger dan de 0,04% in 2021. Deze toename van de kosten wordt voornamelijk verklaard doordat de renteafdekking conform beleid is opgehoogd. Hierdoor zijn de vermogensbeheerkosten toegenomen.

Peergroup

De peergroup voor vermogensbeheer bestaat uit 68 pensioenfondsen en met een beheerd vermogen tussen € 1 miljard en € 5 miljard. In 2022 zijn de transactiekosten met 0,06% lager dan de mediaan van de peergroup met 0,07%, hetgeen passend is bij de passieve beleggingsstrategie van het pensioenfonds. De relatief hoge transactiekosten in 2019 en 2020 vallen vrijwel volledig toe te wijzen aan de uitvoering van het pijngrensbeleid van het pensioenfonds.

Transactiekosten

Jaar	Pensioenfonds Gasunie	Peergroup (mediaan)
2018	0,09%	
2019	0,24%	
2020	0,21%	0,07% ³⁰⁾
2021	0,04%	
2022	0,06%	

Oordeel bestuur

Dit jaar realiseert het pensioenfonds een lagere kostenratio dan haar peergroup. De relatief hoge transactiekosten in 2019 en 2020 vallen vrijwel volledig toe te wijzen aan de uitvoering van het pijngrensbeleid van het pensioenfonds. Door de gunstige financiële positie van het pensioenfonds voerde het pensioenfonds gedurende 2022 geen transacties uit hoofde van het pijngrensbeleid uit. Het bestuur constateert dat de transactiekosten passend zijn bij het beleggingsbeleid.

³⁰⁾ Gemiddelde van 2019-2021

3.6 Besturing en toezicht

3.6.1 Code Pensioenfondsen

Bij het inrichten van de governance, het dagelijks functioneren en de daaruit voortvloeiende besluitvorming, leeft het bestuur de intenties van de Code Pensioenfondsen na. Hierbij worden de ontwikkelingen omtrent de Code Pensioenfondsen gevolgd.

Overzicht verplichte rapportagenormen Code Pensioenfondsen

Ieder jaar controleert de accountant de naleving van de Code Pensioenfondsen. Behoudens de norm 33, aangaande de diversiteit, voldoet het pensioenfonds aan alle normen. Het bestuur heeft altijd het 'pas toe of leg uit principe' gehanteerd. Hieronder volgt een overzicht van de verwerking van de verplichte rapportagenormen in het jaarverslag.

Norm	Toelichting	Naleving Pensioenfonds Gasunie
5	Het bestuur legt verantwoording af over het beleid dat het voert, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het eventueel voor de toekomst maakt. Het bestuur weegt daarbij de verschillende belangen af van de groepen die bij het pensioenfonds betrokken zijn. Ook geeft het bestuur inzicht in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau.	Paragraaf 2.4 en 4.1
31	De samenstelling van pensioenfonds organen is wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit, vastgelegd in beleid. Zowel bij de aanvang van een termijn, als ook tussentijds bij de zelfevaluatie vindt een check plaats.	Paragraaf 2.4
47	Het intern toezicht betreft deze Code bij de uitoefening van zijn taak.	Hoofdstuk 10
58	Het bestuur geeft publiekelijk inzicht in missie, visie en strategie.	Paragraaf 2.5 en website
62	Het bestuur legt zijn overwegingen omtrent verantwoord beleggen vast en zorgt ervoor dat deze beschikbaar zijn voor belanghebbenden.	Paragraaf 5.5
64	Het bestuur rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de interne gedragscode (zoals bedoeld in de normen 15 en 16) en deze Code, net als over de evaluatie van het functioneren van het bestuur.	Paragraaf 3.6.1 en 3.6.2
65	Het bestuur zorgt voor een adequate klachten- en geschillenprocedure die voor belanghebbenden eenvoudig toegankelijk is. In het jaarverslag rapporteert het bestuur over de afhandeling van klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.	Paragraaf 6.3

Diversiteit

Vanuit het oogpunt van diversiteit streeft het bestuur naar een samenstelling waarbij minimaal één vrouw en één man onderdeel uitmaken van het bestuur. Daarnaast streeft het bestuur er naar dat er minimaal één jongere (< 40 jaar) deel uitmaakt van het bestuur en het verantwoordingsorgaan. Wat betreft de raad van toezicht streeft het bestuur naar minimaal één lid onder de 50 jaar.

Het bestuur bestaat uit twee vrouwen en zes mannen. Eén bestuurslid is jonger dan 40 jaar. De samenstelling van het bestuur voldoet daarmee aan de minimale nagestreefde mate van diversiteit.

Gedurende het verslagjaar is er een vrouwelijke bestuurslid (werkgeverslid), benoemd. Zij is mevrouw Hermes opgevolgd, die per 30 juni 2022 is gestopt als bestuurslid.

Het verantwoordingsorgaan bestaat uit drie mannen, waarvan één jonger is dan 40 jaar. In 2022 en 2023 zijn alle bestaande leden van het verantwoordingsorgaan herbenoemd. Daarbij is stilgestaan bij het diversiteitsbeleid. Er is bij de herbenoemingen bewust gekozen voor ervaring boven diversiteit, omdat het pensioenfonds een turbulente tijd tegemoet gaat met de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel.

De raad van toezicht bestaat uit één vrouw en twee mannen. Geen van de leden is jonger dan 50 jaar.

Conform de evaluatie van het diversiteitsbeleid in 2020 wordt in periodieke overleggen met de voordragende partijen het diversiteitsbeleid onder de aandacht gebracht. In 2023 wordt het diversiteitsbeleid weer geëvalueerd.

3.6.2 Zelfevaluatie en geschiktheidsstoets

In 2022 heeft het bestuur onder begeleiding van een externe deskundige in het kader van teamontwikkeling stilgestaan bij het borgen van een veilige omgeving waarin bestuursleden onafhankelijk en kritisch kunnen opereren. Voor de overgang naar de WTP gaat het pensioenfonds een complex traject in. Gedurende dit meerjarige traject is het van belang dat bestuursleden individueel en gezamenlijk kritisch en onafhankelijk kunnen opereren.

Daarnaast heeft het bestuur op de heidag de investment beliefs en de conclusies van de ALM-studie besproken. Verder is naar aanleiding van de hogere dekkingsgraden gesproken over het beleid in dit kader. Het bestuur heeft geconcludeerd dat er geen urgentie is om het beleid aan te passen zoals bijvoorbeeld het beschermen van een bepaald dekkingsgraadniveau.

Naast deze dag heeft het bestuur in oktober 2022 een risicomanagement dag georganiseerd waarbij onder begeleiding van diverse externe partijen een aantal onderwerpen is behandeld. Er is geoefend met crisisscenario's, aan de hand van scenario-denken zijn de scenario's van de WTP besproken en is er stilgestaan bij nieuwe risico's die het pensioenfonds.

In 2023 zal het bestuur de Systematische integriteitsrisico analyse (SIRA) en de SWOT analyse actualiseren.

De bestuursleden hebben voor het jaar 2022 individuele opleidingen zowel digitaal als in persoon gevolgd. In 2022 is in de bestuursvergaderingen aandacht besteed aan de nieuwe pensioenregeling 2022 en de voorbereiding en de projectinrichting van de Wet toekomst pensioenen. In 2022 is de permanente educatie over complexe financiële instrumenten op beperkte schaal uitgevoerd (o.a. vanwege de voorbereidingen op de WTP); dit zal in 2023 weer opgepakt gaan worden.

In 2022 is het geschiktheidsbeleid geactualiseerd.

3.6.3 Compliance en gedragscode

Het pensioenfonds maakt gebruik van een externe compliance officer voor de uitoefening van het toezicht op de naleving van compliance gerelateerde regelgeving. Begin 2023 hebben alle verbonden personen en insiders van het pensioenfonds de verklaring naleving gedragscode ondertekend. Daarnaast heeft de jaarlijkse inventarisatie van de nevenfuncties van de verbonden personen, relatiegeschenken, uitnodigingen, financiële belangen in zakelijke relaties, persoonlijke transacties en overige situaties van belangenverstrengeling plaatsgevonden. De compliance officer heeft deze gegevens aangeleverd in een compliance rapportage.

Er zijn door de compliance officer in de aangeleverde verklaringen geen afwijkingen vastgesteld met betrekking tot de naleving van de gedragscode.

Het pensioenfonds hanteert een gedragscode. De gedragscode is van toepassing op alle aan het pensioenfonds verbonden personen en insiders. Eind 2022 is de bepaling voor het melden van nevenfuncties zo aangepast dat de melding van nevenfuncties voor externe verbonden personen beter uitvoerbaar is. De gedragscode sluit aan bij de Modelgedragscode van de Pensioenfederatie.

3.6.4 Naleving Gedragslijn verwerking Persoonsgegevens

In juli 2019 is de Gedragslijn verwerking Persoonsgegevens van de Pensioenfederatie in werking getreden. Met deze Gedragslijn wordt gestreefd naar een sectorbreed kader voor privacy bescherming.

Conform de bepalingen van de Gedragslijn is de naleving van de gedragslijn door het pensioenfonds getoetst door de externe compliance officer. Uit de rapportage blijkt dat de privacy documenten van het pensioenfonds van goede kwaliteit zijn en aan de AVG en de Gedragslijn voldoen.

4 Integraal risicomanagement

Integraal risicomanagement is een belangrijke factor om de doelstellingen van het pensioenfonds te verwezenlijken. Het bewust omgaan met risico's en deze beheersen op basis van de vastgestelde risicohouding en risicobereidheid is onderdeel van de pensioenfondsprocessen.

Dit hoofdstuk beschrijft eerst de governance van het risicomanagement bij het pensioenfonds. Daarna volgt een algemene beschrijving van het risicomanagement systeem van het pensioenfonds, gevolgd door een beschrijving van de belangrijkste strategische risico's. Afgesloten wordt met een risicobeeld van het pensioenfonds en een beschrijving van de ontwikkelingen in het afgelopen jaar.

4.1 Governance

Risicomanagement maakt integraal onderdeel uit van de besluitvorming van het bestuur. Het bestuur is verantwoordelijk voor het vaststellen, uitvoeren en monitoren van het risicobeleid. Hierbij wordt het bestuur ondersteund door externe adviseurs en het bestuursbureau. Het pensioenfonds hanteert voor de verdeling van de verantwoordelijkheden van risicobeheersing als basis het '3 lines' model. Daarnaast kent het pensioenfonds een vierde 'line' in de vorm van de raad van toezicht. De vijfde 'line' wordt gevormd door de toezichthouder, accountant en certificerend actuaaris. Hieronder worden deze verschillende beschermingslagen beschreven.

De eerste lijn

Adviserend en beleidsvoorbereidend aan het bestuur zijn de beleggingsadviescommissie, de pensioen- en communicatiecommissie en de risk- en compliance commissie. Binnen deze commissies komen beleidsvoorstellen en adviezen tot stand, die vervolgens ter besluitvorming worden voorgelegd aan het bestuur. De commissies nemen derhalve in beginsel zelf geen besluiten; besluiten worden door het bestuur genomen. Het bestuur en de onderliggende commissies vormen samen met het bestuursbureau de beleidsvormende en uitvoerende (1e-lijns) rol binnen het pensioenfonds. Gezamenlijk dragen zij zorg voor de bepaling en uitvoering van afgewogen beleid in het belang van (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. De borging van het Integraal Risico Management (IRM) -proces is belegd bij de risk- en compliance commissie.

De tweede lijn

Het pensioenfonds kent 2e-lijns rollen in de vorm van de sleutelfunctiehouder risicobeheer en de actuariële sleutelfunctiehouder. Deze sleutelfuncties worden nader toegelicht in de volgende paragraaf.

De werkzaamheden op het gebied van risicobeheer worden uitgevoerd door de onafhankelijk risicomanager. Hij overlegt daarover met de sleutelfunctiehouder, die eindverantwoordelijk is. De onafhankelijk risicomanager heeft een controlerende en spiegelende (2e-lijns) rol richting de commissies en het bestuur op o.a. financiële en niet-financiële risico's, strategisch beleggingsbeleid in relatie tot de risicohouding en naleving van de beleggingscyclus. De sleutelfunctie risicobeheer rapporteert onafhankelijk van de commissies –door middel van een risico opinie in de voorlegger bij uitgebrachte adviezen– aan het bestuur. De sleutelfunctie ziet toe op het naleven van het IRM-beleid en de prudent person regel bij de totstandkoming van adviezen. Daarnaast leveren de sleutelfunctiehouder risicobeheer en de onafhankelijk risicomanager tijdens vergaderingen van de commissies en bij de voorbereiding door het bestuursbureau proactief hun inbreng door de leden van de commissies en van het bestuursbureau te wijzen op de (eventuele) risico's. Hiermee stimuleren zij de toepassing van het risicobeleid in de uitvoering.

De derde lijn

De sleutelfunctiehouder interne audit is verantwoordelijk voor de 3e-lijnsfunctie. De sleutelfunctiehouder interne audit kan steunen op de interne audit afdeling van N.V. Nederlandse Gasunie bij de uitvoering van de audits. De taken en de wijze van invulling van de sleutelfuncties worden in de volgende paragraaf nader beschreven.

De vierde lijn

Het bestuur heeft een raad van toezicht (RvT) ingesteld. De leden zijn onafhankelijk en laten dit tot uiting komen in het toezicht. De raad van toezicht houdt onder meer toezicht op:

- Het beleid van het bestuur.
- De algemene gang van zaken in het pensioenfonds.
- De adequate risicobeheersing.
- De evenwichtige belangenafweging door het bestuur.

Daarnaast fungeert de raad van toezicht als gesprekspartner van het bestuur en staat het bestuur met raad ter zijde.

De vijfde lijn

De vijfde lijn wordt gevormd door externe toezichthouders. De Nederlandsche Bank controleert het gevoerde beleid en de uitvoering daarvan. De Autoriteit Financiële Markten (AFM) houdt toezicht op de informatie die aan deelnemers wordt verstrekt. De accountant controleert het jaarverslag. De certificerend actuaire controleert of het pensioenfonds heeft voldaan aan de eisen van het financieel toetsingskader uit de Pensioenwet.

4.1.1 Inrichting sleutelfuncties

Inleiding

Op grond van de Europese richtlijn voor pensioenfondsen IORP II moet het pensioenfonds voldoen aan bepaalde regels voor de governance en het risicobeheer van het pensioenfonds. Eén van de organisatorische gevolgen is dat er drie zogeheten sleutelfuncties bestaan. Dat zijn de volgende:

- sleutelfunctie risicobeheer (2e lijn);
- actuariële sleutelfunctie (2e lijn); en
- sleutelfunctie interne audit (3e lijn).

Sleutelfuncties worden vervuld door een 'sleutelfunctiehouder'. Hiervoor geldt het volgende:

- Een sleutelfunctiehouder wordt benoemd door het bestuur na goedkeuring door DNB.
- De sleutelfunctiehouder is eindverantwoordelijk voor de taken behorend tot de functie. De functiehouder mag de uitvoering overlaten aan andere personen.
- De sleutelfunctiehouder rapporteert schriftelijk aan het bestuur en aan de RvT.
- Indien het bestuur aanbevelingen niet (tijdig) opvolgt escaleert de sleutelfunctiehouder naar de RvT en eventueel naar DNB.

Het pensioenfonds heeft de sleutelfuncties als volgt ingericht.

Sleutelfunctie risicobeheer

- Taakgebied:
 - Beoordeelt, monitort en rapporteert over het risicobeheer.
 - Initieert en adviseert over de vormgeving van het risicobeheer.
- Sleutelfunctiehouder: de voorzitter van de risico & compliance commissie
- Uitvoering van de sleutelfunctie: de onafhankelijk risicomanager.

Actuariële sleutelfunctie

- Taakgebied:
 - Houdt toezicht op de berekening van de technische voorzieningen.
 - Beoordeelt de betrouwbaarheid en adequaatheid van de berekening van de technische voorzieningen.
 - Beoordeelt het premiebeleid, het beleid bij collectieve waardeoverdrachten, het herverzekeringsbeleid, conversiefactoren of inkooptarieven bij het toekennen van (nieuwe) pensioenrechten of -aanspraken.
- Sleutelfunctiehouder en uitvoering van de sleutelfunctie: de certificerend actuaaris.

Sleutelfunctie interne audit

- Taakgebied:
 - Evalueert periodiek of de interne controlemechanismen adequaat en doeltreffend zijn.
 - Evalueert de algehele bedrijfsvoering.
 - Draagt ertoe bij dat inefficiënties en 'blinde vlekken' worden onderkend en opgelost.
 - Vormt het sluitstuk van alle waarborgen voor een beheerste en integere bedrijfsvoering.
- Sleutelfunctiehouder: een externe deskundige op het gebied van interne audit.
- Uitvoering van de sleutelfunctie: de afdeling interne audit van N.V. Nederlandse Gasunie.

4.2 Risico Management Systeem

In de afgelopen jaren heeft het pensioenfonds de strategische risicomanagementcyclus verder ontwikkeld. De basis van deze strategische managementcyclus ligt in de volgende vier stappen:

Risicohouding

Om tot een gebalanceerde risicohouding te komen zijn de individuele risicohoudingen van de bestuursleden geïnventariseerd en bediscussieerd. Vervolgens zijn de individuele risicohoudingen samengebracht tot een gezamenlijke visie en heeft het bestuur gezamenlijk een risicohouding vastgesteld. Deze gezamenlijke risicohouding is "gebalanceerd": in het bestuur worden er open discussies gevoerd, het bestuur staat open voor innovatie en vernieuwing en is bereid risico te nemen indien daar een passende beloning tegenover staat, behalve op het punt van integriteit.

Risicotolerantiegrenzen

Voor elk risico heeft het pensioenfonds de risicotolerantiegrenzen vastgesteld. Voor zover mogelijk zijn deze tolerantiegrenzen meetbaar (SMART) gemaakt. Indien er sprake is van een significante wijziging in het risicoprofiel, zoals bij een wijziging van pensioenuitvoeringsorganisatie, toetst het bestuur of de nieuwe situatie voldoet aan haar risicotolerantie.

Vastlegging en monitoring

Het pensioenfonds maakt gebruik van een integrale risicomonitor waarin zowel de financiële als de niet-financiële risico's terugkomen. In samenwerking met een externe adviseur rapporteert de sleutelfunctiehouder risicobeheer met deze integrale risicomonitor op kwartaalbasis aan het bestuur over de beheersing van de in het risicomanagementbeleid vastgestelde strategische risico's. Deze rapportage heeft specifiek aandacht voor de relatie tussen de risico's en de strategische doelstellingen. Daarbij vindt een toetsing plaats aan de risicotolerantiegrenzen van het pensioenfonds en wordt de werking van de beheersmaatregelen beoordeeld. Ook worden actualiteiten meegenomen die invloed kunnen hebben op de doelstellingen.

4.3 Concrete risico's

4.3.1 Strategische risico's

Het bestuur heeft tien strategische risico's geïdentificeerd. Om deze strategische risico's verder inzichtelijk te maken zijn de risico's geclassificeerd op basis van een risico diagram, waarbij geldt:

- Groen = laag risico
- Geel = gemiddeld risico
- Rood = hoog risico.

In het risico diagram zijn de netto-risico's weergegeven, dus na toepassing van de beheersmaatregelen.

Norm	Toelichting
1	Marktrisico
2	Renterisico
3	Veranderingen in het pensioenstelsel
4	Structureel te lage pensioenpremie
5	Inflatierisico
6	Liquiditeitsrisico
7	Niet in staat om op het gewenst niveau te communiceren, uitlegbaarheid
8	Onvoldoende inzicht in processen en kwaliteit bij uitvoerders (uitbestedingsrisico)
9	IT-risico bij de pensioenuitvoerder (cyber, datalekken, fraude en persoonsgegevens)
10	Onvoldoende kennis en kunde om veranderingen effectief te initiëren en te realiseren

4.4 Risicotolerantiegrenzen en beheersmaatregelen

4.4.1 Inleiding

De risicobereidheid voor de strategische risico's is gekwantificeerd door het bepalen van risicotolerantiegrenzen. Als het netto risico, dat is het risico dat overblijft nadat beheersmaatregelen zijn toegepast, binnen deze grenzen blijft, wordt het geaccepteerd. Als het netto risico buiten deze grenzen komt, moeten (aanvullende) beheersmaatregelen worden getroffen.

In 2022 is het netto risico voor alle strategische risico's binnen de daarvoor gestelde risicotolerantiegrenzen gebleven. Het bestuur volgt de ontwikkelingen op de geformuleerde strategische risicogebieden en geeft tevens aandacht aan eventuele nieuwe opkomende risico's. Er wordt doorlopend getoetst of de beheersmaatregelen nog (goed) werken en/of verbeterd kunnen worden. Zo wordt bereikt dat de beheersmaatregelen tijdig worden aangepast en aangescherpt op basis van de actuele stand van zaken op het betreffende risicogebied. In 2021 heeft het bestuur de eigen risicobeoordeling (ERB) opgesteld, waarbij de efficiency en de effectiviteit van het risicomanagementsysteem in zijn geheel wordt beoordeeld. Daarbij heeft het bestuur geoordeeld dat het risicomanagementsysteem binnen het pensioenfonds voldoende tot sterk is ingericht.

In de navolgende paragraaf worden de vijf strategische risico's beschreven die als een gemiddeld risico zijn gekwalificeerd. Daarbij worden de risicotolerantiegrenzen en de belangrijkste beheersmaatregelen toegelicht. Er zijn geen risico's gekwalificeerd met een hoog netto risicoprofiel.

4.4.2 Toelichting per strategisch risico

1 Marktrisico

Dit is het risico dat de beurskoersen dalen waardoor het beleggingsresultaat van het pensioenfonds daalt.

Dit risico kan worden verdeeld in drie onderdelen:

- Prijsvolatiliteit: het risico van winst of verlies als gevolg van wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten.
- Marktliquideiteit: het risico dat aanwezige activa onvoldoende snel dan wel niet tegen acceptabele prijzen kunnen worden omgezet in liquide middelen.
- Concentratie en correlatie: het risico dat, als gevolg van ontoereikende diversificatie binnen de portefeuille, marktontwikkelingen leiden tot een waardedaling van de portefeuille.

Risicotolerantiegrenzen:

- Voor alle onderdelen:
 - Gewichten van de verschillende onderdelen van de assetportefeuille dienen binnen de grenzen van de strategische asset allocatie te blijven.
- Prijsvolatiliteit:
 - De performance per categorie mag niet te veel afwijken van de benchmark voor die categorie (maximale tracking error).
 - Bij een 1% parallelle renteschok en/of 30% aandelenschok mag de dekkingsgraad niet dalen onder de kritische dekkingsgraad, onder de voorwaarden zoals vastgelegd in het pijngrensbeleid.³¹⁾

Beheersmaatregelen:

- De beleggingen in aandelen vinden wereldwijd plaats. De spreiding binnen de portefeuille (diversificatie) dempt het prijsrisico.
- Uitvoeren van een periodieke ALM-studie om vast te stellen of de gekozen portefeuille voldoet aan de gewenste risico versus rendementsafweging.
- Het grootste deel van de portefeuille is liquide, slechts een klein deel van portefeuille (niet-beursgenoteerd vastgoed en hypotheek <15 van de totale portefeuille) is weinig liquide.
- Bij een aandelenschok van 30% mag de dekkingsgraad niet dalen onder de kritische dekkingsgraad, onder de voorwaarden als vastgelegd in het pijngrensbeleid. Dit wordt voortdurend gemonitord en zonodig worden risicoafdekkende instrumenten aangekocht.

2 Renterisico

Dit is het risico dat veranderingen in de marktrente gevolgen hebben voor de waardering van de toekomstige verplichtingen van het pensioenfonds en op de koersen van beleggingen.

Het bestuur dient de toekomstige verplichtingen conform de Pensioenwet te waarderen op basis van de rekenrente zoals deze wordt gepubliceerd door de toezichthouder (DNB). De rekenrente is daarbij gebaseerd op de marktrente. Hierdoor wordt een renterisico voor het pensioenfonds geïntroduceerd, waarbij een dalende rekenrente de verplichtingen in waarde laat stijgen, hetgeen ongunstig is voor de dekkingsgraad van het pensioenfonds, en omgekeerd. Verder is het zo dat bezittingen in de vorm van vastrentende waarden bij een stijging van de rente in waarde dalen en omgekeerd. De dekkingsgraad is derhalve gevoelig voor renteschommelingen. Het bestuur beschouwt het beheersen van het renterisico als zeer belangrijk voor het kunnen nakomen van de nominale verplichtingen.

Risicotolerantiegrens:

Bij een stijging of daling van de marktrente moet de renteafdekking zodanig stijgen of dalen dat de pensioenverplichtingen op basis van de marktwaarde voor de eerste 20 jaar bij een gemiddelde rente van 3% volledig worden gematcht.

³¹⁾ Als beide marktbevingen gelijktijdig optreden wordt er gesproken over een zogenaamde combischok. Ook in dat geval mag de dekkingsgraad van het fonds niet dalen onder de kritische dekkingsgraad, onder de voorwaarden zoals vastgelegd in het pijngrensbeleid.

Beheersmaatregelen:

- Het renterisico wordt afgedekt met beleggingen in vastrentende waarden en derivaten. Dit gebeurt volgens een rentestaffel. Die zorgt ervoor dat bij een hogere marktrente meer renterisico wordt afgedekt en bij een lagere rente minder renterisico wordt afgedekt. Bij de periodieke ALM-studie wordt de strategische beleggingsmix afgestemd op de rentegevoeligheid van de verplichtingen.
- Bij een parallelle renteschok van 1% mag de dekkingsgraad niet dalen onder de kritische dekkingsgraad, onder de voorwaarden als vastgelegd in het pijngrensbeleid. Dit wordt voortdurend gemonitord en zonodig worden risicoafdekkende instrumenten aangekocht.

3 Veranderingen in het pensioenstelsel

Dit is het risico dat de werkwijze van het pensioenfonds (waaronder begrepen processen en producten) wordt beïnvloed dan wel niet meer houdbaar is als gevolg van veranderingen in de wet- en regelgeving.

Risicotolerantiegrens:

Als het pensioenfonds niet tijdig aan de veranderde regels kan voldoen waardoor een goede pensioenuitvoering niet langer kan worden gewaarborgd.

Beheersingsmaatregelen:

- Het bestuur zorgt dat het goed geïnformeerd blijft over aanstaande veranderingen in het pensioenstelsel;
- Periodiek voert het bestuur een SWOT-analyse (Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats) uit. De laatste SWOT-analyse is in 2021 uitgevoerd en wordt in 2023 geactualiseerd.

5 Inflatierisico

Dit is het risico dat het pensioenfonds onvoldoende in staat is om (toenemende) verplichtingen als gevolg van (verwachte aanpassing aan) inflatie te financieren zonder belanghebbenden te benadelen.

Risicotolerantiegrens:

Het pensioenfonds heeft de ambitie om de pensioenaanspraken en - rechten waardevast te houden (doelstelling 2). Het pensioenfonds dekt het inflatierisico impliciet af via de strategische asset allocatie. Als inflatiedempende activa worden aangemerkt de categorieën vastgoed, aandelen en grondstoffen. Het pensioenfonds accepteert het resterende inflatierisico.

Beheersmaatregelen:

- Indexatie is voorwaardelijk, er is geen recht op indexatie. Wel heeft het bestuur de ambitie om pensioenen waardevast te houden.
- Het pensioenfonds streeft via haar beleggingsbeleid naar het behalen van rendement.
- Gewichten van de inflatie dempende activa (aandelen, vastgoed, commodities) dienen binnen de grenzen van de strategische asset allocatie te blijven.

9 IT-risico bij het pensioenfonds en de pensioenuitvoerder

Het pensioenfonds heeft geen eigen IT-systemen. Dit is uitbesteed aan externe dienstverleners.

In de uitbestedingsovereenkomst zijn eisen voor IT security en dergelijke vastgelegd. Verder is dit een terugkerend onderwerp bij besprekingen en evaluaties met leveranciers. Het IT-risico bij deze dienstverleners kan worden verdeeld in vier categorieën:

- Autorisatiemanagement en logische toegangsbeveiliging; het risico als gevolg van:
 - het niet volledig of niet accuraat zijn van informatie/informatiesystemen;
 - het niet toegankelijk zijn van informatie voor geautoriseerde gebruikers;
 - het toegankelijk zijn van informatie voor niet geautoriseerde gebruikers.

- Business en IT continuity management: het risico dat de continuïteit van de (kritische) bedrijfsprocessen/de gehele instelling in gevaar komt als gevolg van het niet beschikbaar zijn van de IT-infrastructuur (waaronder applicaties en systemen).
- IT Changemanagement: het risico als gevolg van:
 - ontoereikend beheer van de ICT-omgeving en/of -processen en/of;
 - het onvoldoende (tijdig) kunnen anticiperen op ontwikkelingen in de business, op technische innovaties of op overige externe factoren.
- IT Incidentmanagement: risico dat een IT-incident niet of niet tijdig wordt onderkend, leidend tot een gebeurtenis waarbij de bedrijfsvoering van het pensioenfonds in gevaar komt.

Risicotolerantiegrenzen:

Voor alle categorieën geldt het volgende:

- Het pensioenfonds accepteert de kans dat een incident mogelijk is gedurende het komende jaar. Het pensioenfonds is zich er van bewust dat nooit volledig uit te sluiten valt dat zich een incident voordoet, maar de impact van een incident dient altijd beperkt te zijn.
- Een enkel negatief effect is acceptabel, zolang het pensioenfonds zelf voldoende vertrouwen heeft in het eigen beleid en/of in staat is dit aan te passen. Structureel negatieve effecten zijn niet acceptabel, omdat dit zou betekenen dat het pensioenfonds niet langer voldoet aan de geldende wet- en regelgeving.

Beheersingsmaatregelen:

In de overeenkomsten met dienstverleners worden de volgende afspraken gemaakt:

- Autorisatiemanagement en logische toegangsbeveiliging: awareness voor phishing, social engineering en social surfing.
- Business en IT continuity management: een business continuity plan met voldoende aandacht voor ICT-security, beleid op het gebied van disaster recovery, uitwijklocatie(s) en back-up- en recoverysystemen.
- IT Changemanagement: changemanagementbeleid waarbij vaste procedures gelden, periodieke controles worden uitgevoerd en updates tijdig worden geïmplementeerd.
- IT Incidentmanagement: incidentmanagementbeleid met procedures om incidenten te ontdekken, te classificeren en de (mogelijke) impact te bepalen, waarna effectieve beheersmaatregelen worden geselecteerd en geïmplementeerd.

4.5 Risicobeeld pensioenfonds

4.5.1 Ontwikkeling VEV en vereiste dekkingsgraad

Een maat voor het financiële risico van het pensioenfonds is het Vereist Eigen Vermogen (VEV) en de bijhorende vereiste dekkingsgraad. De vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische portefeuille per ultimo 2022 was 125,0%. De beleidsdekkingsgraad op 31 december 2022 was met 144,3% en daarmee was het Eigen Vermogen hoger dan het Vereist Eigen Vermogen. Het pensioenfonds monitort de financiële positie doorlopend.

4.5.2 Impact markt- en renterisico op de dekkingsgraad per eind 2022 (gevoeligheidsanalyse)

Ieder kwartaal beoordeelt het bestuur de gevoeligheid van de dekkingsgraad ten opzichte van het markt- en renterisico door middel van het doorrekenen van stressscenario's. Hierin wordt gekeken naar de impact van een (combi)schok van -1% parallelle rentedaling en een daling van 30% van de waarde van de beleggingen in aandelen. Eind 2022 bedroeg de actuele dekkingsgraad 151,8%. De kritische dekkingsgraad, de dekkingsgraad waarbij het pensioenfonds waarschijnlijk over moet gaan tot korting van de pensioenaanspraken, is ultimo 2022 berekend op 100,2%. Uit de doorgerekende stressscenario's blijkt dat het pensioenfonds bij zowel een afzonderlijke als een gecombineerde schok boven de kritische dekkingsgraad blijft. Hierbij wordt rekening gehouden met de werking van het pijngrensbeleid.

4.5.3 Werking van het risicomanagement in 2022

Het risicomanagement heeft in 2022 op diverse momenten invloed gehad op de besluiten die zijn genomen. Dit betrof onder andere de volgende situaties:

- Via de IRM-rapportage rapporteert de sleutelfunctiehouder risicomanagement op kwartaalbasis over de belangrijkste risico's van het pensioenfonds. Hiermee wordt een consequente monitoring over zowel de financiële als niet-financiële risico's gewaarborgd.
- Het bestuur heeft in 2022 voor haar beleggingsstrategie een nieuwe ALM studie laten uitvoeren. Het bestuur heeft de uitkomsten van deze ALM studie beoordeeld en heeft besloten om de strategische allocatie naar de verschillende beleggingscategorieën niet te wijzigen. Daarnaast was een uitkomst van de ALM studie dat het vervangen van beursgenoteerd vastgoed door niet-beursgenoteerd vastgoed de kans en mate van nominale kortingen verlaagt. De keerzijde is dat niet-beursgenoteerd vastgoed minder liquide is. Het bestuur zal in 2023 verder beoordelen in hoeverre een wijziging in de allocatie tussen beursgenoteerd en niet-beursgenoteerd vastgoed wenselijk is.
- Ieder kwartaal toetst het bestuur of de economische uitgangspunten van het pensioenfonds passend zijn bij de aannames die voor de laatste ALM zijn gemaakt. Dat was in 2022 steeds het geval.
- De dekkingsgraad was in 2022 op een zodanig hoog niveau dat er geen posities uit hoofde van het pijngrensbeleid zijn gekocht voor bescherming tegen een combischok op de financiële markten.
- In 2022 is de rente flink gestegen. Als reactie daarop is conform het beleid de mate van renteafdekking flink verhoogd. In 2022 is er sprake geweest van hoge inflatie. Het bestuur had begin 2021 geconcludeerd dat de samenstelling van de beleggingsportefeuille, met allocatie naar aandelen, onroerend goed en grondstoffen, van nature een goede bescherming biedt tegen een periode met hogere inflatie. Vanuit die visie heeft het bestuur dan ook geen aanleiding gezien om aanpassingen te doen in het beleggingsbeleid.
- Na de overname van KasBank N.V. door CACEIS in 2021 ontstonden er problemen met de uitvoering van de custody-activiteiten en de beleggingsadministratie door CACEIS. Het bestuur heeft net als in 2021 de intensiteit van de monitoring sterk opgevoerd en werkt nog steeds actief met CACEIS samen om de minimaal gewenste kwaliteit te waarborgen. In de loop van 2022 heeft CACEIS de meeste problemen opgelost. Eind 2022 is de dienstverlening vrijwel volledig op het gewenste niveau gebracht.
- Het pensioenfonds hanteert een gespreid beleggingsbeleid, waarbij geografische spreiding een belangrijk onderdeel is van het beleid. De inval van Rusland in Oekraïne van eind februari 2022 heeft geleid tot verlies op de beleggingen in deze regio. Het bestuur verwacht dat de impact van de waardedaling van de Russische beleggingen op de dekkingsgraad op circa 0,2%-punt ligt. Het pensioenfonds heeft alle aandelen genoteerd aan de Russische beurs gewaardeerd op € 0 en houdt bij transacties rekening met de sanctiewetgeving. Omdat de Russische beurs gesloten is voor buitenlandse investeerders, kunnen de aandelen (nog) niet verkocht worden. Daarnaast heeft deze oorlog gevolgen gehad voor (de volatiliteit van) alle wereldwijde financiële markten. Dergelijke risico's worden herkend in het beleggingsbeleid en door de gediversifieerde beleggingsportefeuille blijft de schade beperkt. Ook heeft het pensioenfonds de acties van de uitbestedingspartijen naar aanleiding van deze oorlog gemonitord en heeft het pensioenfonds via communicatie op de website ervoor gezorgd dat de deelnemers op de hoogte zijn gebracht van de gevolgen van de oorlog op het pensioenfonds.
- Het pensioenfonds is in 2022 gestart met de selectie van een nieuwe vermogensbeheerder voor de aandelenportefeuille. Dit is een omvangrijke en belangrijke uitbesteding. Conform het uitbestedingsbeleid van het pensioenfonds heeft de risk- en compliance commissie een risicoanalyse opgesteld, waarbij de risico's zijn geïnventariseerd en vastgelegd. Deze risicoanalyse is besproken en geaccordeerd door het bestuur.
- Cyberrisico's vormen een steeds grotere dreiging voor de bedrijfsvoering van een onderneming. Dat geldt ook voor pensioenfondsen. Het pensioenfonds monitort de activiteiten die de uitbestedingspartijen uitvoeren om het cyberrisico te beperken door gerichte uitvragen en beoordeling van diverse rapportages van deze partijen. Daarnaast heeft het pensioenfonds begin 2023 een crisisoefening gehouden waarbij veel aandacht is gegeven aan cyberrisico's.
- Het bestuur heeft een aparte sessie gewijd aan het inventariseren van nieuwe en opkomende risico's. In 2023 zal het bestuur het Integraal Risicomanagement beleid actualiseren. Daarin zullen deze nieuwe risico's een plek krijgen.
- Het bestuursbureau heeft een risicomodel ontwikkeld waarin de risico's bij de belangrijkste uitbestedingspartijen zoveel mogelijk geobjectiveerd worden vastgesteld en door middel van een dashboard overzichtelijk in beeld worden gebracht. Dit risicomodel wordt ondergebracht in de IRM monitor die het bestuur ieder kwartaal bespreekt.

4.5.4 *Risico's als gevolg van de overgang naar de nieuwe pensioenuitvoeringsorganisatie AZL*

Per 1 januari 2022 is het pensioenfonds overgegaan naar een nieuwe Pensioenuitvoeringsorganisatie (PUO). De PUO ondersteunt het pensioenfonds op veel terreinen, onder meer bij het administreren en uitbetalen van de pensioenen. Na een uitvoerig selectietraject heeft het bestuur in 2021 besloten om AZL N.V. (hierna: AZL) te selecteren als nieuwe PUO. AZL heeft de administratie van TKP overgenomen en voert nu de pensioenregelingen van Pensioenfonds Gasunie uit. Daarnaast ondersteunt AZL het pensioenfonds op het gebied van communicatie en actuariële werkzaamheden. De volledige transitie is inmiddels afgerond. Het bestuur heeft, gelet op het belang van de uitbestede processen, veel aandacht geschonken aan de risico's die zijn verbonden aan deze overgang. Zo heeft het bestuur in 2021 een eigenrisicobeoordeling uitgevoerd om de materiële risico's ten gevolge van de overgang in beeld te brengen.

Gelet op de toegenomen risico's voor het pensioenfonds heeft het bestuur de sleutelfunctiehouder interne audit gevraagd om een bijzonder onderzoek uit te voeren naar de beheersing van de transitierisico's. De uitkomst van dit onderzoek was dat het bestuur geadviseerd is om enkele beheersmaatregelen aan te scherpen, hetgeen door het bestuur ter harte is genomen. Het bestuur heeft controle gehouden over de transitie door middel van een periodiek stuurgroepoverleg waaraan zowel TKP als AZL deelnamen en door het vooraf definiëren van belangrijke mijlpalen voorafgaand waarvan het advies van de risk- en compliance commissie is gevraagd. Dit is in de praktijk ook zo uitgevoerd en heeft geleid tot een betere monitoring van de risico's gedurende het transitieproces.

In de eigenrisicobeoordeling was voorzien dat de transitie een negatieve invloed kan hebben op de kwaliteit en de continuïteit van de dienstverlening. Om de gevolgen van deze risico's te beperken heeft het pensioenfonds een groot aantal beheersmaatregelen ingesteld. Deze beheersmaatregelen hebben over het algemeen goed gewerkt: de risico's die bij de eigenrisicobeoordeling waren voorzien waren groter dan de gevolgen die zich in de praktijk hebben voorgedaan. In de eigenrisicobeoordeling is de integriteit van de over te dragen gegevens ook als risico benoemd. Dit risico heeft zich in de praktijk niet gematerialiseerd.

De volgende bijzonderheden hebben zich voorgedaan bij de transitie:

- Het bestand met alle individuele toeslagachterstanden van de deelnemers was niet op tijd gereed, waardoor AZL dit bestand niet tijdig kon implementeren. Dit heeft geleid tot vertraging in de implementatie. Dit risico was voorzien in de risicoanalyse van de transitie in de eigen risicobeoordeling. Helaas hebben de beheersmaatregelen, zoals een goed transitieplan, deze gevolgen niet kunnen voorkomen.
- De klantenservice van AZL was onvoldoende op de hoogte van de komst van Pensioenfonds Gasunie en had onvoldoende kennis over onze pensioenregeling, waardoor onduidelijke informatie aan deelnemers werd gegeven. Inmiddels heeft AZL hierin stappen gezet en is de dienstverlening verbeterd. Bij de risicoanalyse van de transitie in de eigen risicobeoordeling was voorzien dat de kans groter zou zijn dat de kwaliteit van de dienstverlening tijdens de transitie niet op het vereiste niveau is. Beheersmaatregelen waren onder andere de SLA met beide pensioenuitvoeringsorganisaties en het bestuurlijk overleg, maar deze maatregelen hebben de verminderde kwaliteit van de dienstverlening niet kunnen voorkomen.
- Hoewel vanaf het begin van het traject duidelijk was dat mutaties en waardeoverdrachten langer zouden duren en hierover ook is gecommuniceerd, bleek dit voor veel deelnemers toch onduidelijk te zijn. Inmiddels zijn deze problemen opgelost.

In de eigenrisicobeoordeling is ook gekeken naar de lange termijn risico's ('steady state') van de overgang naar AZL. De netto risico's die het hoogst zijn ingeschat bevinden zich op het gebied van continuïteit en IT-aanpasbaarheid. Met betrekking tot de continuïteit zijn er geen indicaties dat dit risico zich zal materialiseren. Ten aanzien van de IT aanpasbaarheid kan worden vermeld dat AZL –nadat het pensioenfonds de selectie voor een nieuwe uitvoerder had afgerond– heeft besloten om het IT systeem te vernieuwen. AZL heeft daarbij gekozen voor de leverancier Festina Finance. Deze IT vernieuwing verloopt deels samen met de overgang van een aantal fondsen bij AZL naar het nieuwe pensioenstelsel. Dit levert naar het oordeel van het pensioenfonds extra risico's op. Het bestuur monitort de voortgang en de ontwikkelingen ten aanzien van deze IT vernieuwing bij AZL dan ook intensief.

4.5.5 *Activiteiten ten aanzien van de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel*

De aanstaande transitie naar het nieuwe pensioenstelsel brengt diverse (nieuwe) risico's en onzekerheden met zich mee. Het bestuur is zich daarvan bewust en neemt maatregelen om deze risico's inzichtelijk te krijgen en te beheersen. Zo heeft het bestuur een sessie gehouden waarbij onder leiding van een externe partij een basisscenario en een aantal alternatieve scenario's zijn bedacht en uitgewerkt. Daarbij is expliciet stilgestaan bij de risico's die kunnen optreden en de beheersmaatregelen die kunnen worden genomen om deze risico's te beheersen.

Risicoanalyse

Het bestuur heeft eind 2022 een uitgebreide risicoanalyse opgesteld. Daarin zijn vier risico's gekwalificeerd als risico met een hoger netto risico, waaraan de vervolgactie is gekoppeld 'bewaking door het bestuur vereist'. Het gaat om de volgende risico's:

- De rentestand op het moment van invaren wijkt significant af van de rentestand waarmee gerekend is tijdens de besluitvorming daarover. Beheersmaatregel is dat er bij het beoordelen van de berekeningen voor invaren oog is voor de technische details en de methodiek en onzekerheid die dit met zich meebrengt.
- De dekkinggraad op het moment van invaren is lager dan op het moment van het honoreren van het verzoek tot invaren. Dit risico wordt in enige mate beheerst door het uitvoeren van de renteafdekking conform het beleidsplan beleggingen en door voorafgaand aan de mindere financiële situatie te bespreken wat de impact is op de besluiten en de volgorde van belangen voordat de situatie nijpend wordt.
- Het invaren leidt tot juridische geschillen met (gewezen) deelnemers en/of pensioengerechtigden. Belangrijkste beheersmaatregel is heldere communicatie met (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden over de evenwichtigheid van gemaakte keuzes en (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden te betrekken bij te maken keuzes.
- Het bestuur verschilt onderling van mening en komt niet tot besluitvorming. Beheersmaatregelen zijn onder andere het tijdig bespreken van overtuigingen van alle bestuursleden en het afwegingskader zodat verschillen op tijd boven water zijn en voldoende tijd en ruimte inplannen om alle overwegingen en alternatieven op tafel te hebben.

Afstemming met sociale partners

Het risico bestaat dat sociale partners niet tijdig tot afspraken kunnen komen, waardoor de implementatie door het pensioenfonds vertraging oploopt. Dit risico wordt onder andere beheerst doordat sociale partners en het pensioenfonds een gezamenlijk plan van aanpak hebben opgesteld, waarin de tijdslijnen en de mijlpalen zijn vastgelegd. Daarnaast wordt dit risico beheerst door periodiek overleg in de coördinatiegroep en in de technische werkgroep, waarin vertegenwoordigers van zowel sociale partners als het pensioenfondsbestuur zitting hebben.

Gevolgen voor het pensioenfonds

Het risico bestaat dat sociale partners afspraken maken waartegen het bestuur van het pensioenfonds bezwaren heeft, bijvoorbeeld omdat het bestuur deze afspraken niet evenwichtig vindt. Om dit risico te beheersen, staat het bestuur in nauw contact met sociale partners over hun wensen in het nieuwe stelsel via de coördinatiegroep. Daarnaast bereidt het bestuur zich ook zelf grondig voor op de overgang naar het nieuwe stelsel. Het bestuur laat zich regelmatig informeren over het nieuwe stelsel en er is binnen het bestuur gesproken over de wijzigingen die het nieuwe stelsel voor het pensioenfonds met zich mee zullen brengen. Het gaat daarbij niet alleen om de nieuwe pensioenregeling, maar ook om de gevolgen voor het beleggingsbeleid, de administratie en het risicomanagement van het pensioenfonds.

Van groot belang zal zijn of de sociale partners een verzoek tot "invaren" zullen indienen bij het bestuur. Dat zal een grote impact hebben op de dan reeds opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten. Daarnaast heeft het bestuur in 2021 over de eventuele invaarmethodiek een voorwaarde voor sociale partners verbonden aan de uitvoering van de nieuwe pensioenregeling vanaf 2022, waarmee sociale partners hebben ingestemd.

Gevolgen voor deelnemers en communicatie met deelnemers

De nieuwe regeling heeft grote gevolgen voor de (gewezen) deelnemers en de pensioengerechtigden van het pensioenfonds. Begin 2023 heeft het pensioenfonds een risicopreferentie onderzoek laten uitvoeren onder de (gewezen) deelnemers en de pensioengerechtigden. De respons was hoog, meer dan 36% van de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden heeft aan het onderzoek meegedaan. Het bestuur zal de uitkomsten van het onderzoek meenemen bij de uitwerking van de nieuwe pensioenregeling.

Het risico bestaat dat deelnemers zich onvoldoende laten informeren over de gevolgen van de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel. Om dit risico te beheersen zal het bestuur actief met de deelnemers communiceren. Het bestuur informeert de deelnemers nu al periodiek over het nieuwe pensioenstelsel. Deze communicatie wordt voortgezet en geïntensiveerd. Dit vindt plaats in samenspraak en overleg met sociale partners. Daar waar nodig en/of gewenst betreft het pensioenfonds de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden actief bij de stappen die worden genomen bij de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel.

Uitvoering onder het nieuwe stelsel door de pensioenuitvoeringsorganisatie

Een belangrijk risico kan zijn dat de pensioenuitvoeringsorganisatie niet in staat is om een regeling onder het nieuwe pensioenstelsel goed uit te voeren. Voorafgaand aan de transitie heeft het bestuur onderzocht of AZL de transitie naar het nieuwe stelsel tegen aanvaardbare kosten kan uitvoeren. De implementatie van het nieuwe ICT systeem door AZL was toen echter nog niet bekend. Het bestuur monitort de ontwikkelingen op dit gebied bij AZL intensief.

Daarnaast bestaat het risico dat de datakwaliteit onvoldoende blijkt te zijn om een goede transitie mogelijk te maken. Dit risico wordt beperkt doordat het pensioenfonds voorafgaand aan de transitie een datakwaliteitsonderzoek laat uitvoeren. Onderdeel daarvan is dat er een accountant wordt ingeschakeld voor het feitelijk nagaan van de uitgevoerde werkzaamheden om te komen tot een niveau van datakwaliteit die past bij de risicohouding van het bestuur. Deze zal hierover rapporteren. Op basis van o.a. deze rapportage beslist het bestuur of de datakwaliteit voldoende is voor het uitvoeren van een (eventueel) invaarbesluit.

4.5.6 Resultaten interne audit 2022

De sleutelfunctiehouder interne audit heeft in 2022 een interne audit bij het pensioenfonds uitgevoerd. Doel van de audit was een onafhankelijke beoordeling van de opzet en werking van de risicobeheersmaatregelen en de vraag of deze een redelijke mate van zekerheid biedt dat de doelstellingen van het pensioenfonds worden behaald.

De conclusie van de auditor is dat het controle bouwwerk, vanuit de optiek van risicobeheersing, als bevredigend kan worden aangemerkt. Dat betekent dat het proces- en risicomanagement robuust en effectief is en voldoende functioneert. Het pensioenfonds dient wel maatregelen te treffen voor het verbeteren van eventuele tekortkomingen en stimuleert een verdere verbetering van het risicomanagement.

De audit heeft geleid tot drie bevindingen die zijn geclassificeerd als 'middel' risico:

1. Basiseisen voor management control zijn niet bepaald,
2. Continuïteit (bijv. back-ups) en risicobeheersing bij het bestuursbureau kunnen worden verbeterd
3. De beheersing van uitbestedingsrisico's kan verbeterd worden door het uitvoeren van operationele risico analyses.

Het bestuur heeft een actieplan opgesteld om de risicobeheersing ten aanzien van deze bevindingen te verbeteren. Dit actieplan zal in 2023 worden uitgevoerd.

5 Beleggingen

5.1 Resultaten beleggingen

Performance

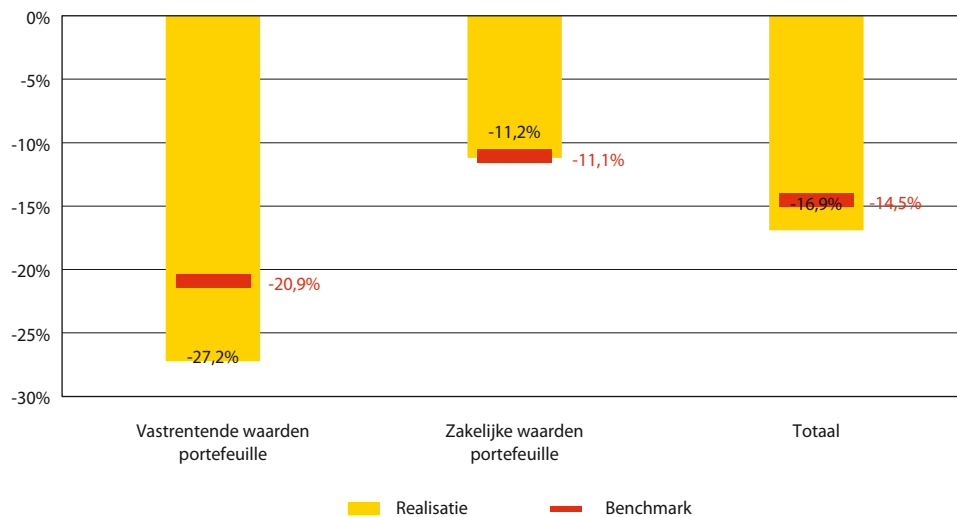
In 2022 bedroeg het behaalde totaalrendement op de beleggingen -16,9%. Het gerealiseerde rendement op de beleggingsportefeuille in 2022 was 2,4% lager dan het rendement van de geaggregeerde benchmark.

	In % per categorie 2022		In % per categorie 2021	
	Realisatie	Benchmark	Realisatie	Benchmark
Vastrentende waarden portefeuille	-27,2	-20,9	-7,2	-5,1
Zakelijke waarden portefeuille				
Aandelen	-12,2	-11,7	27,5	28,0
Grondstoffen	23,0	23,7	40,8	36,8
Vastgoedfondsen	-16,6	-17,5	13,1	8,9
Zakelijke waarden (excl. derivaten)	-8,6	-8,5	26,7	26,1
Valutaderivaten	-2,6	-2,6	-3,5	-3,5
Aandelenderivaten	0,0	0,0	0,0	0,0
Zakelijke waarden (incl. derivaten)	-11,2	-11,1	23,2	22,6
Totaal	-16,9	-14,5	11,6	11,9

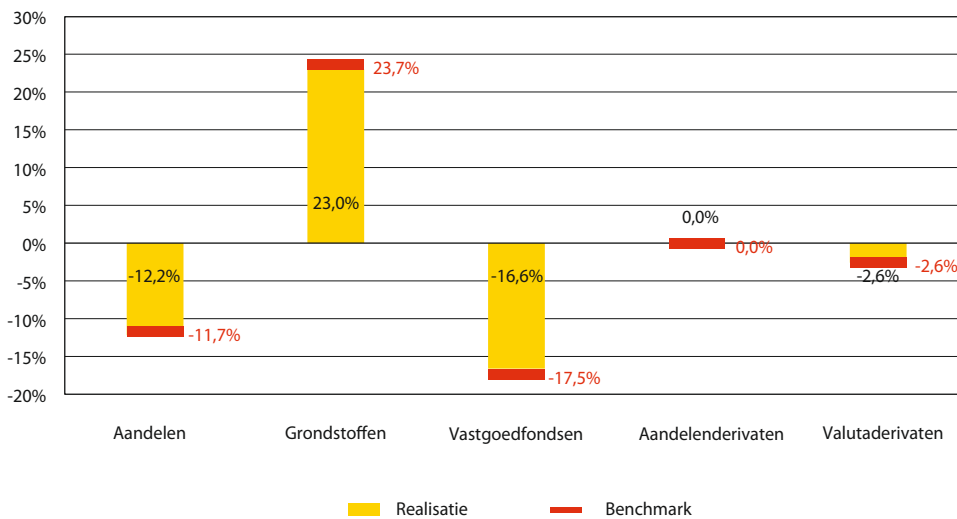
Tabel performance

Door sterk oplopende rentes presteerde de vastrentende waarden portefeuille in 2022 sterk negatief. Het resultaat bleef ook achter bij de benchmark. Dit heeft enerzijds te maken met de samenstelling van de Liability Driven Investment (LDI) portefeuille, en was sprake van relatief slecht presterende obligaties. Anderzijds was de renteafdekking hoger dan de strategische renteafdekking. Bij een stijgende rente leidde dit tot een negatief relatief resultaat. In de categorie zakelijke waarden rendeerden aandelen negatief. Dat had behalve met de gevolgen van de oorlog in Oekraïne - zoals stijgende energieprijzen - te maken met een stijgende rente en een vrees voor een komende recessie. Daarbij bleven de aandelen net als in 2021 achter bij de benchmark als gevolg van de ESG-uitsluiting van enkele goed presterende aandelen in de benchmark. De beleggingen in grondstoffen lieten in 2022 een sterk positief resultaat zien. Ten opzichte van de benchmark presteerden grondstoffen echter minder. Dit was vooral toe te schrijven aan een lager rendement dan de benchmark van posities in onderliggende Treasury bills. Onroerend goed had over 2022 een negatief rendement. Vooral de beleggingen in beursgenoteerd onroerend goed rendeerden sterk negatief. Beleggingen in Nederlandse huurwoningen presteerden nog relatief goed. Per saldo resulteerde een absoluut rendement van -16,9% en een relatieve underperformance van 2,4% op de totale beleggingsportefeuille.

Performance

Performance zakelijke waarden portefeuille

5.2 Beleggingsbeleid

Het strategische beleggingsbeleid is gedurende 2022 op hoofdlijnen gelijk gebleven aan het beleid in 2021. Het pensioenfonds hanteert een passieve beleggingsstijl. Het grootste deel van de portefeuille wordt belegd in producten die een benchmark zo goed mogelijk volgen. De Strategische Asset Allocatie (SAA) is de belangrijkste keuze ten aanzien van het rendement en het risico van het pensioenfonds. De SAA is gebaseerd op de risicohouding van het fonds. Het beperken van het risico is nodig om de huidige opgebouwde rechten en pensioenen zo goed mogelijk te beschermen (doelstelling 1). Om op termijn koopkracht te behouden (doelstelling 2) is het nodig om extra rendement te behalen en daardoor is het nodig om beperkte risico's te nemen. De afweging tussen rendement en risico wordt gemaakt in een ALM studie. In 2022 heeft het pensioenfonds een uitgebreide ALM studie uitgevoerd. Geconcludeerd is dat de bestaande SAA de best passende is voor het pensioenfonds.

Een gebalanceerde afweging tussen het behalen van rendement en het inbouwen van zekerheid heeft geresulteerd in de huidige SAA. Ongeveer twee derde van de portefeuille wordt ingezet voor het halen van rendement. Dit gedeelte van de portefeuille noemen we de zakelijke waarden portefeuille. Deze portefeuille is erop gericht om voldoende rendement te realiseren om te kunnen herstellen en om op termijn de (toekomstige) pensioenen te kunnen laten stijgen met de inflatie.

Het resterende deel van de beleggingen wordt gebruikt om de huidige hoogte van de (toekomstige) pensioenen met een grote mate van zekerheid te kunnen vasthouden, ofwel het behalen van doelstelling 1. De waarde van dit gedeelte van de portefeuille beweegt gecontroleerd partieel mee met de waarde van de verplichtingen, die sterk afhankelijk zijn van schommelingen in de rente. Dit gedeelte van de portefeuille noemen we de vastrentende waarden portefeuille. Onder andere het afdekken van het renterisico vindt in dit deel van de beleggingen plaats.

De waarde van de verplichtingen van het pensioenfonds is gevoelig voor een renteverandering. De verplichtingen van het pensioenfonds zijn alle naar verwachting uit te keren pensioenen in de nabije en de verre toekomst. Deze verplichtingen worden daarbij naar het heden teruggerekend op basis van de huidige rente. Bij een lagere rente neemt de waarde van de verplichtingen toe en bij een hogere rente neemt de waarde van de verplichtingen af. Een deel van de beleggingen stijgt ook in waarde bij een dalende rente en daalt in waarde bij een stijgende rente. Daarmee volgt dit gedeelte van de beleggingen de waarde van de verplichtingen.

Het rente afdekpercentage geeft aan voor welk percentage het renterisico van de verplichtingen afgedekt is. Het pensioenfonds hanteert hiervoor een dynamische rentestafel. Het uitgangspunt hierbij is: bij een lage rente minder afdekken, bij een hoge rente meer afdekken. De achterliggende gedachte is dat er bij een zeer lage rente een groter potentieel is om te stijgen dan om te dalen.

Het renterisico kan via verschillende soorten beleggingen beheerst worden. Het pensioenfonds gebruikt hiervoor (staats)obligaties, hypotheek en rentederivaten. Het verlagen van één risico (in dit geval het renterisico) resulteert echter vaak in andere risico's. Het beleggen in staatsobligaties betekent dat het vermogen van het fonds gevoelig wordt voor een andere rente dan de rente waarmee de verplichtingen wordt bepaald. De staatsobligatie rente is een andere rente dan de rekenrente die pensioenfondsen moeten hanteren voor de waardering van de pensioenverplichtingen. Hierdoor ontstaat een spread risico. Bij het beleggen in renteswaps wordt de rekenrente beter benaderd, daartegenover staat dat er daarbij tegenpartijrisico en liquiditeitsrisico ontstaan. Ook ontstaat er een hefboomeffect. Met een hefboomeffect kan het vermogen van het pensioenfonds versneld meebewegen met bepaalde koersbewegingen. De waarde van de renteswap verandert met een hoger percentage dan de onderliggende waarde verandert.

Het pensioenfonds staat niet alleen bloot aan het renterisico. In hoofdstuk 4 wordt in meer detail aandacht gegeven aan de risico's en de monitoring van de risico's. Het beleggingsbeleid is zodanig ingericht dat het totale risico acceptabel blijft bij een zo hoog mogelijk rendement. Een belangrijke maatregel om een gunstige verhouding tussen risico en rendement te realiseren is het spreiden van het risico in de beleggingen. Het pensioenfonds belegt daarom in verschillende beleggingscategorieën zoals aandelen, grondstoffen, vastgoed, obligaties en hypotheek die ieder voor zich anders reageren op marktontwikkelingen. Ook binnen een beleggingscategorie wordt gespreid belegd. Zo geldt bij aandelen dat er wereldwijd belegd wordt door regiospreiding en dat er in bedrijven in verschillende sectoren belegd wordt.

Het pensioenfonds erkent dat er ook extreme schokken kunnen optreden in de markt, zoals extreme wijzigingen in het niveau van rente en/of waarde van aandelen. Om de negatieve impact van de extreme situaties te beperken heeft het Bestuur sinds 2018 een pijngrens en pijngrensbeleid gedefinieerd. Onder de pijngrens dreigt het korten van rechten en het niet meer kunnen voldoen aan doelstelling 1. Met het pijngrensbeleid moet zo goed als mogelijk voorkomen worden dat de dekkingsgraad bij het optreden van een extreem scenario onder de pijngrens komt. Het pensioenfonds koopt voor deze bescherming swaptions en/of aandelenopties, indien volgens beleid noodzakelijk. De swaptions geven bescherming tegen de gevolgen van een snelle, extreme rentedaling. De aandelenopties beschermen tegen grote koersdalingen van de aandelenportefeuille. Het door het fonds gehanteerde extreme scenario is een aandelenschok van -30% en/of een parallelle renteschok van -100 basispunten. Het fonds hanteert een maximaal budget dat besteed mag worden aan het pijngrensbeleid. Het is belangrijke te beseffen dat hierdoor niet alle marktschokken opgevangen kunnen worden. Het pensioenfonds accepteert dit restrisico. In het beleid is een beoordeling van de effectiviteit van de pijngrensmiddelen opgenomen. In extreem volatiele markten kunnen opties en swaptions relatief veel geld kosten ten opzichte van de bescherming die ze bieden. Het inzetten van de beschermingsmiddelen is dan niet effectief en daarom kan op zo'n moment worden afgezien van het inzetten van dit beschermingsmiddel. In 2019 en 2020 heeft het pijngrensbeleid bij extreme marktschokken zijn nut bewezen. Vanwege een relatief hoge dekkingsgraad heeft het pensioenfonds in 2022 geen transacties uit hoofde van het pijngrensbeleid hoeven uit te voeren.

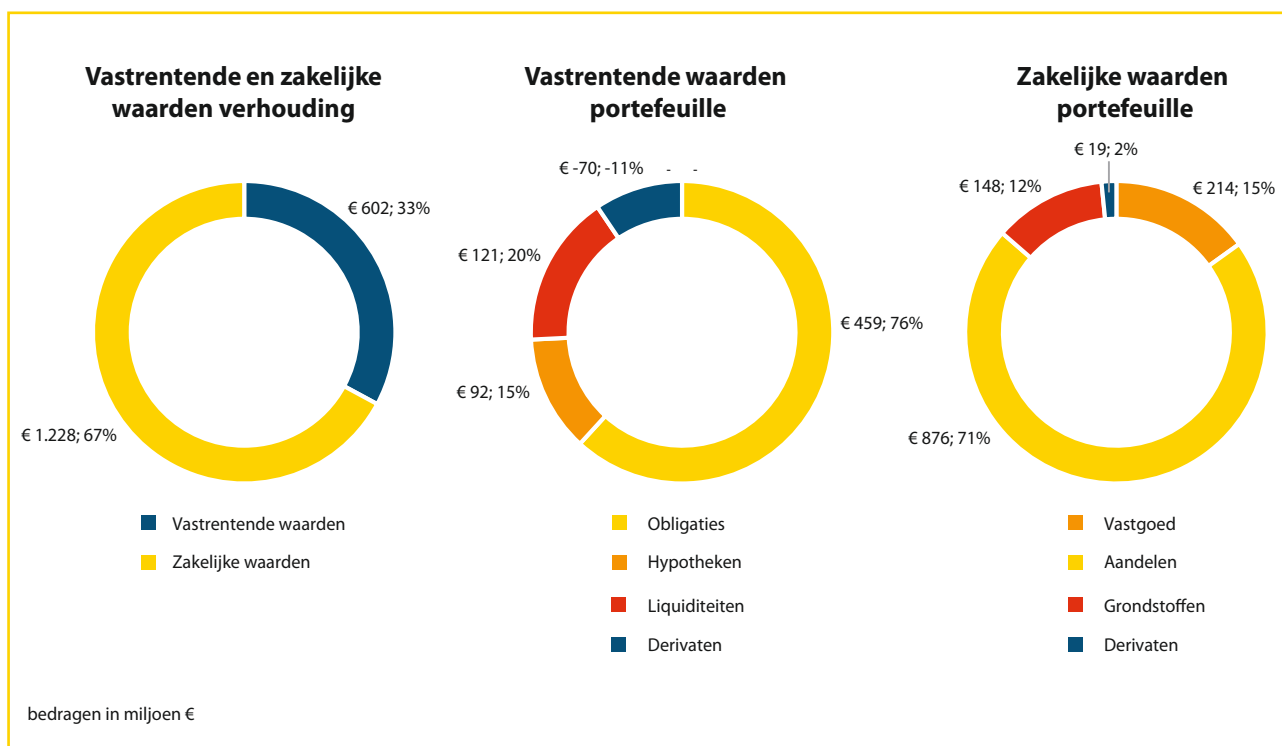
Op het gebied van regelgeving heeft het pensioenfonds in 2022 aandacht besteed aan EMIR. De afkorting EMIR staat voor European Market Infrastructure Regulation en deze Europese verordening bevat onder meer regels voor het afwikkelen van derivaten zoals renteswaps door een centrale tegenpartij in plaats van bilateraal met banken of andere instituten. Pensioenfondsen zijn momenteel nog vrijgesteld van de verplichting tot centrale afwikkeling. Bij deze afwikkeling zijn clearing members betrokken. Clearing members zijn partijen die fungeren als intermediair tussen het pensioenfonds en de centrale tegenpartij. Het pensioenfonds heeft contracten met twee clearing members. Indien het economisch aantrekkelijk is kan het pensioenfonds nu kiezen voor centrale afwikkeling. In 2022 heeft het pensioenfonds ook daadwerkelijk enkele nieuwe transacties in renteswaps gedaan via centrale afwikkeling.

5.3 Samenstelling beleggingsportefeuille

Algemeen

Alle beleggingen zoals vermeld in dit hoofdstuk zijn tegen de marktwaarde per ultimo 2022 en zijn inclusief te vorderen interest, dividendbelasting en af te wikkelen transacties. Voor beurs verhandelde effecten geldt dat de marktwaarde gelijk is aan de beurskoers. Voor beleggingen waarvoor geen of geen actuele beurskoers beschikbaar is, wordt de zogenoemde "net asset value" (NAV) volgens opgave van de vermogensbeheerder of een waardering volgens een algemeen geaccepteerd model als indicatie gebruikt voor de bepaling van de marktwaarde. Wat betreft de feitelijke en strategische beleggingsportefeuille wordt er gewerkt met een structuur, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen vastrentende waarden en zakelijke waarden.

De vastrentende waarden portefeuille bestaat voornamelijk uit staatsobligaties, hypotheekbeleggingen en kredietobligaties aangevuld met renteswaps.

De zakelijke waarden portefeuille bestaat uit aandelen, onroerend goed en grondstoffen. In onderstaande tabel en toelichting wordt beschreven hoe de feitelijke en strategische indeling van het belegd vermogen van het pensioenfonds aansluit op de RJ610 indeling in de jaarrekening.

Overzicht belegd vermogen voor risico pensioenfonds (in miljoen euro)

	Stand RJ610	Vershil	2022			2021		
	€	€	€	%	Norm	€	%	Norm
Vastrentende waarden								
Vastrentend / vaste coupon / FRN/	698,3	-239,7	458,6	25,1	26,0	509,1	22,9	26,0
Credits								
Hypotheke	0	92,2	92,2	5,0	6,5	115,3	5,2	6,5
Liquiditeiten/Money								
Market Funds	121,3	0	121,3	6,6	2,5	87,4	3,9	2,5
Vastrentende waarden ex overlay	819,6	-147,5	672,1	36,7	35,0	711,8	32,1	35,0

	Stand RJ610	Vershil	2022			2021		
	€	€	€	%	Norm	€	%	Norm
Overlay bij Vastrentende waarden								
Swaps/swaptions	-68,3	0	-68,3	-3,8		33,6	1,5	
Totaal Overlay	-68,3	0	-68,3	-3,8		33,6	1,5	
Totaal incl. overlay	751,3	-147,5	603,8	32,9	35,0	745,4	33,6	35,0
Zakelijke waarden								
Onroerend goed	184,5	0	184,5	10,1	10,0	213,8	9,6	10,0
Aandelen	875,8	0	875,8	47,9	47,5	1.090,4	49,1	47,5
Grondstoffen	0	146,7	146,7	8,1	7,5	175,8	7,9	7,5
Zakelijke waarden ex overlay	1.060,3	146,7	1.206,9	66,1	65,0	1.480,0	66,7	65,0
Overlay bij Zakelijke waarden								
Aandelenopties	0	0	0,0			0,0		
Grondstoffenderivaten	-0,8	0,8	0,0			0,0		
Valutaderivaten	19,4	0	19,4	1,0		-5,4	-0,2	
Totaal Overlay	18,6	0,8	19,4	1,0		-5,4	-0,2	
Totaal incl. overlay	1.078,9	147,5	1.226,3	67,1	65,0	1.474,6	66,4	65,0
Totaal	1.830,0 ³²⁾	0	1.830,0	100,0	100,0	2.220,0	100,0	100,0

Toelichting bij de tabel

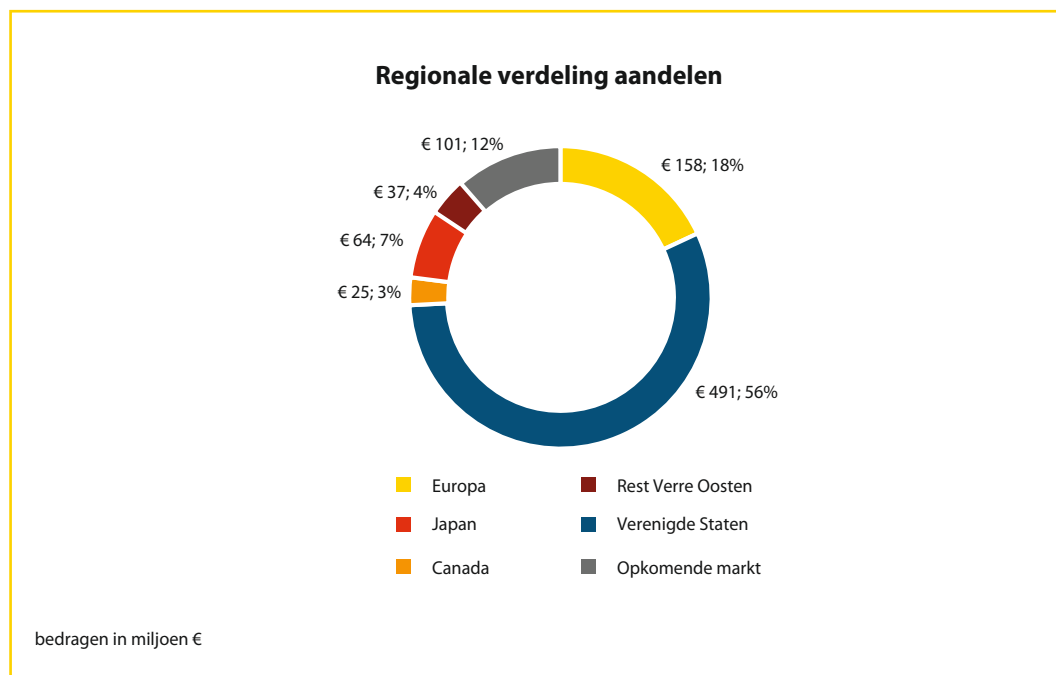
De indeling van de beleggingen zoals vormgegeven in het beleggingsbeleid van het pensioenfonds wijkt op sommige punten af van de RJ610 indeling. In de kolom "Vershil" wordt het verschil aangegeven tussen de standen van ultimo 2022 op basis van RJ610 indeling en de indeling zoals het pensioenfonds die hanteert. De grootste verschillen zijn herleidbaar naar de rubricering van hypotheek en grondstoffen. De belegging zoals door het pensioenfonds ingedeeld onder grondstoffen is volgens de RJ610 in de jaarrekening wat betreft het onderpand in US Treasury bills ingedeeld bij vastrentende waarden. De nog af te wikkelen grondstoffen derivaten transacties zijn volgens de RJ610 in de jaarrekening ingedeeld bij de derivaten.

In de navolgende paragraaf "afdekking van financiële risico's" wordt de onderliggende valuta exposure in detail weergegeven. Evenals ultimo 2021 zijn de wegingen ultimo 2022 op basis van de marktwaarde van de beleggingen in lijn met de strategische beleggingsmix. De wegingen van de strategische beleggingsmix zijn in 2022 ten opzichte van 2021 niet gewijzigd.

32) Om aansluiten te verkrijgen met de totale beleggingen zoals toegelicht in de jaarrekening dienen de beleggingsdebiteuren, beleggingscrediteuren en de negatieve derivaten meegenomen te worden.

Aandelenfondsen

De aandelenportefeuille bestaat volledig uit indexfondsen bij een externe beheerder. Gedurende 2022 is de totale aandelenportefeuille met € 214 miljoen in waarde afgenomen tot € 876 miljoen. Gedurende 2022 heeft het pensioenfonds per saldo voor € 60 miljoen aandelen verkocht.

Regionale verdeling

	Marktwaaarde aandelen ultimo 2022		Marktwaaarde aandelen ultimo 2021	
	In mln. €	In %	In mln. €	In %
Europa	158	18	188	17
Verenigde Staten	491	56	641	59
Canada	25	3	32	3
Japan	64	7	72	7
Rest Verre Oosten	37	4	38	3
Opkomende markten	101	12	119	11
Totaal	876	100	1.090	100

Vastgoedfondsen

Ultimo 2022 is er voor € 185 miljoen belegd in vastgoedfondsen. Dit is een afname van € 29 miljoen ten opzichte van de stand ultimo 2021. Ongeveer 40% van de vastgoedportefeuille is belegd in beursgenoteerde vastgoedfondsen en de overige 60% is belegd in niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen. Het lagere belegd vermogen in de vastgoedfondsen is met name toe te schrijven aan de daling van de waarde van het beursgenoteerd vastgoed. In 2022 heeft het pensioenfonds voor € 10 miljoen beursgenoteerd onroerend goed bijgekocht.

Grondstoffen

Ultimo 2022 is voor € 147 miljoen belegd in grondstoffen middels zogeheten 'total return swaps'. Dit zijn derivaten die ervoor zorgen dat een hoofdsom de rendementsontwikkelingen van een aantal grondstoffenmarkten volgt, zonder dat daarbij de grondstoffen fysiek worden aangehouden. De bij de swaps behorende onderliggende waarden zijn US Treasury Bills met een maximale looptijd van 1 jaar. Ten opzichte van de stand per ultimo 2021 is de waarde van deze portefeuille met € 29 miljoen afgenomen. In 2022 heeft het pensioenfonds vier transacties uitgevoerd in deze categorie van de beleggingsportefeuille. In totaal is voor € 75 miljoen aan grondstoffenposities verkocht.

Vastrentende waarden

Gedurende 2022 is de totale vastrentende waardeportefeuille met € 72 miljoen in waarde afgenomen tot € 552 miljoen. Hiervan is € 352 miljoen belegd in staats(gerelateerde) obligaties en covered bonds met een vaste coupon en € 107 miljoen in kredietobligaties met een vaste coupon. Verder is € 93 miljoen in hypotheek belegd.

Voor de goede orde wordt vermeld dat de onderstaande marktwaardes inclusief opgelopen rentes zijn.

Verdeling vastrentende waarden

	Marktwaaarde in 2022		Marktwaaarde in 2021	
	€ miljoen (incl. opgelopen rente)	In % van totaal	€ miljoen (incl. opgelopen rente)	In % van totaal
Staats(gerelateerde) obligaties en covered bonds	352	64	386	62
Hypotheke	93	17	115	18
Kredietobligaties	107	19	123	20
Totaal	552	100	624	100

De spreiding ultimo 2022 over staats(gerelateerde) obligaties, hypotheke en kredietobligaties is niet in lijn met de strategische mix die voorschrijft dat 60% belegd is in staats(gerelateerde) obligaties en covered bonds, 20% in hypotheke en 20% in kredietobligaties. Per eind 2022 ligt een herbalanceringsorder van resterend € 18 miljoen in om extra hypotheke bij te kopen.

Liquide middelen

Ultimo 2022 is door het pensioenfonds voor € 121 miljoen aangehouden als liquide middelen. Dit betekent een stijging van € 34 miljoen ten opzichte van het jaar daarvoor. Een groot gedeelte van de aangehouden liquide middelen is gebruikt als onderpand voor negatief ongerealiseerd resultaat op derivatenposities. Het gewicht liquide middelen was gedurende geheel 2022 binnen de strategische bandbreedtes.

5.4 Afdekking van financiële risico's

Valutaderivaten

Beleggingen in aandelen, vastgoedfondsen en grondstoffen kunnen ook buiten het eurogebied plaatsvinden. De voornaamste valutarisico's zijn in US Dollars, Japanse Yen en Britse Pond. Voor zover deze beleggingen niet in euro's luiden, wordt door middel van valutaderivaten het valutarisico in US Dollars, Japanse Yen en Britse Pond grotendeels - namelijk voor 80% - afgedekt. Eind 2022 werd o.a. valutarisico gelopen op een aantal aandelenbeleggingen in ongeveer 20 landen in opkomende markten, wat ongeveer gelijk is aan 4% van de totale beleggingsportefeuille. Deze valutarisico's worden niet afgedekt omdat dit niet kostenefficiënt mogelijk is. Vanwege redenen van diversificatie wordt het valutarisico van de grondstoffenportefeuille ook niet afgedekt.

Rentederivaten

Het pensioenfonds heeft ook in 2022 gebruik gemaakt van rentederivaten. Deze bestaan uit renteswaps en hebben ultimo 2022 een marktwaarde van € 70 miljoen negatief. Het doel van deze derivaten is het nominale renterisico van de verplichtingen aanvullend af te dekken bovenop de reeds bestaande renteaftdekking d.m.v. obligaties en hypotheke. Rentederivaten met een voorwaardelijk karakter (swaptions) om het proces van periodieke herbalancing te vereenvoudigen heeft het pensioenfonds ultimo 2022 niet in positie. Ook heeft het pensioenfonds ultimo 2022 geen gekochte swaptions in positie in het kader van het pijngrensbeleid.

	Feitelijke afdekking voor de gevolgen van rente-daling in % van de TV ³³⁾	Afdekking voor de gevolgen van een extreme rentedaling (min 1%-punt) in % van de TV ³¹⁾	Totale afdekking
Renteafdekking door obligaties en rentederivaten			
Nominale obligaties en hypotheken	16%		16%
Swaps	35%	0%	35%
Swaptions	0%	0%	0%
Totaal	51%	0%	51%

Beleggingen in staats(gerelateerde) obligaties, covered bonds, kredietobligaties en hypotheken beschermen het pensioenfonds tegen de gevolgen van een rentedaling. Ultimo 2022 was op die manier ongeveer 16% van het renterisico van de verplichtingen afgedekt. Posities in renteswaps vullen de renteafdekking op jaarultimo aan tot 51%, net boven het strategische niveau van 50%, maar binnen de afgesproken bandbreedtes.

Het pensioenfonds heeft gedurende 2022 geen posities gehad in gekochte swaptions in het kader van het pijngrensbeleid. Deze posities beschermen het pensioenfonds bij een extreme rentedaling, maar aankoop was volgens beleid niet aan de orde. Inzet van gekochte swaptions heeft als voordeel dat een goede bescherming tegen de gevolgen van een sterke rentedaling wordt geboden, terwijl het opwaartse potentieel bij een rentestijging behouden blijft en er dan geen liquiditeitsrisico ontstaat.

In 2022 zijn wel swaptions verkocht. Deze posities leiden tot extra renteafdekking door het aankopen van een swap indien de rente stijgt en tot minder renteafdekking door het verkopen van een swap indien de rente daalt. Door het verkopen van swaptions wordt het proces van renteafdekking via de dynamische rentestafel gestroomlijnd. In 2022 zijn vier swaptions verkocht voor een premie van in totaal € 12,2 miljoen.

Aandelenderivaten

Het pensioenfonds heeft in 2022 geen gebruik gemaakt van aandelenderivaten. In het kader van het pijngrensbeleid was aankoop van posities in aandelen putopties niet aan de orde.

5.5 Maatschappelijk verantwoord beleggen

Algemeen

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB) is expliciet opgenomen als één van de zeven investment beliefs.

Het bestuur is van mening dat het meewegen van informatie over milieu-, sociale- en governance (Environment, Social and Governance, kortweg ESG) risico's een bijdrage kan leveren aan een betere besluitvorming over beleggen. Daarnaast is het pensioenfonds van mening dat MVB risico's reduceert. Het meewegen van relevante informatie kan bijvoorbeeld het risico op reputatieschade voor het pensioenfonds verminderen. Het pensioenfonds heeft hierbij gekozen voor een 'proactieve opstelling'. Dit betekent dat steeds goed wordt onderzocht of aanvullende beleidsmaatregelen ten gunste van het MVB op een efficiënte manier

³³⁾ TV staat voor Technische Voorziening.

genomen kunnen worden. Het pensioenfonds zoekt in het kader van MVB de juiste balans tussen enerzijds het verwezenlijken van doelstellingen op het gebied van MVB en anderzijds de beperkingen binnen de beschikbare beleggingsinstrumenten, de eventuele kosten en het effect op de spreidingsmogelijkheden.

Niet alleen reductie van risico's is belangrijk, het bestuur wil ook bijdragen aan een betere wereld. Het bestuur vindt het belangrijk dat de externe vermogensbeheerders de algemene duurzaamheidsprincipes onderschrijven. Dit betreft de algemene duurzaamheidsprincipes van UNPRI, UN Global Compact, OESO-richtlijnen en UNGP's. De UNPRI heeft betrekking op het beleggingsproces van de vermogensbeheerders. De UN Global Compact heeft betrekking op de ondernemingen waarin (in) direct wordt belegd. Beide initiatieven van de Verenigde Naties (VN) bestaan uit een aantal universele principes die gebaseerd zijn op diverse, algemeen erkende verdragen. OESO-richtlijnen bieden handvatten voor bedrijven om met kwesties om te gaan zoals ketenverantwoordelijkheid, mensenrechten, kinderarbeid, milieu en corruptie. UNGP's zijn United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights. De UNGP's vormen richtlijnen voor staten en bedrijven schending van mensenrechten in zakelijk verband te voorkomen, te adresseren en te verhelpen.

Het bestuur wil de algemene duurzaamheidsprincipes van de OESO-richtlijnen en UNGP's naleven, zoals beschreven in het IMVB convenant van de Pensioenfederatie. Om dit te bewerkstelligen neemt het pensioenfonds maatregelen om ervoor te zorgen dat externe dienstverleners dit beleid toepassen. Deze maatregelen hebben betrekking op de uitbesteding zelf, de monitoring van de uitbestede werkzaamheden en op de rapportages van de externe dienstverleners. Het pensioenfonds heeft besloten om het IMVB convenant nog niet te ondertekenen. De belangrijkste reden daarvoor is dat het bestuur de kosten, die het pensioenfonds moet maken om deel te nemen aan het convenant, te hoog vindt.

Verder maakt het pensioenfonds gebruik van "proxy voting". Voor stukken die rechtstreeks op naam van het pensioenfonds staan wordt hierbij het stemrecht gedelegeerd aan de beheerders. De beheerders hebben zich geconformeerd te stemmen volgens het beleid van het pensioenfonds. Op de website van het pensioenfonds zijn (links naar) de belangrijkste ontwikkelingen bij actieve dialoog en stembeleid, gepubliceerd. De invulling van het beleid is aan de hand van bovenstaande maatregelen ingevoerd.

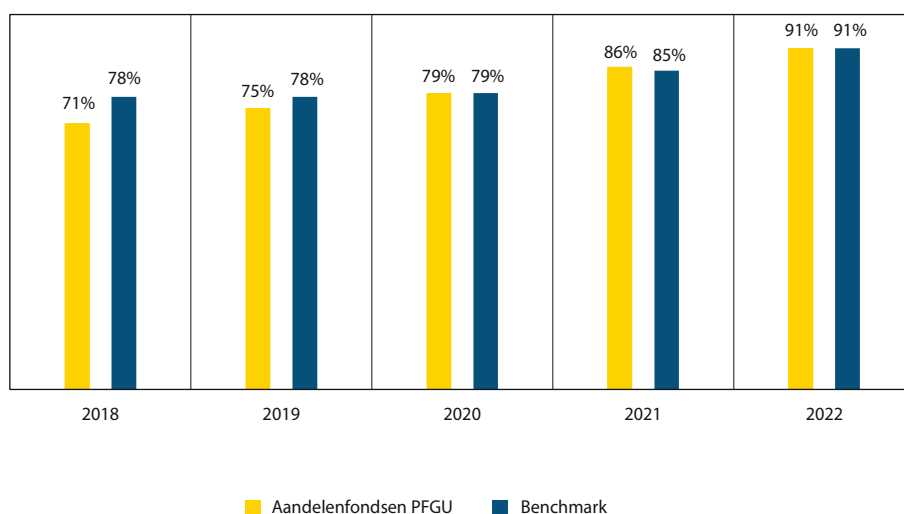
Met ingang van 10 maart 2021 moeten pensioenfondsen voldoen aan een Europese verordening met informatieverplichtingen over duurzame beleggingen, de zogenaamde Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR). Het pensioenfonds heeft op haar website een actuele verklaring staan bij de door haar gemaakte keuzes inzake de door haar gemaakte keuzes. Het bestuur wacht op de uitwerking van de Regulatory Technical Standards voordat zij de keuze maakt of zij zich wenst te classificeren als een product in artikel 8 (transparante ESG bijdrage) of artikel 9 (transparante duurzaamheidsdoelstellingen en benchmarks). Voorlopig classificeert het pensioenfonds zich als "overig product".

Aandelen

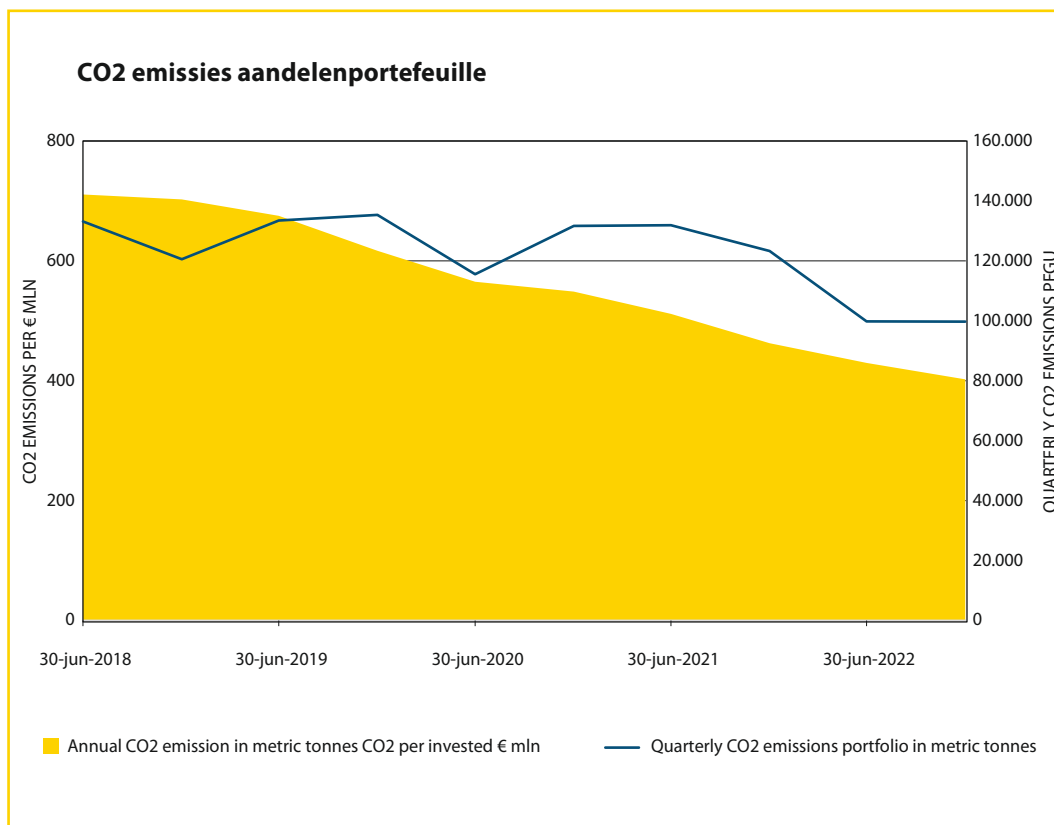
De aandelenbeleggingen van het pensioenfonds verlopen geheel via ESG indexfondsen van BlackRock. In deze aandelenfondsen worden aandelen geselecteerd via een ESG filter, waardoor onder meer wordt bereikt dat niet wordt belegd in controversiële zaken zoals wapens en kinderarbeid. BlackRock voert een corporate governance beleid bij haar beleggingen. Het bestuur vindt het belangrijk om zicht te krijgen op de MVB karakteristieken van de beleggingsportefeuille. Blackrock rapporteert over de resultaten en hierbij zijn twee karakteristieken leidend. De ESG-score, waarbij MSCI bedrijven scoort op basis van hun beleid en prestaties op het gebied van Environmental, social & governance factoren en de CO2 uitstoot. Gemeten sinds 2017 scoren de bedrijven waar het pensioenfonds via de ESG indexfondsen in belegt ieder jaar beter. In 2023 wil het pensioenfonds overgaan naar het beleggen in aandelen via een separaat mandaat. Dit betekent dat het pensioenfonds meer controle krijgt over de samenstelling van de portefeuille en de wijze waarop er voor het pensioenfonds gestemd wordt op de aandeelhoudersvergaderingen.

Naast de monitoring van de ESG rating monitort het pensioenfonds ook de CO2 uitstoot van de aandelenportefeuille. Gezien de omvang van de aandelenportefeuille en de diversiteit aan bedrijven waarin belegd wordt is het aannemelijk te veronderstellen dat het pensioenfonds hier de meeste impact kan maken. De totale uitstoot wordt bepaald door de scope 1 CO2 emissies ³⁴⁾ van de bedrijven waar het pensioenfonds in belegt bij elkaar op te tellen. Terwijl de waarde van de aandelenbeleggingen afgelopen jaren is toegenomen, zien we dat de CO2 uitstoot, afgezien van een dip tijdens de coronacrisis, ongeveer gelijk blijft. Per geïnvesteerde euro zien we dat de CO2 uitstoot van de aandelenbeleggingen de afgelopen jaren daarmee terugloopt (zie onderstaande grafiek).

ESG rating: BBB of beter

34) Scope 1 & 2 emissies zijn de CO2 uitstoot veroorzaakt door eigen bronnen binnen de organisatie aangevuld met de CO2 uitstoot bij de opwekking van de ingekochte en verbruikte energie.

Vastrentende waarden

Bij de vastrentende waarden geldt dat bij de beleggingen in kredietobligaties gebruik wordt gemaakt van een apart obligatiefonds waarin controversiële zaken zoals wapens en kinderarbeid zijn uitgesloten. Bij de belegging in staats(gerelateerde) obligaties wordt een ESG landenlijst gehanteerd. Indien dit economisch opportuun is belegt het pensioenfonds ook in staatsobligaties met een ESG karakter. Er kan onderscheid worden gemaakt tussen:

1. Green bonds: de opbrengsten worden uitsluitend gebruikt om groene projecten met een positieve bijdrage aan het milieu te financieren, zoals bijvoorbeeld investeringen in duurzame energie.
2. Social Bonds: de opbrengsten worden uitsluitend gebruikt om sociale projecten met een positieve bijdragen aan de gemeenschap, zoals bijvoorbeeld investeringen in de aanbouw van woningen voor personen met afstand tot de woningmarkt.
3. Blue bonds: de opbrengsten worden uitsluitend gebruikt om water gerelateerde uitdagingen aan te pakken, zoals investeringen om duurzame visserij verder te ontwikkelen.
4. Sustainable bonds: de opbrengsten worden gebruikt om projecten te financieren in een combinatie van de bovenstaande categorieën.

Of een obligatie in aanmerking komt voor één van de bovenstaande classificaties wordt bepaald op basis van de EU Taxonomy. Het pensioenfonds is op 31 december 2022 belegd in 35 Europese staatsobligaties en staatsgerelateerde obligaties en 4 covered bonds. Het pensioenfonds heeft 5 green bonds, 1 social bond en 1 sustainable bond in de beleggingsportefeuille. Via de hypotheekportefeuille moedigt het pensioenfonds verduurzaming van woningen aan door de mogelijkheid te bieden om energiebesparende maatregelen tot 6% boven de maximale hypotheek mee te financieren. Op 31 december 2022 heeft 44,4% van de woningen in de hypotheekportefeuille van het fonds een energielabel B of beter. Ter vergelijking, van alle Nederlandse woningen heeft per eind 2022 27% een energielabel B of beter.

Voor vastrentende waarden is stembeleid en stemgedrag niet van toepassing.

Grondstoffen

De belegging in grondstoffen vindt plaats via derivaten gerelateerd aan de goederentermijnmarkten. Ook hier is stembeleid niet van toepassing.

Vastgoed

De vastgoedbeleggingen worden gehouden in beursgenoteerde- en in niet-beursgenoteerde beleggingsfondsen. Van deze laatste categorie worden de aandeelhoudersvergaderingen actief bezocht door adviseur Sweco. Door middel van dit 'actief aandeelhouderschap' worden fondsbeheerders uitgedaagd om, voor zover dat nog niet aanwezig is, te komen tot een scherp gedefinieerd duurzaamheidsbeleid en deel te nemen aan GRESB (Global Real Estate Sustainability Benchmark). GRESB is een onafhankelijke wetenschappelijke benchmark die het duurzaamheidsbeleid van vastgoedfondsen en –portefeuilles wereldwijd beoordeelt. Het pensioenfonds vindt een goede score op deze benchmark belangrijk. De 3 woningfondsen behaalden afgelopen jaar de volgende scores (max. 100):

1. Altera Residential Fund	94
2. Achmea Residential Fund	91
3. CBRE Dutch Residential Fund	90

De GRESB benchmark over 2022 bedraagt 79. De drie pensioenfonds en behalen met hun relatief goede score de "Green Star", indien een woningfonds deze niet behaalt, zal het pensioenfonds om een plan vragen om deze binnen 2 jaar wel te behalen. Het Altera Residential Fund is met deze score het leidende niet beursgenoteerde woningfonds in Nederland.

DWS beheert het beursgenoteerd vastgoed. Het pensioenfonds heeft met DWS afspraken gemaakt over stembeleid en stemgedrag zodat DWS in lijn stemt met het beleid van het pensioenfonds.

6 Pensioenen

6.1 Pensioencommunicatie

Website

Met de overgang naar AZL is de website van het pensioenfonds vernieuwd en in fasen opgebouwd tot een compleet nieuwe website. Tijdens het jaar zijn er nieuwsberichten geplaatst op de website. Onder andere over de (inhaal)indexatie 2022, de haalbaarheidstoets, de gezamenlijke start voor het nieuwe pensioenstelsel, update over de dienstverlening van AZL, de nieuwe pensioenplanner, de stijging van de AOW-leeftijd (per 2028), de workshops pensioenplanner en het uitstel van de Wet bedrag ineens.

Uniform Pensioenoverzicht (UPO)

Het UPO voor actieve deelnemers is in september 2022 verzonden. Het pensioenoverzicht is gebaseerd op de pensioenregeling die op 1 januari 2022 gold. De actieve deelnemers van het pensioenfonds die de voorkeur hebben voor digitale communicatie, hebben hun UPO digitaal ontvangen.

De gepensioneerden hebben in december 2022 hun pensioenoverzicht ontvangen. Hierin staat hoeveel pensioen een gepensioneerde krijgt en hoeveel een eventuele partner krijgt bij overlijden van de pensioengerechtigde. Naast het pensioenoverzicht krijgen gepensioneerden ook een jaaropgave en specificatie van hun pensioenuitkering. Deze wordt ieder jaar in januari verzonden.

Digitale en gedrukte nieuwsbrief

Met de overgang naar AZL is ook de opmaak van de nieuwsbrief vernieuwd. Het pensioenfonds heeft in 2022 de nieuwsbrieven verzonden in april, juli, september en december. Alle nieuwsbrieven zijn gesegmenteerd op actieve deelnemer, gewezen deelnemers en gepensioneerden zodat elke doelgroep zoveel mogelijk relevantie informatie ontvangt. De gewezen deelnemers hebben in juli en december een nieuwsbrief ontvangen. De nieuwsbrieven zijn digitaal verstuurd als er een e-mailadres bekend is. De deelnemers (actieven, gewezen deelnemers en gepensioneerden) waarvan het e-mailadres niet bekend is, hebben de nieuwsbrieven per post ontvangen. In de nieuwsbrieven speelt het pensioenfonds in op diverse pensioenactualiteiten, pensioenvraagstukken, de pensioenregeling en de relevante ontwikkelingen. Alle nieuwsbrieven zijn tevens via de website te bekijken.

Workshops

De nieuwe pensioenplanner is in augustus 2022 online beschikbaar gekomen. Met de pensioenplanner kunnen actieve deelnemers en gewezen deelnemers diverse pensioenberekeningen maken. In oktober en november 2022 zijn er 9 workshops over pensioen georganiseerd waaraan 103 actieven hebben deelgenomen. In de workshops is algemene informatie over pensioen gegeven en zijn de keuzes die bij pensionering bestaan uitgelegd. Daarna is de gelegenheid geboden om onder begeleiding aan de slag te gaan met de individuele berekeningen in de pensioenplanner. De deelnemers hebben de workshops goed beoordeeld. In 2023 wordt hier dan ook vervolg aan gegeven.

Deelnemersonderzoek

In het tweede kwartaal van 2022 zijn de voorbereidingen voor de uitvoering van een risicopreferentieonderzoek gestart. Samen met de werkgever N.V. Nederlandse Gasunie is een partij geselecteerd voor het uitvoeren van het risicopreferentieonderzoek. De vragenlijst voor dit onderzoek is zorgvuldig samengesteld in overleg met de sociale partners. Het onderzoek is begin 2023 uitgevoerd. De rapportage oftewel de uitkomst is tevens de input voor de sociale partners om een principebesluit over de nieuwe regeling te nemen.

Animaties

Het pensioenfonds heeft ervoor gekozen om twee animaties op de website te plaatsen. De animaties geven op een makkelijke wijze uitleg over "Wanneer kan ik met pensioen" en "Check uw pensioen in twee minuten". Met de inzet van deze animaties heeft het pensioenfonds willen beoordelen of deze wijze van communiceren door de actieven en gewezen deelnemers aanspreekt en positief

wordt ervaren. Deze animaties zijn in december 2022 via een e-mailcampagne en via de digitale nieuwsbrief onder de aandacht gebracht. Via een poll en het aantal kliks naar de animaties is beoordeeld of deze animaties positief zijn ontvangen. Begin 2023 zijn de uitkomsten gedeeld en is geconcludeerd dat de animaties door een kleine groep is bekeken.

Oproep e-mailadres

Eind 2022 is een actie uitgevoerd om het e-mailadres van deelnemers te verzamelen die gekozen hebben voor een digitaal profiel maar geen e-mailadres hebben in het deelnemersportaal hebben doorgegeven. Het pensioenfonds wil hiermee de digitale bereikbaarheid vergroten. Er kunnen dan meer nieuwsbrieven digitaal verstuurd worden en kan er een grotere groep bereikt worden met de e-mailservices die ingezet worden.

Verjaardagskaart

Eén van de communicatiedoelen van het pensioenfonds in 2022 is dat deelnemers een beeld hebben van hun eigen pensioensituatie en in actie komen als dat nodig is. Om aan dit doel te werken is in 2022 besloten om de verjaardagskaart te introduceren. Er wordt op 60e verjaardag een verjaardagskaart verstuurd en aandacht gevraagd voor het naderende pensioen en de keuzemogelijkheden die er zijn.

6.2 Pensioenregeling en uitvoeringsovereenkomsten

6.2.1 (Voorgaande) pensioenregelingen

Het bestuur voert de pensioenregelingen uit voor het personeel van Gasunie en van de aangesloten onderneming GasTerra. Hierin zijn ouderdomspensioen, partnerpensioen, wezenpensioen en arbeidsongeschiktheidspensioen geregeld.

De pensioenregeling 2022 is in september 2022 met terugwerkende kracht per 1 januari 2022 definitief vastgesteld.

In 2022 hebben de actieve deelnemers pensioen opgebouwd volgens het Pensioenreglement 2013, geldend vanaf 1 januari 2022 tot het moment van de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel (uiterlijk 1 januari 2027). De pensioenrichtleeftijd is 68 jaar. Het betreft een voorwaardelijke middelloonregeling met CDC-financiering. Kenmerkend voor CDC is dat de werkgever een vaste premie afdraagt aan het pensioenfonds. De pensioenopbouw is beperkt tot een pensioengevend salaris van maximaal € 114.866 (2022), het opbouwpercentage is 1,875% van de pensioengrondslag en de franchise is gelijkgesteld aan de fiscaal minimale franchise. Sinds 2015 komen gedeeltelijk arbeidsongeschikte werknemers met een uitkering op basis van de WIA ook in aanmerking voor een gedeeltelijk arbeidsongeschiktheidspensioen.

De premie voor de pensioenregeling bedraagt 27,6% van het pensioengevend jaarsalaris. Hiervan wordt 2,45% van de pensioengrondslag door de deelnemers bijgedragen. Daarnaast is er een aanvullende deelnemersbijdrage van 6% boven het grensbedrag van € 102.942 (2022). Er geldt een voorwaardelijke toeslagverlening en de jaarlijkse pensioenopbouw is aan voorwaarden verbonden. Indien per peildatum (31 december van het voorgaande jaar) de beleidsdekkingsgraad hoger is dan het VEV-niveau vindt geen verlaging van het opbouwpercentage plaats. Indien de beleidsdekkingsgraad lager is en indien het verwachte M1-effect voor het jaar negatiever is dan -0,6% wordt het opbouwpercentage zodanig verlaagd dat het verwachte M1-effect -0,6% zal zijn. Met andere woorden, de pensioenopbouw mag niet voor meer dan 0,6% uit het eigen vermogen van het pensioenfonds gefinancierd worden.

Daarnaast voert het pensioenfonds een aantal voorgaande regelingen uit die geen actieve deelnemers meer kennen.

Dit zijn de volgende pensioenregelingen:

- Pensioenreglement 1991 voor deelnemers geboren vóór 1 juli 1937.
- Pensioenreglementen 1994 voor deelnemers die na 30 juni 1937 en vóór 1 januari 1950 zijn geboren en tevens in dienst zijn gekomen vóór 1 januari 2006. Dit betreft het Pensioenreglement 1994, Overgangsbepalingen 1994 en het Reglement Regeling Vervroegd Uittreden.

- Pensioenreglement 2006 voor deelnemers die op of na 1 januari 1950 zijn geboren, dan wel voor deelnemers die na 31 december 2005 in dienst zijn gekomen. Voor werknemers van Gasunie is de opbouw in dit pensioenreglement per 30 juni 2013 beëindigd. Voor werknemers van GasTerra is dit per 31 december 2013 het geval.
- Pensioenreglement 2010 voor werknemers die op of na 1 juli 2010 zijn toegetreden tot de Raad van Bestuur van Gasunie. De opbouw in dit pensioenreglement is per 30 juni 2013 beëindigd.

6.2.2 *Uitvoeringsovereenkomsten*

Uitvoeringsovereenkomst: Gasunie

De uitvoeringsovereenkomst voor de periode 2022 tot en met 2026 is op 24 maart 2022 gesloten en met terugwerkende kracht per 1 januari 2022 inwerking getreden.

Uitvoeringsovereenkomst: GasTerra

De uitvoeringsovereenkomst voor de periode 2022 tot en met 2026 is op 24 maart 2022 gesloten en met terugwerkende kracht per 1 januari 2022 inwerking getreden.

6.3 Pensioenadministratie

Deelnemersvragen

In 2022 zijn er 1080 vragen gesteld aan het pensioenfonds (2021: 803). Deelnemers stelden vooral vragen over pensioenaanvragen, persoonsgegevens, waardeoverdrachten, uitkeringen en de website.

Klachten

In 2022 heeft het pensioenfonds 11 klachten van deelnemers ontvangen (2021: één). De klachten zijn afgehandeld in het verslagjaar. In het eerste kwartaal zijn er 7 klachten over de oriënterende berekening danwel de indicatieve berekening ingediend. Vanwege de overgang naar AZL is de nieuwe pensioenplanner in september 2022 beschikbaar gesteld. Deelnemers konden tot september een verzoek voor een berekening indienen bij AZL. Het is door technische problemen niet gelukt om alle berekeningen binnen de daarvoor gestelde termijn te verstrekken. Na het oplossen van dit probleem zijn er geen nieuwe klachten over dit onderwerp ontvangen. De andere klachten gingen over: het verwerken van overlijdens en toekennen van nabestaandenpensioen, ingang van pensioen en het waardeoverdrachtsproces. Alle klachten zijn gegrond verklaard en hebben samenhang met de overdracht van de pensioenadministratie naar AZL.

In 2023 is de nieuwe Gedragslijn Klachten in werking getreden. Het pensioenfonds en AZL zijn gestart met de werkzaamheden om de implementatie van deze Gedragslijn per 1 januari 2024 in werking te stellen. De huidige wijze van administreren biedt niet de mogelijkheid om de klachten uit 2022 te rapporteren volgens de Gedragslijn. Per 1 januari 2024 kan het pensioenfonds naar verwachting aan deze norm voldoen.

7 Wet- en regelgeving en relevante ontwikkelingen

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste externe ontwikkelingen voor de komende periode besproken die van invloed kunnen zijn op het beleid van het pensioenfonds.

Wet toekomst pensioenen (WTP)

Als vervolg op het pensioenakkoord uit 2019 is op 22 december 2022 het Wetsvoorstel wijziging Wet toekomst pensioenen door de Tweede Kamer aangenomen en is daarna ter behandeling gestuurd aan de Eerste Kamer.

De Eerste Kamer heeft het voorstel op 30 mei 2023 aangenomen.

Het wetsvoorstel bestaat uit onder meer de volgende onderdelen:

- Het pensioencontract
De premieovereenkomst zal de enige toegestane soort pensioenovereenkomst zijn. De premieovereenkomst zal twee vormen kennen, waarvan de één nieuw is en meer collectief van aard en de ander meer individueel en gestoeld op de bestaande verbeterde premieregeling. Er komt nog een derde variant, de ‘premie-uitkeringsovereenkomst’, maar die zal niet door pensioenfondsen uitgevoerd kunnen worden.
- Transitie naar nieuwe pensioenovereenkomst
Er komt een transitie-FTK voor pensioenfondsen die van plan zijn bestaande pensioenaanspraken en -rechten in te varen. Het is niet verplicht om hiervan gebruik te maken. Hierbij zal een ondergrens gelden voor de dekkingsgraad van 90%: staat deze per einde jaar onder de 90%, dan moet worden gekort tot 90%.
- Voorbereidingen op WTP
In aanloop naar de overgang naar de nieuwe pensioenovereenkomst moeten meerdere onderzoeken worden uitgevoerd en diverse besluiten worden genomen. In fase 1, de arbeidsvoorwaardelijke fase, maken de sociale partners afspraken over de aard van de nieuwe overeenkomst. Zij besluiten verder al dan niet een verzoek tot invaren in te dienen. De werkgever stelt tenslotte een transitieplan op en dient dat in bij het pensioenfonds. In fase 2 stelt het pensioenfonds, indien het de opdracht aanvaardt, een implementatieplan op. Hierbij moet onder andere rekening gehouden worden met het te voeren beleggingsbeleid, de verdeling van het vermogen van het pensioenfonds over de rechthebbenden etc. Tot slot volgt fase 3, de implementatie. Bij het bovenstaande spelen het VO, de VGG en de OR'en elk hun eigen voorgeschreven rol.
- Fiscale wetgeving
De beschikbare premie kent een voor iedereen gelijk maximum, dus geen gestaffelde premie. Er komen ook nieuwe fiscale grenzen voor partner- en wezenpensioen.
- Nabestaandenpensioen en partnerdefinitie
Het partner- en wezenpensioen zullen tijdens de opbouwfase op risicobasis verzekerd zijn; na ingang zijn deze pensioenen kapitaal-gedekt. Er komen nieuwe fiscale maxima voor deze pensioenen.
Er komt een nieuwe, wettelijke definitie van het begrip ‘partner’ voor het partnerpensioen en van het begrip gezamenlijke huishouding.

Wet bedrag ineens, RVU en verlofsparen

In 2021 heeft het parlement ingestemd met de Wet bedrag ineens, RVU en verlofsparen. Voor het pensioenfonds is het onderdeel dat een deelnemer het recht krijgt om bij pensioeningang 10% van de waarde van zijn aanspraken op ouderdomspensioen ineens te kunnen ontvangen, het meest relevant. De pensioenuitvoerder moet daaraan meewerken.

Bij de behandeling van het wetsvoorstel in de Tweede Kamer kwamen enkele praktische complicaties in verband met de AOW-datum aan bod en wil men zekere aanpassingen aan het voorstel aanbrengen. Het wetsvoorstel voor deze wijziging is op 1 juli 2022 ingediend. De in dit wetsvoorstel opgenomen gewenste ingangsdatum van 1 juli 2023 is ondertussen uitgesteld naar 1 januari 2024.

Wetsvoorstel pensioenverdeling bij scheiding (WPS)

Over het wetsvoorstel pensioenverdeling bij scheiding wordt al jaren gesproken. Een nieuwe complicatie is dat onder de WTP het “partnerbegrip” gewijzigd gaat worden. De WPS wordt waarschijnlijk in de tweede helft van 2023 behandeld door de Tweede en Eerste Kamer. De Wet pensioenverdeling bij scheiding zal naar verwachting niet eerder dan op 1 januari 2027 in werking treden.

8 Actuariële analyse

Analyse van het resultaat

Het verloop van de technische voorziening van het pensioenfonds werd voor een groot deel bepaald door de bewegingen van marktrentes en beleggingsrendementen.

In onderstaande tabel staat een analyse van het actuariële resultaat. Hierbij worden de actuariële uitgangspunten van het pensioenfonds vergeleken met de werkelijke actuariële ontwikkelingen over het verslagjaar. De bedragen wijken af van de bedragen in de jaarrekening, die boekhoudkundig zijn bepaald.

Bedragen x € 1.000	2022	2021
Beleggingsopbrengsten	-367.464	239.996
Wijziging rentetermijnstructuur	497.371	118.722
Premies en koopsommen	-9.780	-12.844
Waardeoverdrachten	0	-40
Kosten	-695	194
Uitkeringen	30	-90
Sterfte	-857	2.086
Arbeidsongeschiktheid	-529	-534
Resultaat mutaties	-246	-20
Wijziging grondslagen	-10.171	0
Toeslagverlening	-48.071	0
Incidentele mutaties voorziening	8.292	1.961
Overige oorzaken	163	-12
	68.043	349.419

In 2022 zijn de volgende belangrijke effecten op actuariële resultaat te onderscheiden:

Beleggingen

Onder beleggingsrendementen worden verstaan:

- alle directe en indirecte beleggingsopbrengsten inclusief kosten van het vermogensbeheer;
- de rentelasten over vreemd vermogen, achtergestelde leningen en rekening courantverhoudingen met andere partijen;
- de benodigde interesttoevoeging aan de technische voorzieningen. Deze wordt vastgesteld aan de hand van de eerstejaars spot rate uit de door DNB gepubliceerde RTS per jaar ultimo van het vorige verslagjaar.

Het resultaat op beleggingen in het boekjaar bedraagt - € 367,464 miljoen. Dit bedrag bestaat uit het behaalde beleggingsresultaat conform jaarverslag (- € 375,775 miljoen) en benodigde interest (€ 8,311 miljoen). Het rendement op de beleggingen draagt in 2022 derhalve negatief bij aan de dekkingsgraad.

Wijziging rentetermijnstructuur (RTS)

De RTS ultimo 2022 ligt over de hele linie boven de RTS ultimo 2021. Wanneer beide curves worden uitgedrukt in één gemiddeld rentepercentage is de rente in 2022 met circa 3,75%-punt gestegen wat leidt tot een afname van de voorziening en dus tot een positief resultaat. Het resultaat hiervan bedraagt € 498,576 miljoen.

De Commissie Parameters 2019 heeft een nieuwe UFR-methode geadviseerd. DNB maakt gebruik van de UFR methodiek. Bij het vaststellen van de rentetermijnstructuur. DNB heeft besloten de nieuwe methode in vier gelijke jaarlijkse stappen in te voeren. De eerste stap heeft plaatsgevonden op 1 januari 2021, waarbij voor 75% de oude UFR-methode is gehanteerd en voor 25% de nieuwe methode. De tweede stap heeft plaatsgevonden op 1 januari 2022 en cijfermatig verwerkt per einde 2022. Als gevolg van de nieuwe UFR-methodiek is een bedrag van € 1,205 miljoen toegevoegd aan de voorziening.

Premie

De toename van de pensioenverplichtingen in het verslagjaar wordt gefinancierd door middel van een doorsneepremie. Voor het jaar 2022 bedraagt het premiepercentage betaald door de werkgever 25,6% (2021: 24,6%) van het gemaximeerde pensioengevende salaris. De feitelijke premie voor de pensioenopbouw wordt vermeerderd met de deelnemersbijdrage (2,45% van de pensioengrondslag). De deelnemersbijdrage boven het grensbedrag van € 102.942 bedraagt 6% (2021: € 99.566). Het resultaat op premie bedraagt - € 9.780 miljoen.

Waardeoverdrachten

Deelnemers hebben (onder voorwaarden) de mogelijkheid de waarde van hun elders opgebouwde aanspraken in het pensioenfonds in te brengen. Hierbij wordt de ingebrachte waarde, op basis van wettelijk vastgestelde tarieven, omgezet in extra aanspraken in het pensioenfonds. Doordat de wettelijke tarieven op basis van andere grondslagen dan die van het pensioenfonds zijn vastgesteld ontstaat een actuariael resultaat bij deze inkoop. Ditzelfde geldt voor de mogelijkheid die gewezen deelnemers hebben hun in het pensioenfonds opgebouwde aanspraken over te dragen naar een andere pensioenuitvoerder of verzekeraar. Het resultaat op waardeoverdrachten is nihil.

Kanssystemen

Aan het vaststellen van de technische voorzieningen liggen kanssystemen ten grondslag. De belangrijkste zijn sterfte (€ 0,9 miljoen) en arbeidsongeschiktheid (€ 0,5 miljoen).

Toeslagverlening

Het bestuur heeft besloten om per 1 januari 2022 een toeslag van 2,7% toe te kennen. Per deze datum is tevens een inhaaltoeslag toegekend ter waarde van 0,2% van de totale technische voorziening, waaruit 2,7% van de aanwezige toeslagachterstand kon worden gerepareerd. Het totale resultaat op toeslagverlening is € 48.071 negatief.

Er is besloten om de opgebouwde pensioenaanspraken voor actieve deelnemers en de pensioenrechten van gewezen deelnemers en gepensioneerden per 1 januari 2023 met 16,1% te verhogen, alsmede om per deze datum een inhaaltoeslag toe te kennen ter waarde van 2,4% van de technische voorziening. Besluitvorming hierover heeft in 2023 plaatsgevonden, waardoor deze toeslagbesluiten niet zijn meegenomen in boekjaar 2022.

Wijzigingen grondslagen

De "wijziging actuariële grondslagen" in 2022 bestaat uit de volgende onderdelen:

- Het Actuariel Genootschap heeft in september 2022 de prognosetafel AG2022 gepubliceerd. Het fonds is per 31 december 2022 overgegaan op deze nieuwe prognosetafel. Deze overstap heeft een verhogend effect op de technische voorziening en resulteert in een last voor het fonds ter hoogte van € 8.875.

- Het fonds heeft de ervaringssterfte onderzocht en besloten de ervaringssterfte per 31 december 2022 te herijken. De wijziging van de ervaringssterfte heeft een verhogend effect op de technische voorziening en resulteert in een last voor het fonds van € 119.
- In 2022 heeft een onderzoek plaatsgevonden naar de hoogte van de kostenvoorziening. Dit onderzoek heeft ertoe geleid dat de kostenvoorziening per 31 december 2022 is verhoogd van 2,4% naar 2,5% van de netto voorziening. De last die hierdoor ontstaat is gelijk aan € 1.177.

Overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen

Naast de wijziging van de technische voorziening als gevolg gewijzigde grondslagen kan de technische voorziening ook door andere redenen een incidentele wijziging ondergaan. In het boekjaar zorgde dit voor een positief resultaat van € 8,292 miljoen. Onder deze post worden de wijzigingen van de ziektevoorziening die niet veroorzaakt wordt door RTS-effect (- € 8,974 miljoen) en de extracomptabele voorziening voor onvoorwaardelijke stijging van de pensioengrondslag van arbeidsongeschikte deelnemers verantwoord (€ 196 duizend), voor zover dit geen nieuwe arbeidsongeschikte deelnemers betreffen (dit wordt namelijk verantwoord onder het resultaat op arbeidsongeschiktheid). Het resultaat op "correcties" bedraagt € 486 duizend negatief in 2022.

Andere oorzaken

Dit zijn overige actuariële resultaten die ontstaan doordat de feitelijke uitkomsten afwijken van hetgeen actuariel verondersteld is. Deze resultaten zijn niet toe te wijzen aan één van de eerder genoemde categorieën.

Kostendekkende premie

De kostendekkende premie bestaat uit een actuariel benodigde premie voor de pensioenopbouw en de risicodekkingen voor overlijden en arbeidsongeschiktheid, de solvabiliteitsopslag, de opslag voor uitvoeringskosten en de opslag voor toeslagverlening en reservetekort.

In de volgende tabel is een overzicht van de kostendekkende premie opgenomen. De kostendekkende premie is berekend op basis van de rentetermijnstructuur per 31 december 2021. De gedempte kostendekkende premie is op basis van verwacht rendement vastgesteld.

Premiecomponent

Bedragen x € 1.000	Kosten- dekkende premie	Gedempte premie	Feitelijke premie
Inkoop onvoorwaardelijke opbouw	42.186	15.748	
Risicopremie overlijdensrisico	1.134	652	
Risicopremie arbeidsongeschiktheidsrisico	1.061	1.061	
Opslag voor toekomstige uitvoeringskosten	1.012	378	
Opslag voor directe uitvoeringskosten	1.193	1.193	
Solvabiliteitsopslag	10.259	4.032	
Opslag onvoorwaardelijke onderdelen		7.084	
Ontvangen premie			36.806
Afrekening vorig jaar			0
	56.845	30.148	36.806

Premiedekkingsgraad

De premiedekkingsgraad geeft aan in hoeverre de ontvangen pensioenpremie in een jaar voldoende is om de nieuwe pensioenaanspraken te kunnen financieren. Deze wordt bepaald door de beschikbare premie voor inkoop onvoorwaardelijke onderdelen te delen door de actuarieel benodigde premie voor onvoorwaardelijke onderdelen. De beschikbare premie wordt verminderd met de opslag voor uitvoeringskosten. Bij een premiedekkingsgraad van minder dan 100% is er een tekort en daalt het vermogen van het fonds.

Bedragen x € 1.000

Feitelijk minus opslag uitvoeringskosten:	$36.806 - 1.193 = 35.613$
Actuarieel benodigd:	$42.186 + 1.134 + 1.061 + 1.012 = 45.393$
Premiedekkingsgraad:	$= 35.613 / 45.393 = 78,5\%$

Vereist eigen vermogen (VEV)

Het VEV is gebaseerd op de risico's die horen bij de verschillende delen van de strategische asset allocatie en is bepaald op 25,0%. Indien het vereist eigen vermogen bepaald zou zijn op basis van de actuele portefeuille per ultimo 2022 zou deze uitkomen op 25,1%.

Oordeel van de externe actuaris over de financiële positie

De financiële positie van het pensioenfonds is naar de mening van de certificerend actuaris voldoende omdat de beleidsdekkingsgraad ultimo 2022 boven het vereist vermogen ligt. Bij het oordeel is bepalend in hoeverre het pensioenfonds zal kunnen voldoen aan de verplichtingen, aangegaan tot balansdatum, in aanmerking nemend het streven inzake toeslagen, zoals aan verzekerden meegedeeld en de in wet- en regelgeving opgenomen criteria.

9 Vooruitblik

Volatiele markten

De ontwikkelingen op de financiële markten hebben in 2022 geleid tot een stijgende inflatie en een opgelopen rente. Deze ontwikkeling hebben in 2022 geleid tot zorgen over een mogelijk komende recessie. In 2023 is de inflatie gedaald maar is deze nog niet op het gewenste niveau van 2%. De centrale banken verhogen de rente om de inflatie te beteugelen maar worden anderzijds geconfronteerd met moeilijkheden in met name de bankensector als gevolg van de hoge rente. Vooruitkijkend blijven de zorgen over de financiële markten en de rente voorlopig bestaan. Het beleggingsbeleid van het pensioenfonds is zo vormgegeven dat de overtuiging is dat het pensioenfonds dit soort schokken op lange termijn kunnen opvangen. Omdat het pensioenfonds zich richt op beleggingen op de lange termijn, ziet het bestuur in deze ontwikkelingen vooralsnog geen reden om het beleggingsbeleid aan te passen. Indien de lange termijn overtuigingen van het bestuur onder druk komen te staan, wordt het beleggingsbeleid opnieuw tegen het licht gehouden. Het vooruitzicht is dat door diverse oorzaken de financiële markten volatiel zullen blijven en dat de onzekerheden over de optredende inflatie en de reacties van de centrale banken en de financiële markten daarop zullen blijven bestaan. Het pensioenfonds zal de ontwikkelingen monitoren en is vooralsnog van mening dat het huidige strategische beleggingsbeleid afdoende is om de doelstellingen op lange termijn te kunnen behalen.

Projecten 2023

Het bestuur is voornemens om in 2023 de volgende projecten uit te voeren:

- Het bestuur zal samen met sociale partners en andere betrokkenen stappen zetten in het kader van de WTP. Het bestuur zal onderzoeken of en hoe zij een eventuele opdracht van de sociale partners voor de nieuwe regeling kan uitvoeren, eventueel rekening houdend met een verzoek tot invaren van de bestaande pensioenen. Daarnaast wordt gestart met het onderzoek naar de inrichting van de financiële opzet van de nieuwe regeling en de uitkomsten van verschillende methodes van invaren. De verwachting is dat het project “Onderweg naar een nieuw pensioen” veel beslag gaat leggen op de agenda van het bestuur.
- In 2023 zal veel aandacht worden besteed aan het informeren van de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden over het project “Onderweg naar een nieuw pensioen”. De resultaten uit het deelnemersonderzoek zullen worden toegelicht. Met deze communicatie activeert het bestuur de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden om zich te verdiepen in hun nieuwe pensioensituatie en hen te betrekken bij de transitie naar het nieuwe pensioen. Het bestuur organiseert meerdere workshops voor deelnemers om betrokkenheid en benaderbaarheid te bevorderen en de deelnemers bewust te maken van de keuzes die er zijn en welke invloed zij zelf op hun pensioensituatie hebben.
- Implementeren nieuwe aandelenportefeuille bij een andere vermogensbeheerder.
- Het bestuur zal haar beleid omtrent MVB (Maatschappelijk Verantwoord Beleggen) aanscherpen en de wijzigingen in dit beleid verder operationaliseren.

Groningen, 20 juni 2023

J. (Joost) Hooghiem (voorzitter)

A.J. (Ale Jan) Algra

A.J. (Adriaan) den Herder

J.S. (Johan) Douma (secretaris)

A.C.M. (Sandra) Melman

F.F. (Flip) van Koten

C.D. (Dick) Vermeulen

B.K. (Britta) van Boven

10 Verslag Raad van Toezicht

Inleiding

Dit verslag van de Raad van Toezicht (RvT) betreft het jaar 2022. De Covid-19 pandemie legde geen 'slot' meer op de maatschappij. Hoewel de (medische) na-ijleffecten voor met name individuen nog steeds grote impact kunnen hebben, werd Nederland, met de rest van de wereld, in beslaggenomen door de oorlog in Oekraïne. Naast het menselijk leed waren de effecten hiervan op de economie groot. Dit leidde tot extra aandacht van het bestuur en het bestuursbureau voor het financieel beheer en risicomanagement. Inmiddels is de turbulentie op de financiële markten afgenomen en zijn deze grotendeels gestabiliseerd. Mede door het rente-effect zijn de resultaten over 2022 bevredigend en kon het fonds haar deelnemers zowel volledige indexatie, als een deel inhaalindexatie toekennen. Naast de meer reguliere bestuursagenda bleef de belasting hoog, o.a. door de afronding van de overgang naar een nieuwe pensioenuitvoerder en de -voorbereidende- werkzaamheden in het kader van de Wet toekomst pensioenen (Wtp). De RvT heeft veel vertrouwen in hoe het bestuur en het bestuursbureau deze werkzaamheden heeft aangepakt, en dankt alle betrokkenen bij het fonds voor hun inzet in 2022. Op deze plaats wenst de RvT haar dank uit te spreken aan mevrouw Hermes, oud-voorzitter, die afgelopen zomer, na ruim 14 jaar bestuurder van het fonds te zijn geweest, terugtrad.

Taak

De RvT heeft op grond van de Pensioenwet tot taak het houden van toezicht op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. De RvT is tenminste belast met het toezicht op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. De RvT ziet toe op de naleving van de Code Pensioenfondsen door het fonds. Verder staat de RvT het bestuur met raad terzijde. Daarnaast kent de wet de RvT een aantal specifieke goedkeuringsrechten toe. Dit betreft onder meer het goedkeuren van het jaarverslag, de profielschets van bestuurders en het beloningsbeleid.

Werkwijze

De RvT wil zijn toezichtstaak zodanig uitvoeren dat het bijdraagt aan een effectief en slagvaardig functioneren van het pensioenfonds. Daarbij is het de intentie om invulling te geven aan een brede taakopvatting met een kritische en onafhankelijke blik, gericht op de implementatie van de strategische doelstellingen van het fonds en het behouden, en waar nodig verbeteren, van de voorwaarden waaronder de gehele fondsorganisatie haar werkzaamheden ten behoeve van de deelnemers kan volbrengen. De RvT oefent zijn toezicht uit met inachtneming van de VITP-Toezichtcode.

Bevindingen

Samenvattend oordeel

De RvT heeft het functioneren van het bestuur van het fonds gedurende 2022 gevolgd en onderzocht. De RvT stelt vast dat het beleid van het bestuur voldoende evenwichtig en zorgvuldig tot stand is gekomen en uitgevoerd, en daarmee het bestuur, naar het oordeel van de RvT, gedurende 2022, 'in control' was, en de continuïteit van het fonds in voldoende mate heeft geborgd. Het fonds betreft de 'evenwichtige belangenafweging' bij haar besluitvormingstrajecten en beschikt over een 'adequate risicobeheersing'.

Algemene gang van zaken, follow up aanbevelingen RvT 2021

Het fonds heeft goed geacteerd op de uitdagingen die 2022 bood. Naast de reeds genoemde onderwerpen werd de bestuursagenda professioneel geadresseerd en vond de vernieuwing op een aantal beleidsterreinen plaats, o.a. resulterend in een ALM-studie en nieuw communicatiebeleidsplan.

De RvT heeft met veel interesse de uitwerking van het 'co-creatie-model' voor de aanpak van de Wtp gevolgd, welke uitwerking een uitstekende basis voor een breed gedragen uitkomst van het Wtp-traject heeft gelegd.

De financiële ontwikkeling en resultaten, en de toegekende (inhaal-)indexatie aan de deelnemers maken van 2022, ondanks de toegenomen onzekerheden vanwege mondiale ontwikkelingen, een bevredigend jaar.

Bij het bestuursbureau vonden dit jaar enkele mutaties plaats, en kon de bezetting worden uitgebreid. Hierdoor is de belasting weliswaar verminderd, maar blijft deze, mede door de noodzakelijke organiserende taken, onverminderd aanzienlijk; een punt van zorg voor de RvT.

Aan de aanbevelingen van de RvT uit 2021 werd opvolging gegeven.

De wijze van besturen is onverminderd professioneel en gewetensvol, adequaat ondersteund door het bestuursbureau.

Risk- en compliance

Het pensioenfonds hanteert voor de verdeling van de verantwoordelijkheden van de risicobeheersing het “3 lines” model. Eind 2022 heeft de sleutelfunctiehouder interne audit een audit uitgevoerd op de opzet en werking van de risico beheersmaatregelen gericht op assurance voor het door het fonds kunnen bereiken van de doelstellingen, resulterende in drie medium bevindingen met borging bij het bestuur tot opvolging ervan in de loop van 2023. Het pensioenfonds heeft een integraal risicomanagement. De advisering aan het bestuur van het integraal risicomanagement (IRM)-proces is belegd bij de RCC. De risico-opinies worden door de risicomanager bij adviezen van de commissies gegeven. Jaarlijks evalueert de RCC of bij alle adviezen, die naar de mening van de RCC een risico-opinie hadden moeten krijgen, deze ook is uitgebracht. Daarnaast beoordeelt de RCC de kwaliteit van de risico-opinies in de zin van de countervailing power van het bestuur ten opzichte van het betreffende advies van de commissie.

Gedurende 2022 was sprake van extra aandacht voor AZL zowel vanuit het perspectief van de overstap van TKP naar AZL per 1 januari 2022 (met een assurance opdracht aan EY, die in de loop van 2023 zal worden uitgevoerd), alsmede voor de invoering van de Wet Toekomst Pensioenen (Wtp) door AZL.

Gedurende 2022 heeft het bestuur extra aandacht moeten geven aan CACEIS door de omzetting in 2021 binnen CACEIS van de IT-systemen van de Kasbank naar de IT-systemen van CACEIS. De basisactiviteiten (custody) waren in 2022 van goede kwaliteit. CACEIS werkt aan verbetering van de kwaliteit van de overige dienstverlening, het fonds monitort dit intensief.

Het bestuur heeft een risicoanalyse uitgevoerd met betrekking tot het nieuwe pensioenstelsel welke mede aan de basis heeft gelegen voor de inrichting van het Wtp project.

In 2023 heeft het bestuur het voornemen om de huidige gekozen indeling in artikel 6 SFDR opnieuw te bezien in een afweging tussen artikel 6 en artikel 8 SFDR. Als gekozen wordt voor artikel 8 is de verwachting van het bestuur dat de SFDR tot veel aandachtspunten gaat leiden in de toekomst en dat het fonds veel data van andere partijen nodig zal hebben.

In 2022 is door het fonds reeds een nieuwe ‘factsheet ESG’ opgesteld op basis waarvan voor de verschillende onderdelen van de beleggingsportefeuille wordt nagegaan welke ESG factoren bekend zijn en wat hierover wordt gerapporteerd. Deze factsheet zal in 2023 verder worden ontwikkeld.

Gedurende 2022 heeft het bestuur op advies van de RCC een nieuw datakwaliteitsbeleid opgesteld. Dit is van extra belang voor de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel.

Samenvattend kan gesteld worden dat het pensioenfonds het integraal risicomanagement op orde heeft met het onderkennen van verdere verbeteracties en aandachtspunten (mede gericht op het nieuwe pensioenstelsel, datakwaliteit, en ESG).

Vermogensbeheer, en Financieel Risicomanagement

De Beleggingsadviescommissie wordt ondersteund door het bestuursbureau, aangevuld met ervaren externe deskundigen, waardoor een brede discussie gevoerd wordt, gedragen door een brede visie. Hierbij komen de beleggingen, de beleggingsrisico's en het financieel beheer aan de orde en worden deze grondig en vanuit diverse invalshoeken beschouwd. Dit komt de adviezen en onderbouwing van de beleggingsadviescommissie en de besluitvorming in het bestuur ten goede.

Het fonds heeft een beleggingscyclus waarbij de aansluiting met de risicohouding duidelijk is vastgelegd. Begin 2018 is het Pijngrensbeleid geïntroduceerd. Hiermee wil het fonds de risico's van bepaalde stressscenario's mitigeren door gebruik te maken van beschermingsinstrumenten. In de vergaderingen wordt hier periodiek voldoende aandacht aan besteed.

De RvT is tevreden over hoe de informatie wordt besproken en de goed voorbereide stukken worden bediscussieerd. Dankzij de oplopende dekkingsgraad werden de pijngrens niet meer geraakt zodat de afdekkingsposities volledig zijn afgebouwd.

Vorig jaar is aangegeven dat ESG en beleggingen aandacht behoeft. Dat is gebeurd in de verwoording in de Investment Beliefs en binnen de Investment Cases. Als gevolg daarvan is vorig jaar een uitbestedingstraject voor een nieuwe manager van de aandelenportefeuille gevolgd, waarvan de implementatie in 2023 zal plaatsvinden. Bij de search is rekening gehouden met ESG-vormgeving en klimaattransitie.

De countervailing power in het bestuur en de discussies naar aanleiding van de inbreng van de BAC in het bestuur zijn goed.

Pensioen en Communicatie

Het pensioenbeleid, de communicatie met de deelnemers, geschiktheid van de bestuurders, de governance van het fonds en de pensioenadministratie vormen het domein van de Pensioen en Communicatie Commissie.

De PCC heeft een aantal beleidsdocumenten geactualiseerd (o.a. Geschiktheidsplan, ABTN, Pensioenreglement), en naast deze 'reguliere' activiteiten tevens een integrale evaluatie van de naleving van de Code Pensioenen uitgevoerd, en in samenwerking met de nieuwe pensioenuitvoerder, zij het enigszins vertraagd, het meerjaren communicatiebeleidsplan alsmede de communicatie jaarplannen 2022 en 2023 het licht doen zien. Met de herijking van de communicatiedoelen wordt hiermee voorgesorteerd op het traject naar het nieuwe pensioencontract, waarbij begrip en betrokkenheid van de deelnemer met het individuele pensioen centraal staat.

Helaas was extra aandacht van de PCC benodigd voor de afronding het transitietraject van TKP naar AZL en het vlekkeloos laten verlopen van de pensioenadministratie. Met het bestuur deelt de RvT zijn bezorgdheid over de aanvullende aandacht die nodig blijkt om de samenwerking met AZL op nieuwe dossiers helder en effectief vorm te geven.

Belangrijk voor het pensioen in de toekomst was de rol van de PCC bij het vorm en inhoud geven aan het co-creatie-model, waarbij sociale partners en fonds in een projectstructuur, met respect voor de eigen verantwoordelijkheden waar mogelijk in gezamenlijkheid het Wtp-project uitvoeren. Het Verantwoordingsorgaan en de RvT worden voor deelonderwerpen, zoals bijvoorbeeld het risicopreferentie onderzoek bij de deelnemers, aanvullend geïnformeerd. Daarnaast wordt informatie over de voortgang van het project, zowel qua planning als op inhoud, per kwartaal op heldere en inzichtelijke wijze gedeeld. Hiermee is naar het oordeel van de RvT een solide basis gelegd voor een succesvolle Wtp-transitie, die op draagvlak van alle betrokkenen kan rekenen.

Naleving Code Pensioenfondsen (CP)

Het fonds evalueert jaarlijks haar naleving van de CP 2018, en voldoet behoudens de norm 33, aangaande de diversiteit (gender-eis Verantwoordingsorgaan), aan alle normen.

Aanbevelingen

De RvT is zeer tevreden met de getoonde toewijding en deskundigheid van het bestuur en het bestuursbureau. De RvT wenst dan ook niet in termen van 'aanbevelingen' te spreken, maar wil over een aantal punten haar bezorgdheid delen, in de wetenschap dat deze de aandacht van het bestuur hebben.

- Bezorgdheid over mate waarin de pensioenuitvoeringsorganisatie gedane toezeggingen in het kader van de Wtp-transitie kan nakomen;
- Bezorgdheid over de mate van belasting van de leden van het bestuursbureau.

Goedkeuring voorgenomen besluiten

In het verslagjaar keurde de RvT voorgenomen besluiten goed inzake:

- Verslag van het bestuur en de jaarrekening over 2021;
- Aanpassing van het beloningsbeleid.

Daarnaast kon de RvT instemmen (cf. Norm 39 CP) met de herbenoemingsprocedure van een bestuurslid.

Functioneren Raad van Toezicht

Het contact met zowel bestuur, bestuursbureau en commissies als Verantwoordingsorgaan, zowel in als buiten formele vergaderingen en bijeenkomsten, was intensief en productief.

De RvT heeft vastgesteld dat haar leden via diverse kanalen, waaronder begrepen de uitoefening van andere relevante functies in de pensioen-, respectievelijk de financiële sector, hun deskundigheid op peil houden. De samenwerking binnen de Raad van Toezicht is in 2022 goed en effectief geweest.

Groningen, mei 2023

Diana Horsmeier

Haitse Hoos

Thijs Driessen (vz.)

Reactie van het bestuur

Het bestuur wil de Raad van Toezicht ook dit jaar hartelijk danken voor de goede en constructieve samenwerking. Na een langere periode van 'op afstand' vergaderen was het dit jaar eindelijk weer mogelijk om fysiek te vergaderen. Bij de diverse bestuurs- en commissievergaderingen was regelmatig een lid van de Raad van Toezicht als toehoorder aanwezig. Het bestuur heeft deze actieve en intensieve rol van de Raad van Toezicht met bijbehorende adviezen zeer gewaardeerd en hoopt dat dit op dezelfde manier zal worden voortgezet in de komende jaren.

Het bestuur kan bevestigen dat het aandacht heeft voor de punten waarover de Raad van Toezicht bezorgdheid uitspreekt. De reactie van het bestuur op deze punten is als volgt:

- Bezorgdheid over mate waarin de pensioenuitvoeringsorganisatie gedane toezeggingen in het kader van de Wtp-transitie kan nakomen.

Reactie bestuur: Het bestuur monitort de ontwikkelingen bij de pensioenuitvoeringsorganisatie intensief. Er is zeer regelmatig overleg met de pensioenuitvoeringsorganisatie over de voortgang van het ICT project (implementatie van nieuwe softwaresysteem van Festina) en over de mogelijke back-up scenario's.

- Bezorgdheid over de mate van belasting van de leden van het bestuursbureau.

Reactie bestuur: In 2023 is het bestuursbureau versterkt met een assistent bestuurszaken. De druk op het bestuursbureau blijft onverminderd hoog door nieuwe wet- en regelgeving, maar ook doordat uitbestedingen meer intensief gemonitord worden dan voorheen. Op dit moment overweegt het bestuur of een verdere versterking van het bestuursbureau noodzakelijk is.

11 Verslag Verantwoordingsorgaan

Inleiding

Dit verslag van het Verantwoordingsorgaan (VO) heeft betrekking op het boekjaar 2022. Het jaar 2022 was een bijzonder jaar, in eerste instantie vooral voor onze samenleving als geheel, door de Russische inval in Oekraïne. Naast een enorm menselijk leed, bracht de inval ook grote economische en financiële gevolgen met zich mee. Ook het pensioenfonds is hierdoor geraakt en het handelen van het bestuur – en afgeleid het VO – daarmee ook.

Het VO heeft onder meer als taak het beoordelen van het bestuur voor wat betreft het door hen gevoerde beleid en de gemaakte keuzes. Het VO gebruikt dit verslag om zijn oordeel uit te spreken over het gevoerde beleid van het bestuur, de wijze waarop het beleid is uitgevoerd en de gemaakte keuzes voor de toekomst. Uitgangspunt hierbij is de vraag of het bestuur bij de genomen besluiten op een evenwichtige wijze met de belangen van actieve deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en de werkgevers rekening heeft gehouden.

Voor de vorming van zijn oordeel heeft het VO zich gebaseerd op overleggen met het bestuur, het bestuursbureau en de raad van toezicht. Het VO heeft onbeperkt toegang gehad tot de notulen van de bestuurs- en raad van toezicht vergaderingen alsmede inzage gehad in de documenten behorende bij deze notulen of andere schriftelijke beleidsstukken.

Het bestuur heeft het VO in de gelegenheid gesteld te reageren op het (concept)jaarverslag over 2022. Het VO heeft gebruik gemaakt van deze mogelijkheid en heeft zijn commentaar aan het bestuur verstrekt voor verwerking in het definitieve jaarverslag.

Samenstelling en benoeming van het VO

Het VO bestaat uit drie leden. De werkgevers, de werknemers (via de Ondernemingsraden van N.V. Nederlandse Gasunie en GasTerra B.V.) en de gepensioneerden (via de vereniging van gepensioneerden) dragen ieder één lid voor. In 2022 liep de termijn van dhr. Elzinga af. Het bestuur heeft dhr. Elzinga, overeenkomstig de voordracht door de werkgevers, herbenoemd als lid van het VO voor een periode van vier jaar. De termijnen van dhr. Ekamper en dhr. Faas liepen op 28 januari 2023 af. Ook zij zijn –na de balansdatum van het jaar 2022– door het bestuur herbenoemd voor een periode van vier jaar. Dhr. Ekamper is herbenoembaar.

Ultimo 2022 is de samenstelling van het VO als volgt:

Aangesteld namens	Naam	Aanvang	Einde
Werknemers	Emiel Ekamper	20 april 2021	28 januari 2027
Werkgevers	Erik Elzinga	1 oktober 2011	1 juli 2026
Gepensioneerden	Tom Faas	28 januari 2015	28 januari 2027

Overlegstructuur

Het VO heeft in 2022 periodiek overleg gevoerd met het bestuur over het gevoerde beleid en de voorgenomen en gemaakte beleidskeuzes. Door het opheffen van de meeste COVID-19 maatregelen konden de meeste vergaderingen gelukkig weer fysiek doorgang hebben. Gedurende 2022 hadden de volgende formele overleggen plaats:

Overleg	Datum
Overleg VO – bestuur	25 mei 2022 en 18 november 2022
Overleg VO – raad van toezicht	15 juni 2022 en 8 november 2022
Voorzittersoverleg VO – Bestuur	Na iedere bestuursvergadering

Het formele overleg met het bestuur vindt tweemaal per jaar plaats en ziet toe op de belangrijkste zaken die de voorbije periode plaatsvonden. Aanwezig bij dit overleg zijn, naast het voltallige VO – de voorzitter van het bestuur alsmede de voorzitters van de beleggingsadviescommissie, pensioen- en communicatiecommissie en risk- en compliance-commissie. Ook is een afvaardiging van het bestuursbureau aanwezig.

Het formele overleg met de raad van toezicht vindt eveneens tweemaal per jaar plaats en ziet ook toe op de belangrijkste zaken die de voorbije periode plaatsvonden. Dit overleg vindt plaats zonder aanwezigheid van bestuursleden of bestuursbureau.

Daarnaast hebben de voorzitter van het VO en de voorzitter van het bestuur van het pensioenfonds na iedere bestuursvergadering een bilateraal formeel overleg. Tijdens dit overleg worden integraal en volgens een vaste systematiek de agendapunten en eventuele besluiten van de voorgaande bestuursvergadering besproken. Dit overleg wordt genotuleerd en gedeeld met de andere leden van het VO en waar nodig binnen het VO besproken.

Tot slot overlegt het VO ook met het bestuur en het bestuursbureau buiten de normale vergadercyclus om. Dit gebeurt bijvoorbeeld inzake het voorbereiden op besluitvorming op adviesaanvragen door het bestuur en rondom het nieuwe pensioencontract.

Gang van zaken in 2022

Heeft VO heeft in 2022 diverse malen geadviseerd over adviesplichtige onderwerpen. Een aantal aanvragen zag toe op wijzigingen van statuten en reglementen; veelal technisch van aard. Meer inhoudelijke aanvragen zagen toe op het communicatiebeleidsplan 2022-2024, het vaststellen van (het gewijzigde) beloningsbeleid en de beloningen per 1 januari 2023 en afronding van de vorig jaar gemaakte pensioenafspraken door middel van een adviesaanvraag met betrekking tot de pensioenregeling 2022 en de premie en premiecomponenten 2022. In alle gevallen heeft het VO positief geadviseerd; waar relevant zijn de opmerkingen van het VO bij de conceptdocumenten door het bestuur verwerkt.

Een belangrijk moment voor het VO betrof de voordracht van de leden van de raad van toezicht voor herbenoeming. Op 15 juni 2022 sprak het VO met dhr. Driessen – voorzitter van de raad van toezicht – over het voorstel van het bestuur om de huidige leden van de raad van toezicht te herbenoemen. Tijdens de bespreking heeft het VO een beeld gevormd van het functioneren van de raad, de onderlinge samenwerking en de samenwerking met bestuur en het VO. Ook is gesproken over de invulling van de rollen binnen de raad van toezicht voor de toekomst en het schema van aftreden.

Naar het oordeel van het VO voldoen de leden van de raad van toezicht aan het door het bestuur vastgestelde functieprofiel. Ook zijn zij onafhankelijk; dat wil zeggen dat zij op geen enkele wijze, anders dan uit hoofde van de raad van toezicht, betrokken zijn bij (het functioneren van) het pensioenfonds. Na intern beraad heeft het VO besloten een bindende voordracht te doen voor de herbenoeming van de bestaande leden van de raad van toezicht, zijnde:

- De heer M.J.G. Driessen, voorzitter
- Mevrouw D.M.J.P. Horsmeier, lid
- De heer H. Hoos, lid,

ieder voor de periode zoals aangegeven in het rooster van aftreden. Ook langs deze weg feliciteert het VO de leden van de raad van toezicht met hun herbenoeming en wordt uitgekeken naar de voorzetting van een plezierige samenwerking.

Bevindingen raad van toezicht

Het VO heeft kennisgenomen van de bevindingen van de raad van toezicht. De aanbevelingen van de raad van toezicht worden door het VO onderschreven.

Oordeel

Handelen van het bestuur en het door het bestuur uitgevoerde beleid in het afgelopen kalenderjaar

Het VO heeft kennisgenomen van het besluit van het pensioenfonds om met ingang van 1 januari 2023 de pensioenen overeenkomstig de inflatieberekeningen te indexeren. Daarnaast was ook sprake van indexatie-achterstanden vanuit het verleden. Met het besluit van het bestuur kan de – ongekende – inflatie over 2022 volledig worden gecompenseerd en is ook ruimte voor inhaalindexatie voor wat betreft gemiste verhogingen uit voorgaande jaren. Voor de deelnemers is dit goed nieuws. Hoewel de forse toeslagverlening een aanzienlijke impact heeft op de relevante dekkingsgraden, is het VO van mening dat het bestuur de belangen van de deelnemers evenwichtig heeft afgewogen in zijn besluitvorming. Wel ziet het VO als aandachtspunt dat een goede communicatie over dit onderwerp belangrijk blijft. Hoewel nu twee jaar op rij volledig is geïndexeerd en tevens een deel van de toeslagachterstand kon worden ingehaald, is dit natuurlijk geen garantie voor de toekomst. De extreme rentestijging in 2022 had een zeer belangrijke invloed op de relevante dekkingsgraden welke de indexaties mede mogelijk maakten. Gezien de voortdurende geopolitieke onrust schuilt hierin richting de toekomst een risico voor het fonds en zijn deelnemers.

Ook de transitie van TKP naar de nieuwe pensioenuitvoeringsorganisatie AZL is een belangrijk project geweest dat in 2022 nagenoeg gefinaliseerd is. Het VO spreekt zijn waardering uit voor de vele uren die het bestuur en het bestuursbureau in dit project hebben gestoken. Een belangrijke constatering is dat de pensioenuitkeringen onverstoord doorgang hebben gehad. Het VO deelt de mening van het bestuur dat de transitie meer voeten in aarde heeft gehad dan voorzien en dat de dienstverlening door AZL gedurende 2022 niet op alle momenten overeenkomstig de gemaakte afspraken is geweest. Hoewel eind 2022 de dagelijkse dienstverlening redelijk op orde is, lijkt er nog ruimte voor verdere verbetering richting te toekomst. Het VO heeft reeds geconstateerd dat het bestuur hier proactief mee bezig is. Ditzelfde geldt voor de dienstverlening door de custodian CACEIS, waar een soortgelijke transitie heeft plaatsgehad door de integratie van de systemen van voorheen KasBank.

Beleidskeuzes die op de toekomst betrekking hebben

Eén van de belangrijkste projecten de komende jaren is de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel. Op dit terrein is voor alle betrokken partijen – het VO inclusief – nog veel werk te verzetten. Vooruitlopend op de definitieve politieke besluitvorming is het bestuur het afgelopen jaar gestart met de voorbereidingen die samenhangen met de nieuwe pensioenwet. Er is door het bestuur een externe programmamanager met veel pensioen kennis en ervaring in complexe trajecten aangetrokken om het transitieproces te begeleiden. Het bestuur neemt ook het VO mee in de planning en ook wordt het VO betrokken door het bestuur in algemene bijeenkomsten, bijvoorbeeld op het gebied van kennisdeling. In de periodieke overleggen tussen het bestuur en het VO komt het nieuwe pensioenstelsel en de stand van zaken structureel aan de orde.

Het VO heeft bij het bestuur aangegeven de behoefte te hebben aan specifieke ondersteuning tijdens de looptijd van het voorbereidings- en besluitvormingstraject. Begin 2023 heeft het VO hiertoe samen met het bestuur gezocht naar externe ondersteuning specifiek gericht op het VO. Het gaat hier dan vooral om ondersteuning bij projectmanagement en het definiëren van heldere toetsingskaders voor het versterkte adviesrecht van het VO onder de Wet toekomst pensioen.

Het VO onderschrijft de stappen die het bestuur tot op heden heeft gezet en constateert een prettige samenwerking onder de 'co-creatie' gedachte.

Een ander toekomstgericht punt is het voornemen van AZL om over te gaan op een nieuw ICT- platform. Indachtig de recent afgeronde transitie en de ontwikkelingen ten aanzien van het nieuwe pensioenstelsel begrijpt het VO dat een nieuw en toekomstbestendig ICT-platform benodigd is. Wel ziet het VO – met indachtig de recente tekortkomingen in de dienstverlening door AZL – risico's op een onvoldoende beheerst transitie- en implementatieproces. Het VO adviseert de geleerde lessen uit de recente transitie mee te nemen in het kader van de risicobeheersing bij de invoering van een nieuw ICT-platform door AZL en – waar mogelijk – hier samen met andere pensioenfondsen in op te trekken richting AZL.

Uitvoeringskosten

De kosten van het vermogensbeheer en de transactiekosten vertoonden de laatste jaren een min of meer stabiel verloop, waarbij de uitzonderingen hierin verklaarbaar zijn vanuit het gekozen beleid (met name het pijngrensbeleid). Het VO is van mening dat het bestuur kostenbewust opereert en periodiek de kosten analyseert ten opzichte van eventuele alternatieve aanbieders.

De kosten van pensioenbeheer vertoonden het afgelopen jaar een trendbreuk en zijn hoger dan gemiddeld. De afgelopen jaren was sprake van een redelijk stabiel kostenverloop, waarbij de kosten wel aanzienlijk hoger waren dan bij volgens de benchmark vergelijkbare fondsen. De gedwongen overgang van TKP naar AZL heeft logischerwijs in 2022 aanzienlijke eenmalige kosten met zich meegebracht. De structurele kosten van de dienstverlening zijn echter ook gestegen en de verwachting is dat deze kosten verder zullen toenemen. Het bestuur heeft de keuze gemaakt dat kwaliteit in het kader van doelstelling #4 ('Het zorgdragen voor een adequate uitvoering van de pensioenregeling') geld mag kosten. In algemene zin onderschrijft het VO deze visie, waarbij wel de kanttekening gemaakt moet worden dat een periodieke kosten-baten afweging naar de mening van het VO hiervoor de basis moet blijven. Het VO adviseert ten aanzien van doelstelling #4 om zowel kwalitatief als kwantitatief na te gaan hoe de toekomstige uitvoeringskosten zich kunnen ontwikkelen en welke gevolgen de kosten behorende bij verschillende kwaliteitsniveaus kunnen hebben op de uiteindelijke pensioenopbouw. Dit vergroot de kostentransparantie en helpt de besluitvorming op dit punt verder te objectiveren.

Over 2022 is het VO van mening dat het bestuur zich kostenbewust heeft opgesteld en dat de gemaakte kosten redelijk zijn.

Eindoordeel

Het VO oordeelt positief inzake het handelen van het bestuur met betrekking tot de in deze paragraaf beschreven thema's. Het VO is van mening dat het bestuur een consistent beleid heeft gevoerd en de belangen van alle bij het fonds betrokken belanghebbenden op een zorgvuldige en evenwichtige wijze heeft afgewogen.

Tot slot

Het VO heeft een goede en open verstandhouding met het bestuur en de raad van toezicht. Het bestuur informeert het VO proactief over lopende zaken en ontwikkelingen en is transparant in haar communicatie en documentatie. Met de – opnieuw benoemde - raad van toezicht heeft het VO kunnen klankborden over de aandachtspunten voor het pensioenfonds en het VO voor de komende jaren, waar de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel een grote rol in heeft.

Het VO heeft er vertrouwen in dat het samen met het bestuur aan de in dit verslag uitgesproken aanbevelingen kan werken. Het VO hoopt de prettige samenwerking de komende jaren te mogen continueren en dankt langs deze weg beide gremia voor de samenwerking in 2022.

E.S. (Emiel) Ekamper (voorzitter)

A.F. (Erik) Elzinga

A.E.C. (Tom) Faas

Reactie van het bestuur

Het bestuur bedankt het VO voor dit heldere verslag over het jaar 2022 en voor het positieve eindoordeel. Hieronder gaat het bestuur in op de door het VO genoemde aandachtspunten.

Het VO geeft aan dat een goede communicatie over (toekomstige) indexatie belangrijk is, mede met het oog op de volatiliteit van de markten die invloed hebben op de dekkingsgraad. Het bestuur voegt daaraan toe dat een mogelijk besluit tot invaren op basis van de invoering van de Wet toekomst pensioen eveneens van belang is voor toekomstige indexaties. Het bestuur is met het VO van mening dat communicatie over de waardevastheid van de pensioenaanspraken en de onzekerheden daarbij zeer belangrijk is.

Het VO merkt op dat de transitie van TKP naar AZL meer voeten in aarde heeft gehad dan oorspronkelijk werd gedacht een dat er nog ruimte voor verbetering is in de dienstverlening van AZL. Hetzelfde geldt voor de dienstverlening van CACEIS. Het bestuur onderschrijft deze constatering van het VO. Het bestuur en het bestuursbureau werken hard om ervoor te zorgen dat de dienstverlening door deze twee partijen verbetert. Dat gebeurt onder meer door middel van intensieve monitoring van de rapportages, periodieke overleggen met deze twee partijen en door het direct nemen van actie op het moment dat er zich een incident voordoet of dreigt voor te doen.

Hetzelfde geldt voor de overgang naar het nieuwe ICT-platform bij AZL. Het VO adviseert het bestuur om de geleerde lessen van de transitie hierbij mee te nemen en waar mogelijk met andere pensioenfondsen samen op te trekken. Het bestuur neemt dit advies ter harte en zal hierop actie ondernemen.

Ten aanzien van de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel zal het bestuur het VO blijven meenemen in de te nemen stappen. Het bestuur vindt het belangrijk dat alle stakeholders, waaronder het VO, goed worden meegenomen in het proces.

Het VO constateert terecht dat de uitvoeringskosten dit jaar aanzienlijk hoger zijn dan in voorgaande jaren en dat deze toename helaas deels structureel is. Het VO adviseert om zowel kwalitatief als kwantitatief na te gaan hoe de toekomstige uitvoeringskosten zich kunnen ontwikkelen en daarbij een koppeling te maken met verschillende kwaliteitsniveaus en de uiteindelijke pensioenopbouw. Het bestuur neemt dit in overweging en zal onderzoeken op welke wijze hieraan invulling kan worden gegeven.

Het bestuur wil het VO bedanken voor de goede samenwerking in het afgelopen jaar. Het bestuur kijkt uit naar voortzetting van deze samenwerking in het komende jaar.

Jaarrekening

Balans per 31 december

(na bestemming saldo; in duizenden euro)

Activa	2022	2021 ³⁵⁾
Beleggingen voor risico pensioenfondsen [1]		
Vastgoedbeleggingen	184.459	213.756
Aandelen	875.767	1.090.442
Vastrentende waarden	807.089	875.301
Derivaten	77.544	53.265
Overige beleggingen	19.794	-6.759
	1.964.653	2.226.005
Vorderingen en overlopende activa [2]	30.883	19.129
Liquide middelen [3]	1.146	894
Totaal activa	1.996.682	2.246.028

³⁵⁾ Voor vergelijkingsdoeleinden zijn de cijfers 2021 aangepast. Het betreft alleen verschuivingen in de balans.

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Passiva	2022	2021 ³⁶⁾
Stichtingskapitaal en reserves [4]	625.724	557.681
Technische voorzieningen		
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds [5]	1.201.627	1.645.856
Overige technische voorzieningen [6]	5.289	16.240
	1.206.916	1.662.096
Kortlopende schulden en overlopende passiva [7]	164.042	26.251
Totaal passiva	1.996.682	2.246.028

36) Voor vergelijkingsdoeleinden zijn de cijfers 2021 aangepast. Het betreft alleen verschuivingen in de balans.

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

Baten	2022	2021 ³⁷⁾
Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfondsen [8]		
Directe beleggingsopbrengsten	41.534	14.186
Indirecte beleggingsopbrengsten	-415.634	217.945
Kosten van vermogensbeheer	-1.675	-1.685
	-375.775	230.446
Premiebijdragen van werkgever en werknemers [9]	36.985	31.880
Totaal baten	-338.790	262.326

³⁷⁾ Voor vergelijkingsdoeleinden zijn de cijfers 2021 aangepast. Het betreft alleen verschuivingen.

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Lasten	2022	2021 ³⁸⁾
Saldo van overdrachten van rechten [10]	0 ³⁹⁾	930
Pensioenuitkeringen [11]	-45.531	-43.632
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds [12]		
Wijziging rentecurve	494.570	117.669
Benodigde interesttoevoeging	8.311	9.533
Toevoeging pensioenopbouw	-44.560	-42.706
Binnenkomende waardeoverdrachten	0	-1.754
Uitgaande waardeoverdrachten	0	783
Toevoeging voorziening toekomstige kosten	-1.012	-977
Vrijval excassokosten	1.091	1.045
Uitkeringen	45.561	43.559
Actuarieel resultaat op sterfte	-857	2.086
Actuarieel resultaat op arbeidsongeschiktheid	-529	-534
Actuarieel resultaat op mutaties	-246	-316
Toeslagverlening actieven	-20.172	0
Toeslagverlening pensioentrekkenden	-20.825	0
Toeslagverlening gewezen deelnemers	-7.074	0
Wijziging actuariële grondslagen en/of methoden	-10.029	0
	444.229	128.388
Mutatie overige technische voorzieningen [13]	10.951	3.311
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten [14]	-2.979	-1.910
Overige baten en lasten [15]	163	6
Totaal lasten	406.833	87.093
Saldo van baten en lasten	68.043	349.419

38) Voor vergelijkingsdoeleinden zijn de cijfers 2021 aangepast. Het betreft alleen verschuivingen.

39) In boekjaar 2022 is de verwerking van waardeoverdrachten opgeschort in verband met de transitie van de pensioenadministratie van TKP naar AZL. Hierdoor zijn in 2022 geen waardeoverdrachten afgerond en is het saldo op waardeoverdrachten gelijk aan 0. Het waardeoverdrachtproces is weer hervat. In boekjaar 2023 (tot en met mei 2023) is € 3,2 miljoen aan inkomende waardeoverdrachten ontvangen en € 0,7 miljoen aan uitgaande waardeoverdrachten betaald die betrekking hebben op 2022. Het resultaat op deze waardeoverdrachten komt in de jaarrekening 2023 tot uiting.

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Bestemming van het saldo

Algemene reserve

2022	2021
68.043	349.419
68.043	349.419

Kasstroomoverzicht

(in duizenden euro)

	2022	2021
Pensioenactiviteiten		
Ontvangsten		
Premiebijdragen van werkgever en werknemers	33.115	31.898
Overgenomen pensioenverplichtingen	328	1.742
Overige	162	0
	33.605	33.640
Uitgaven		
Uitgekeerde pensioenen	-45.492	-43.621
Overgedragen pensioenverplichtingen	0	-811
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-1.977	-2.001
Overige	-8	-11
	-47.477	-46.444
Beleggingsactiviteiten		
Ontvangsten		
Directe beleggingsopbrengsten	41.357	15.921
Verkopen en aflossingen beleggingen	1.220.682	850.823
Mutatie collateral	16.634	0
	1.278.673	866.744
Uitgaven		
Aankopen beleggingen	-1.236.318	-852.247
Kosten van vermogensbeheer	-1.678	-1.685
Mutatie collateral	0	-8.140
	-1.237.996	-862.072
Mutatie liquide middelen	26.805	-8.132
Saldo liquide middelen 1 januari	-5.865	2.267
Saldo liquide middelen 31 december	20.940	-5.865
Specificatie liquide middelen 31 december		
Saldo liquide middelen 31 december	1.146	894
Saldo banken vermogensbeheerders (overige beleggingen)	19.794	-6.759
	20.940	-5.865

Toelichting op de jaarrekening

Activiteiten

Stichting Pensioenfonds Gasunie ('het pensioenfonds'), is statutair gevestigd te Groningen en is opgericht op 15 september 1965. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41009373.

Het doel van het pensioenfonds is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden; tevens verstrekt het pensioenfonds uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. Het pensioenfonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregelingen van de N.V. Nederlandse Gasunie en de aangesloten onderneming GasTerra B.V.

Overeenstemmingsverklaring

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 610 Pensioenfondsen. Het bestuur heeft op 20 juni 2023 de jaarrekening opgemaakt.

Referenties

In de balans en de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen waarmee wordt verwezen naar de toelichting.

Grondslagen

Algemene grondslagen

Alle bedragen in de jaarrekening zijn vermeld in Euro's x 1.000, tenzij anders is aangegeven.

Continuïteitsveronderstelling

De jaarrekening is opgesteld met inachtneming van de continuïteitsveronderstelling.

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post 'nog af te wikkelen transacties'. Dit kan zowel een actiefpost als een passiefpost zijn.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Vreemde valuta

Functionele valuta

De jaarrekening is opgesteld in euro's.

Transacties, vorderingen en schulden

Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de jaarrekening verwerkt tegen de koers op transactiedatum. Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Valutatermijntransacties worden gewaardeerd tegen de termijankoers die op de balansdatum geldt voor termijntransacties met een looptijd die gelijk is aan de resterende looptijd van het aangegane termijncontract. De uit de afwikkeling en omrekening voortvloeiende koersverschillen komen ten gunste of ten laste van de staat van baten en lasten.

De koersen van de belangrijkste valuta zijn:

	31 december 2022	Gemiddeld 2022	31 december 2021	Gemiddeld 2021
USD	1,0675	1,0489	1,1372	1,1804
GBP	0,8852	0,8626	0,8396	0,8673
JPY	140,7980	143,0460	130,9542	128,6398
CHF	0,9859	1,0013	1,0361	1,0588
HKD	8.3256	8.2314	8,8659	9,1766

Schattingswijziging

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld.

Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende posten in de financiële opstelling. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

- Het Actuarieel Genootschap heeft in september 2022 de prognosetafel AG2022 gepubliceerd. Het fonds is per 31 december 2022 overgegaan op deze nieuwe prognosetafel. Deze overstap heeft een verhogend effect op de technische voorziening en resulteert in een last voor het fonds ter hoogte van 8.875.
- Het fonds heeft de ervaringssterfte onderzocht en besloten de ervaringssterfte per 31 december 2022 te herijken. De wijziging van de ervaringssterfte heeft een verhogend effect op de technische voorziening en resulteert in een last voor het fonds van 119.
- In 2022 heeft een onderzoek plaatsgevonden naar de hoogte van de kostenvoorziening. Dit onderzoek heeft ertoe geleid dat de kostenvoorziening per 31 december 2022 is verhoogd van 2,4% naar 2,5% van de netto voorziening. De last die hierdoor ontstaat is gelijk aan 1.177.

Het totale effect van de schattingswijzigingen bedraagt -10.171 ⁴⁰⁾ (de impact hiervan op de dekkingsgraad bedraagt -1,3%).

UFR-methode

De Commissie Parameters 2019 heeft een nieuwe UFR-methode geadviseerd. DNB maakt gebruik van de UFR methodiek Bij het vaststellen van de rentetermijnstructuur. DNB heeft besloten de nieuwe methode in vier gelijke jaarlijkse stappen in te voeren. De eerste stap heeft plaatsgevonden op 1 januari 2021, waarbij voor 75% de oude UFR-methode is gehanteerd en voor 25% de nieuwe methode. De tweede stap heeft plaatsgevonden op 1 januari 2022, waarbij voor 50% de huidige UFR-methode is gehanteerd en voor 50% de nieuwe methode. Deze tweede stap is in de jaarrekening 2022 verwerkt. Dit resulteerde in een stijging van de voorziening met 1.205 (de impact hiervan op de dekkingsgraad bedraagt -0,2%).

Dekkingsgraden

De (nominale) dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt berekend door op balansdatum het balanstotaal minus de kortlopende schulden te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

De beleidsdekkingsgraad is gebaseerd op het rekenkundig gemiddelde van de dekkingsgraden over de laatste 12 maanden. Hierbij wordt steeds gebruik gemaakt van de meest actuele inschatting van de betreffende dekkingsgraden.

De reële dekkingsgraad is conform de definitie van het FTK gelijk aan de beleidsdekkingsgraad gedeeld door de beleidsdekkingsgraad die is vereist voor volledige toeslagverlening op basis van prijsinflatie.

40) Het totaal bedrag aan schattingswijzigingen (-10.171) sluit niet aan met het in de staat van baten en lasten opgenomen bedrag onder wijzigingen actuariële grondslagen en/of methoden (-10.029), omdat daar ook de wijziging actuariële programmatuur en opvoer van een voorziening tijdelijk partnerpensioen, voor in totaliteit (-142) is meegenomen.

Grondslagen voor waardering van activa en passiva

Beleggingen

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd tegen marktwaarde. Het begrip marktwaarde is te beschouwen als synoniem van actuele waarde. Onder waardering op marktwaarde wordt verstaan: het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een passief kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en onafhankelijk van elkaar zijn.

De waardering van beleggingen in niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen geschiedt tegen actuele waarde gebaseerd op periodieke door onafhankelijke deskundigen verrichte taxaties.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt conform RJ610 geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vastgoedbeleggingen

Beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers of afgegeven intrinsieke waarde. De marktwaarde van niet-beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen is gebaseerd op het aandeel dat het pensioenfonds heeft in het eigen vermogen van de niet-beursgenoteerde vastgoedbelegging per balansdatum.

Aandelen

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de beurswaarde per balansdatum of afgegeven intrinsieke waarde. De marktwaarde van participaties in niet-beursgenoteerde (indirecte) beleggingsinstellingen zijn gebaseerd op het aandeel dat het pensioenfonds heeft in het eigen vermogen van de niet-beursgenoteerde beleggingsinstelling per balansdatum.

Vastrentende waarden

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de beurswaarde per balansdatum of afgegeven intrinsieke waarde. De marktwaarde van participaties in niet-beursgenoteerde (indirecte) beleggingsinstellingen zijn gebaseerd op het aandeel dat het pensioenfonds heeft in het eigen vermogen van de niet-beursgenoteerde beleggingsinstelling per balansdatum.

De lopende interest op vastrentende waarden wordt gepresenteerd als onderdeel van de marktwaarde van de vastrentende waarden.

De belegging in het DMF Hypothekenfonds bestaat uit aan het pensioenfonds gealloceerde Nederlandse hypotheeklen, waarvan het onderpand Nederlandse woonhuizen betreft. De hypotheeklen worden gewaardeerd tegen marktwaarde, waarbij het vaststellen van deze marktwaarde zal geschieden op basis van recente transacties van of biedingen op hypothecaire vorderingen die soortgelijk zijn aan de aan het pensioenfonds gealloceerde hypotheeklen. Maandelijks wordt op een overeenkomstige wijze de marktwaarde van de hypotheeklenportefeuille bepaald. Indien de hiervoor benoemde transacties of biedingen niet voorhanden zijn zal de Netto Vermogenswaarde van de gealloceerde hypotheeklen berekend worden op basis van de waarderingsmethodiek. Deze methodiek gaat uit van het verdisconteren van de verwachte kasstromen tot aan renteherzieningsdatum. De disconteringsrente is gebaseerd op de relevante hypotheekrente, zoals die op dat moment voor nieuwe hypotheeklen door een aantal representatieve hypotheekaanbieders wordt verstrekt.

Derivaten

Derivaten worden gewaardeerd op reële waarde, te weten de relevante marktnoteringen of, als die niet beschikbaar zijn, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingsmodellen.

Het pensioenfonds belegt in valutaderivaten (fx forwards) en rentederivaten (interest rate swaps, swaptions). Indien beschikbaar wordt de reële waarde bepaald aan de hand van marktnoteringen, in andere gevallen wordt de waarde bepaald met behulp van waarderingsmodellen.

Indien een derivatenpositie negatief is wordt het bedrag onder de schulden verantwoord.

De lopende interest op derivaten wordt gepresenteerd als onderdeel van de marktwaarde van derivaten.

Overige beleggingen

Overige beleggingen worden gewaardeerd op marktwaarde. Indien geen marktwaarde beschikbaar is, wordt de waarde bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingsmodellen. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden tegen nominale waarde gewaardeerd.

Securities lending

Het pensioenfonds is betrokken bij één of meer securities-lendingprogramma's, waarbij bepaalde effecten voor een korte periode worden uitgeleend aan andere marktpartijen. Beleggingen die in het kader van een securities-lendingcontract worden uitgeleend, blijven deel uitmaken van de balans en worden gewaardeerd conform de grondslag voor waardering en resultaatbepaling zoals die geldt voor deze beleggingen.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd op actuele waarde. Na eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Vorderingen in verband met beleggingstransacties conform RJ 610.230 zijn verantwoord onder de post vorderingen en overlopende activa.

Liquide middelen

Liquide middelen worden tegen nominale waarde gewaardeerd. Onder de liquide middelen zijn opgenomen die kas- en banktegoeden die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel een looptijd korter dan twaalf maanden hebben. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen. Liquide middelen die gestort of ontvangen zijn uit hoofde van de Credit Support Annex (CSA) overeenkomsten ter dekking van de exposure op tegenpartijen vanuit ongerealiseerde resultaten uit derivatentransacties, worden verantwoord als collateral onder vorderingen en overlopende activa. Collateral wordt gewaardeerd op basis van de marktwaarde ultimo boekjaar volgens dezelfde waarderingsgrondslagen als welke gelden voor de overige liquide middelen.

Stichtingskapitaal en reserves

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds en overige technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

De statutaire reserves en de overige wettelijke reserves die het pensioenfonds conform artikel 2:389 en artikel 2:390 BW vormt, blijken op grond van artikel 2:373 lid 1 BW afzonderlijk uit de balans.

Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

De voorziening voor pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toezeggingen tot) toeslagen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de marktrente, waarvoor de actuele rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB wordt gebruikt.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of toeslagen op de opgebouwde pensioenaanspraken worden verleend. Alle per balansdatum bestaande besluiten tot toeslagverlening (ook voor besluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex-ante- condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van premies waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

- De gehanteerde marktrente die gebaseerd is op de rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB, rekening houdend met een looptijd van de uitkeringen. Ultimo 2022 is het contant maken met deze rentetermijnstructuur vergelijkbaar met het contant maken met een vaste rente van 2,61% over de hele looptijd (ultimo 2021: 0,55%).
- Overlevingstafels, te weten de AG-prognosetafels 2022 (2021: AG-prognosetafels 2020) met ervaringssterfte op basis van ervaringscorrectiefactoren Willis Towers Watson Netherlands B.V. 2022 (2021: Willis Towers Watson Netherlands B.V. 2020), pensioenfonds specifieke leeftijds- en geslachtsafhankelijke correctiefactoren.
- Actieve deelnemers worden verondersteld een partner te hebben op de pensioendatum. Voor gewezen deelnemers wordt, afhankelijk van het van toepassing zijnde reglement, uitgegaan van bovenstaande veronderstelling dan wel de werkelijke burgerlijke staat. Er wordt verondersteld dat alle mannen 2 jaar en 5 maanden ouder zijn dan de vrouwelijke verzekerden en de vrouwen 1 jaar en 11 maanden jonger zijn dan de mannelijke verzekerden. Voor pensioengerechtigden wordt uitgegaan van de werkelijke burgerlijke staat.
- Er is geen rekening gehouden met toekomstige toeslagen op pensioenaanspraken.
- Kostenopslag ter grootte van 2,5% (2021: 2,4%) van de voorziening voor pensioenverplichtingen in verband met toekomstige administratie- en excassokosten.

Overige technische voorzieningen

De ziektevoorziening is bestemd voor eventuele toekomstige premievrijstelling van per de balansdatum zieke deelnemers.

De voorziening is per de balansdatum gelijk aan het totaal van de verwachte toekomstige schadelasten voor de zieke deelnemers.

Deze voorziening wordt post voor post berekend waarbij deelnemers met een ziekteperiode van 42 weken of langer geacht worden arbeidsongeschikt te worden. Van deelnemers met een ziekteperiode van minder dan 42 weken wordt verwacht dat zij zullen reactiveren voor ingang van arbeidsongeschiktheid.

In de ziektevoorziening wordt rekening gehouden met het arbeidsongeschiktheidspensioen en met de jaarlijkse stijging van de pensioengrondslag met de loonindex bij de vaststelling van de premievrijstelling.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op actuele waarde. Na eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Schulden in verband met beleggingstransacties conform RJ 610.268 zijn verantwoord onder de post overige schulden en overlopende passiva.

Kortlopende schulden hebben een looptijd korter dan één jaar.

Grondslagen voor bepaling van saldo van baten en lasten

Algemeen

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorziening pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in de staat van baten en lasten.

Premiebijdragen (van werkgevers en werknemers)

Onder premiebijdragen van werkgevers en werknemers wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Extra stortingen en opslagen op de premie zijn eveneens als premiebijdragen verantwoord.

Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waarde wijzigingen en valutarisicobedragen. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. (In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten.

Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden zowel de externe als de daaraan toegerekende interne kosten verstaan.

Verrekening van kosten

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen e.d.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

Pensioenopbouw

Bij de pensioenopbouw zijn aanspraken en rechten over het boekjaar gewaardeerd naar het niveau dat zij op balansdatum hebben.

Toeslagverlening

Het bestuur streeft naar waardevastheid van de ingegane en premievrije pensioenaanspraken door middel van het verlenen van een jaarlijkse toeslag (indexatie). Maatstaf voor een eventuele toeslagverlening is de gemiddelde stijging van de consumentenprijsindex (CPI) voor alle huishoudens (afgeleid) over de maanden augustus, september en oktober zoals gepubliceerd door het CBS.

Voor alle deelnemers probeert het pensioenfonds de opgebouwde pensioenen te verhogen met de prijsontwikkeling. Het betreft een voorwaardelijke toeslagverlening die afhankelijk van de financiële situatie van het pensioenfonds verleend wordt. De toeslagen worden gefinancierd door overrendement.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 0,486% negatief (2021: 0,533% negatief), op basis van de éénjaarsrente van de DNB-curve aan het begin van het verslagjaar.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Vooraf wordt een actuariële berekening gemaakt van de toekomstige pensioenuitvoeringskosten (met name excassokosten) en pensioenuitkeringen die in de voorziening pensioenverplichtingen worden opgenomen. Deze post betreft de vrijval ten behoeve van de financiering van de kosten en uitkeringen van het verslagjaar.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

Wijzigingen actuariële uitgangspunten

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van het pensioenfonds. Het effect van de aanpassing sterftekansen valt ook in deze categorie, maar kan voor beter inzicht separaat worden opgenomen.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het pensioenfonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Een resultaat op overdrachten kan ontstaan doordat de vrijval van de voorziening plaatsvindt tegen pensioenfonds tarieven, terwijl het bedrag dat wordt overgedragen gebaseerd is op de wettelijke factoren voor waardeoverdrachten. De tarieven van het pensioenfonds wijken af van de wettelijke tarieven.

Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

De overige mutaties ontstaan door mutaties in de aanspraken door overlijden, arbeidsongeschiktheid en pensioneren.

Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Overige baten en lasten

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Grondslagen kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is volgens de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

Toelichting op de balans per 31 december

(in duizenden euro)

Activa

[1] Beleggingen voor risico pensioenfonds

Categorie	Stand ultimo 2021	Aankopen/ Verstrekingen	Verkopen aflossingen	Her- waarde- ringen	Overige mutaties	Stand ultimo 2022
Vastgoedbeleggingen	213.756	20.845	-8.171	-41.971	0	184.459
Aandelen	1.090.442	188	-85.017	-129.846	0	875.767
Vastrentende waarden	875.301	1.201.373	-1.212.860	-56.725	0	807.089
Derivaten	28.232	15.398	95.299	-187.893	0	-48.964
Overige beleggingen	-6.759	0	0	0	26.553	19.794
Totaal beleggingen voor risico pensioenfonds	2.200.972	1.237.804	-1.210.749	-416.435	26.553	1.838.145
Schuldpositie derivaten (passiva zijde)						126.508
Totaal beleggingen voor risico pensioenfonds activa zijde						1.964.653

Overige mutaties betreffen voor overige beleggingen de mutatie van de liquide middelen op de beleggingsrekeningen.

Categorie	Stand ultimo 2020	Aankopen/ Verstrekk- ingen	Verkopen aflossingen	Her- waarde- ringen	Overige mutaties	Stand ultimo 2021
Vastgoedbeleggingen	190.466	29.581	-27.965	20.883	791	213.756
Aandelen	981.904	10.244	-154.216	253.282	-772	1.090.442
Vastrentende waarden	717.079	814.345	-656.142	553	-534	875.301
Derivaten	108.884	0	-22.540	-56.919	-1.193	28.232
Overige beleggingen	1.417	0	0	0	-8.176	-6.759
Totaal beleggingen voor risico pensioenfonds	1.999.750	854.170	-860.863	217.799	-9.884	2.200.972
Schuldpositie derivaten (passiva zijde)						25.033
Totaal beleggingen voor risico pensioenfonds activa zijde						2.226.005

Overige mutaties betreffen voor vastgoed een reallocatie, voor vastrentende waarden en derivaten de mutatie van de opgelopen rente en voor overige beleggingen de mutatie van de liquide middelen op de beleggingsrekeningen.

	31-12-2022	31-12-2021
	€	€
Vastgoedbeleggingen		
Indirecte vastgoedbeleggingen, zijnde participaties in beursgenoteerde en nietbeursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in vastgoed	184.459	213.756

Ultimo boekjaar 2022 en/of 2021 bedragen de volgende posten meer dan 5,0% van de betreffende beleggingscategorie:

	2022		2021	
	€	%	€	%
Achmea Dutch Residential Fund	24.897	13,5	24.836	11,6
Altera Vastgoed Woningen	43.393	23,5	43.922	20,6
CBRE Residential FGR	45.478	24,7	44.665	20,9
Vonovia SE	9.664	5,2	19.616	9,2
	123.432	66,9	133.039	62,3

	31-12-2022	31-12-2021
	€	€
Aandelen		
Beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in aandelen	875.767	1.090.442

Ultimo boekjaar 2022 en/of 2021 bedragen de volgende posten meer dan 5,0% van de betreffende beleggingscategorie:

	2022		2021	
	€	%	€	%
BlackRock Funds	875.767	100,0	1.090.442	100,0

	31-12-2022	31-12-2021
	€	€
Vastrentende waarden		
Obligaties	405.607	433.069
Hypothecaire obligaties	2.610	3.624
Hypotheckenfonds	92.229	115.305
Beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in vastrentende waarden	198.551	238.174
Geldmarktfondsen	108.092	85.129
	807.089	875.301

Ultimo boekjaar 2022 en/of 2021 bedragen de volgende posten meer dan 5,0% van de betreffende beleggingscategorie:

	2022		2021	
	€	%	€	%
US staatsobligaties	148.215	18,4	165.779	18,9
Euro staatsobligaties	340.678	42,2	382.595	43,7
BR ICS-EURO-LIQ-PREM ACC TO	108.083	13,4	84.141	9,7
NN Euro Credit Fund	106.322	13,2	122.869	14,0
DMF Hypotheken SPGU	92.229	11,4	115.305	13,2
	795.527	98,6	870.689	99,5

Derivaten

	Activa	Passiva	Stand ultimo 2022
Rentederivaten	57.113	125.395	-68.282
Valutaderivaten	20.432	1.078	19.354
Overige derivaten	0	35	-35
	77.545	126.508	-48.963

	Activa	Passiva	Stand ultimo 2021
Rentederivaten	49.983	16.360	33.623
Valutaderivaten	3.284	8.673	-5.389
Overige derivaten	-1	0	-1
	53.266	25.033	28.233

Het pensioenfonds heeft eind 2022 € 34,2 miljoen aan onderpand ontvangen in de vorm van liquiditeiten waarvan € 0,7 miljoen pending (eind 2021: € 54,5 miljoen waarvan € 3,0 miljoen pending) en € 1,2 miljoen in de vorm van (staats) obligaties als gevolg van positieve waardeontwikkeling van de derivaten (eind 2021: € 2,0 miljoen (waarvan € 1,9 miljoen pending)). Het ontvangen onderpand staat niet ter vrije beschikking.

Het pensioenfonds heeft eind 2022 € 25,0 miljoen aan onderpand verstrekt in de vorm van liquiditeiten (eind 2021: € 8,2 miljoen) en € 86,7 miljoen aan onderpand verstrekt in de vorm van (staats) obligaties (eind 2021: € 15,9 miljoen) waarvan € 24,6 miljoen initial margin als gevolg van negatieve waardeontwikkeling van derivaten. De verstrekte (staats) obligaties zijn verantwoord onder de vastrentende waarden.

Securities lending

Het pensioenfonds maakt, onder voorwaarden, bij Blackrock gebruik van securities lending. Een van die voorwaarden is de ontvangst van collateral op de uitgeleende stukken. Periodiek controleert het bestuursbureau of er voldoende collateral ontvangen is en of het ontvangen collateral aan de kwaliteitsvereisten uit het beleggingsbeleid voldoet. Ultimo 2022 is er voor een bedrag van € 41,7 miljoen aan aandelen uitgeleend (2021: € 33,5 miljoen). Hiervoor is een collateral ontvangen van € 42,9 miljoen (2021: € 35,6 miljoen).

Methodiek bepaling marktwaarde

In onderstaande tabel is aangegeven op welke manier de marktwaarden zijn afgeleid.

Per 31 december 2022	Level 1 Directe markt notering	Level 2 Onaf hankelijke taxaties	Level 3 Netto contante waarde	Level 4 Andere methode	Stand ultimo 2022
Categorie					
Vastgoedbeleggingen	70.651	0	0	113.808	184.459
Aandelen	875.767	0	0	0	875.767
Vastrentende waarden	714.852	0	0	92.237	807.089
Derivaten	0	0	-48.964	0	-48.964
Overige	0	0	0	19.794	19.794
Totaal belegd vermogen	1.661.270	0	-48.964	225.839	1.838.145

Per 31 december 2021	Level 1 Directe markt notering	Level 2 Onaf- hankelijke taxaties	Level 3 Netto contante waarde	Level 4 Andere methode	Stand ultimo 2021
Categorie					
Vastgoedbeleggingen	100.321	0	0	113.435	213.756
Aandelen	1.090.442	0	0	0	1.090.442
Vastrentende waarden	759.988	0	0	115.313	875.301
Derivaten	0	0	28.232	0	28.232
Overige	0	0	0	-6.759	-6.759
Totaal belegd vermogen	1.950.751	0	28.232	221.989	2.200.972

	2022	2021
[2] Vorderingen en overlopende activa		
Te vorderen dividend	201	273
Te vorderen dividendbelasting	735	559
Vorderingen uit hoofde van effectentransacties	980	10.040
Collateral	24.970	8.140
Subtotaal: beleggingsdebiteuren	26.886	19.012
Premievordering op ondernemingen	3.899	0
Uitkeringen	62	91 ⁴¹⁾
Overige debiteuren	36	26
Totaal vorderingen en overlopende activa	30.883	19.129
Alle vorderingen en overlopende activa hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.		
[3] Liquide middelen		
ING Bank N.V.	1.146	894
	1.146	894

De liquide middelen staan ter vrije beschikking van het fonds. Ze zijn onmiddellijk opeisbaar, dan wel hebben een looptijd korter dan twaalf maanden.

Er is geen intraday kredietfaciliteit overeen gekomen met ING Bank B.V.

41) Voor vergelijkingsdoeleinden zijn de cijfers 2021 aangepast. Het betreft alleen verschuivingen.

Passiva	2022		2021	
[4] Stichtingskapitaal en reserves				
Algemene reserve				
Stand per 1 januari	557.681		208.262	
Saldobestemming boekjaar	68.043		349.419	
Stand per 31 december	625.724		557.681	
Totaal eigen vermogen ⁴²⁾	625.724		557.681	
Het minimaal vereist eigen vermogen bedraagt	49.992	104,3%	70.254	104,2%
Het vereist eigen vermogen bedraagt	301.200	125,0%	374.886	122,6%
De dekkingsgraad is		151,8%		133,6%
De beleidsdekkingsgraad is		144,3%		124,4%

De vermogenspositie van het pensioenfonds per ultimo boekjaar kan worden gekarakteriseerd als voldoende, omdat de beleidsdekkingsgraad per ultimo boekjaar van 144,3% hoger is dan de dekkingsgraad behorende bij het vereist eigen vermogen (VEV) van 125,0%. Het vereist vermogen is te beschouwen als de wettelijk vereiste solvabiliteitsmarge. Ultimo 2022 is het stichtingskapitaal vermeerderd met de algemene reserve van het pensioenfonds is hoger dan het minimaal vereist eigen vermogen.

Herstelplan

Het pensioenfonds is sinds eind 2021 uit herstel, dus een herstelplan is niet meer van toepassing.

Haalbaarheidstoets

Het pensioenfonds voert jaarlijks een haalbaarheidstoets uit. De resultaten van de haalbaarheidstoets worden getoetst aan de geformuleerde grenzen en jaarlijks gedeeld met sociale partners en het verantwoordingsorgaan. De uitkomsten van de haalbaarheidstoets worden jaarlijks uiterlijk 30 juni gerapporteerd aan DNB.

Bij de haalbaarheidstoets in het voorjaar van 2022 bevond het pensioenresultaat zich binnen de gestelde grenzen van de risicohouding.

42) De totstandkoming van de verdeling wordt toegelicht in de grondslagen.

	2022	2021
Technische voorzieningen		
[5] Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
Stand per 1 januari	1.645.856	1.774.244
Mutatie via staat van baten en lasten	-444.229	-128.388
Stand per 31 december	1.201.627	1.645.856
Ontwikkeling van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
Stand per 1 januari	1.645.856	1.774.244
Wijziging rentecurve	-494.570	-117.669
Benodigde intresttoevoeging	-8.311	-9.533
Toevoeging pensioenopbouw	44.560	42.706
Binnenkomende waardeoverdrachten	0	1.754
Uitgaande waardeoverdrachten	0	-783
Toevoeging voorziening toekomstige kosten	1.012	977
Vrijval excassokosten	-1.091	-1.045
Uitkeringen	-45.561	-43.559
Actuarieel resultaat op sterfte	857	-2.086
Actuarieel resultaat op arbeidsongeschiktheid	529	534
Actuarieel resultaat op mutaties	246	316
Toeslagverlening actieven	20.172	0
Toeslagverlening pensioentrekkenden	20.825	0
Toeslagverlening gewezen deelnemers	7.074	0
Wijziging actuariële grondslagen en/of methoden	10.029	0
Overige mutaties technische voorzieningen	0	0
Stand per 31 december	1.201.627	1.645.856

De afname van de technische voorziening voor risico fonds over boekjaar 2022 bedraagt 444.229.

De reguliere wijziging van de DNB-rentetermijnstructuur zorgt voor een daling van de technische voorziening voor risico fonds met 495.763. Het betreft hier het verschil tussen de technische voorziening voor risico fonds op basis van de uit de ultimo 2021 afgeleide 1-jaarsforwardcurve en de DNB-rentetermijnstructuur per einde 2022 waarbij nog geen rekening is gehouden met de UFR-methodiek die vanaf 1 januari 2022 van toepassing is. Als gevolg van het toepassen van de tweede stap van de nieuwe UFR-methodiek stijgt de technische voorziening voor risico fonds met 1.193. Totaal van deze 2 posten betreft -494.570.

De benodigde intresttoevoeging is gebaseerd op de 1-jaarsrente van 0,486% negatief (2021: 0,533% negatief) uit de DNB-rentetermijnstructuur primo boekjaar. Onder toevoeging pensioenopbouw is opgenomen de actuarieel berekende waarde van de diensttijdobbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling. De toeslagverlening bestaat uit de toeslag 1-1-2022 ad 2,7% en een inhaaltoeslag van 0,2%. In totaliteit neemt de voorziening hierdoor toe met 48.071.

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds naar type deelnemer is als volgt opgebouwd

	Voor- ziening	Aantal 2022	Voor- ziening	Aantal 2021
Actieve deelnemers	490.226	1.752	716.882	1.571
Gewezen deelnemers met premievrije aanspraken	158.343	737	240.497	766
Pensioengerechtigden	553.058	1.712	688.477	1.740
	1.201.627	4.201	1.645.856	4.077

	2022	2021
[6] Overige technische voorzieningen		
<i>Ziekenvoorziening</i>		
Stand per 1 januari	16.240	19.551
Mutatie	-10.951	-3.311
Stand per 31 december	5.289	16.240
De ziekenvoorziening is in 2022 gedaald van 16.240 naar 5.289. Dit betreft de voorziening voor deelnemers die langer dan 42 weken ziek zijn maar nog niet arbeidsongeschikt. Het aantal zieke deelnemers is in 2022 gedaald van 19 naar 16. Ook wordt de daling veroorzaakt door de rentestijging en doordat het totaalbedrag aan mogelijk premievrij te stellen (ouderdoms)pensioen ongeveer halveert ten opzichte van eind 2021.		
Totaal technische voorzieningen	1.206.916	1.662.096
[7] Kortlopende schulden en overlopende passiva		
Schulden uit hoofde van derivaten	126.508	25.033
Schulden uit hoofde van effectentransacties	1.538	51
Schulden uit hoofde van ontvangen collateral	33.464	0
Subtotaal: beleggingscrediteuren	161.510	25.084
Belastingen en sociale premies	1.053	1.014
Schulden inzake kosten van vermogensbeheer	0	4
Schulden inzake pensioenuitvoerings- en administratiekosten	1.018	141
Uitkeringen	132	8
Nog te muteren waardeoverdrachten	329	0
	164.042	26.251
Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.		

Niet in de balans opgenomen verplichtingen en activa

Contracten

Er zijn meerjarige contracten afgesloten met de vermogensbeheerder en administrateur die jaarlijks opzegbaar zijn. De verwachte kosten 2023 van de vermogensbeheerder zullen in lijn liggen met 2022. De verwachte kosten van de administrateur zullen lager zijn dan de kosten 2022 door de eenmalige transitievergoeding.

Niet uit de balans blijvend recht

Het pensioenfonds heeft eind 2022 € 34,2 miljoen aan onderpand ontvangen in de vorm van liquiditeiten waarvan € 0,7 miljoen pending (eind 2021: € 54,5 miljoen waarvan € 3,0 miljoen pending) en € 1,2 miljoen in de vorm van (staats) obligaties als gevolg van positieve waardeontwikkeling van de derivaten (eind 2021: € 2,0 miljoen (waarvan € 1,9 miljoen pending)). Het ontvangen onderpand staat niet ter vrije beschikking.

Het pensioenfonds heeft eind 2022 € 25,0 miljoen aan onderpand verstrekt in de vorm van liquiditeiten (eind 2021: € 8,2 miljoen) en € 86,7 miljoen aan onderpand verstrekt in de vorm van (staats) obligaties (eind 2021: € 15,9 miljoen) waarvan € 24,6 miljoen initial margin als gevolg van negatieve waardeontwikkeling van derivaten. De verstrekte (staats) obligaties zijn verantwoord onder de vastrentende waarden.

Verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen het pensioenfonds, de aangesloten ondernemingen en hun bestuurders. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders. De bestuurders nemen deel aan de pensioenregeling van het pensioenfonds op basis van voorwaarden in het pensioenreglement.

Gebeurtenissen na balansdatum

Indexatie

De dekkingsgraad eind 2022 was hoog genoeg om in 2023 de volledige indexatie (over 2022) toe te kennen. In 2022 waren de prijzen tijdens de maanden augustus, september en oktober 16,1% hoger dan in 2021. Alle pensioenen zijn per 1 januari 2023 met 16,1% omhoog gegaan. Voor de inhaalindexatie was een bedrag gelijk aan 2,4% van de verplichtingen beschikbaar, circa € 33 miljoen. Afhankelijk van de verhogingen die deelnemers in het verleden hebben gemist, kregen zij per 1 januari 2023 een deel van dat bedrag als inhaalindexatie toegekend.

UFR

De technische voorzieningen in de jaarrekening zijn vastgesteld op basis van de rentetermijnstructuur van De Nederlandsche Bank per 31 december 2021 en de factoren zoals genoemd in de grondslagen bij de jaarrekening. Sinds 30 september 2012 wordt de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur bepaald met behulp van de Ultimate Forward Rate (UFR). Deze werd in eerste instantie gebaseerd op de door verzekeraars gehanteerde UFR van 4,2%, echter sinds juli 2015 op het (voortschrijdend) 120-maands gemiddelde van de 20-jaars forward rate. Naar aanleiding van het advies van de Commissie Parameters op 12 juni 2019, wordt deze methode aangepast. De belangrijkste wijziging is dat bij de toegroei naar de UFR meer gewicht wordt gegeven aan de marktrente. Daarnaast vindt toegroei naar de UFR vanaf een later moment plaats, pas vanaf looptijd 30 in plaats van vanaf looptijd 20. DNB heeft aangekondigd om de toegroei naar de nieuwe gewichten geleidelijk te implementeren vanaf 1 januari 2021. Deze toegroei wordt in vier gelijke stappen doorgevoerd. Het effect op de dekkingsgraden zal dus de komende jaren geleidelijk optreden. De effecten van de stapsgewijze invoering van de nieuwe UFR-parameters zijn opgenomen in de volgende tabel.

	Huidig	Nieuw
	50% UFR / 50% nieuw UFR	Methodiek 1-1-2023
Technische voorziening	1.206.916	1.209.941
Dekkingsgraad	151,8%	151,5%
Strategisch vereiste dekkingsgraad	125,0%	125,0%

Toelichting op de staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

	2022	2021 ⁴³⁾
[8] Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfondsen		
Directe beleggingsopbrengsten		
Vastgoedbeleggingen	5.230	4.058
Aandelen	3	10
Vastrentende waarden	877	1.672
Derivaten	35.658	8.562
Overige beleggingen	7	-105
Subtotaal	41.775	14.197
Banken	-241	-11
Waardeoverdrachten	0	0
Totaal directe beleggingsopbrengsten	41.534	14.186
Indirecte beleggingsopbrengsten		
<i>Herwaarderingen</i>		
Vastgoedbeleggingen	-41.971	20.883
Aandelen	-129.846	253.282
Vastrentende waarden	-56.725	553
Derivaten	-187.893	-56.919
Overige beleggingen	801	146
Totaal indirecte beleggingsopbrengsten	-415.634	217.945
<i>Kosten van vermogensbeheer</i>		
Vastgoedbeleggingen	-123	-140
Aandelen	-434	-518
Vastrentende waarden	-694	-633
Derivaten	-105	-124
Overige beleggingen	-95	-54
(overige) Kosten van vermogensbeheer	-224	-214
Transactiekosten	0	-2
Totaal kosten vermogensbeheer	-1.675	-1.685

43) Voor vergelijkingsdoeleinden zijn de cijfers 2021 aangepast. Het betreft alleen verschuivingen.

De kosten vermogensbeheer omvatten de zichtbare ('directe') kosten die het fonds op factuurbasis betaalt. De kosten zijn, indien mogelijk, toegerekend aan de verschillende beleggingscategorieën.

De transactiekosten zijn gesaldeerd met de beleggingsopbrengsten en deels verrekend in de aan- en verkoopprijzen.

Totaal beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfondsen

[9] Premiebijdragen van werkgever en werknemers

Pensioenpremie werkgever

Pensioenpremie werknemers

De premiebijdragen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

- Reguliere pensioenpremie
- Pensioenpremie voorgaand jaar
- Van UWV ontvangen WAO/WIA uitkeringen
- Premie ANW

De premiebijdragen van werkgevers en werknemers bedragen in totaal 27,6% (2021: 26,6%) van het gemaximeerde pensioengevende salaris. De werknemerspremie die daarin is begrepen bedraagt 2,45% van de pensioengrondslag, dat is circa 2% van het gemaximeerde pensioengevende salaris.

Daarnaast betalen werknemers 6% over het pensioengevend salaris boven het grensbedrag van € 102.942 (2021: € 99.566).

De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate verantwoord.

Feitelijke premie

Kostendekkende premie

Gedempte kostendekkende premie

De kostendekkende premie is als volgt samengesteld:

- Actuarieel benodigd
- Opslag in stand houden vereist vermogen
- Opslag voor uitvoeringskosten

	2022	2021
Totaal beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfondsen	-375.775	230.446
[9] Premiebijdragen van werkgever en werknemers		
Pensioenpremie werkgever	34.141	29.344
Pensioenpremie werknemers	2.844	2.536
	36.985	31.880
De premiebijdragen kunnen als volgt worden gespecificeerd:		
– Reguliere pensioenpremie	36.806	31.686
– Pensioenpremie voorgaand jaar	0	45
– Van UWV ontvangen WAO/WIA uitkeringen	0	0
– Premie ANW	179	149
	36.985	31.880
De premiebijdragen van werkgevers en werknemers bedragen in totaal 27,6% (2021: 26,6%) van het gemaximeerde pensioengevende salaris. De werknemerspremie die daarin is begrepen bedraagt 2,45% van de pensioengrondslag, dat is circa 2% van het gemaximeerde pensioengevende salaris.		
Daarnaast betalen werknemers 6% over het pensioengevend salaris boven het grensbedrag van € 102.942 (2021: € 99.566).		
De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate verantwoord.		
Feitelijke premie	36.806	31.731
Kostendekkende premie	56.845	54.265
Gedempte kostendekkende premie	30.148	26.414
De kostendekkende premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigd	45.393	43.683
– Opslag in stand houden vereist vermogen	10.259	9.523
– Opslag voor uitvoeringskosten	1.193	1.059
	56.845	54.265

	2022	2021
De gedempte kostendeekkende premie is als volgt opgebouwd:		
– Actuarieel benodigd	17.839	15.734
– Opslag in stand houden vereist vermogen	4.032	3.430
– Opslag voor uitvoeringskosten	1.193	1.059
– Voorwaardelijke componenten	7.084	6.191
	30.148	26.414
De feitelijke premie is als volgt opgebouwd:		
– Reguliere opbouw (excl. ANW premie)	36.806	31.731
	36.806	31.731
De feitelijke premie is hoger dan de gedempte kostendeekkende premie. Het pensioenfonds voldoet hiermee aan de wettelijke vereisten.		
[10] Saldo van overdrachten van rechten ⁴⁴⁾		
Overgenomen pensioenverplichtingen	0	1.742
Overgedragen pensioenverplichtingen	0	-812
	0	930
[11] Pensioenuitkeringen		
Pensioenen		
Ouderdomspensioen	-37.094	-35.691
Partnerpensioen	-7.584	-7.249
Wezenpensioen	-119	-118
Arbeidsongeschiktheidspensioen	-311	-373
Anw-aanvulling	-160	-176
Overige uitkeringen	-147	0
Subtotaal	-45.415	-43.607

44) In boekjaar 2022 is de verwerking van waardeoverdrachten opgeschort in verband met de transitie van de pensioenadministratie van TKP naar AZL. Hierdoor zijn in 2022 geen waardeoverdrachten afgerond en is het saldo op waardeoverdrachten gelijk aan 0. Het waardeoverdrachtproces is weer hervat. In boekjaar 2023 (tot en met mei 2023) is € 3,2 miljoen aan inkomende waardeoverdrachten ontvangen en € 0,7 miljoen aan uitgaande waardeoverdrachten betaald die betrekking hebben op 2022. Het resultaat op deze waardeoverdrachten komt in de jaarrekening 2023 tot uiting.

	2022	2021
Andere uitkeringen		
Afkoopsommen	-8	-25
Overlijdensuitkeringen	-108	0
Subtotaal	-116	-25
Totaal pensioenuitkeringen	-45.531	-43.632
[12] Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds	444.229	128.388
[13] Mutatie overige technische voorziening	10.951	3.311
[14] Pensioenuitvoerings- en administratiekosten		
Administratiekosten	-763	-613
Transitiekosten ⁴⁵⁾	-652	0
Governance		
– Bestuurskosten	-902 ⁴⁶⁾	-767
– Beleggingscommissie	-40	-25
– Kosten governance organen (RvT & VO)	-52	-52
– Interne audit, actuariële functie en risicobeheer	-7	-9
Controlekosten		
– Accountant		
• Controle van de jaarrekening en DNB-jaarstaten ⁴⁷⁾	-55	-56
• Andere controleopdrachten m.b.t. transitie	-24	0
– Actuaris		
• Uitvoering jaarwerk	-120	-139
• Certificering jaarwerk	-29	-29
Overige advieskosten	-187	-67
Overige kosten		
– Contributies en bijdragen	-126	-127
– Overige kosten	-22	-26
Totaal Pensioenuitvoerings- en administratiekosten ⁴⁸⁾	-2.979	-1.910

45) Dit betreft eenmalige kosten voor de transitie bij de nieuwe uitvoerder.

46) Dit betreft vergoedingen bestuur (-9), overige bestuurskosten (-10), bestuursbureau (-762), vergaderkosten (-60), aansprakelijkheidsverzekering (-35) en opleidingen (-26).

47) De kosten zijn toegerekend aan het boekjaar (-55, 2021: -56) met een eventuele afrekening (0, 2021: 0) van het voorgaande boekjaar.

48) In het bestuursverslag is inzichtelijk gemaakt dat een deel van de uitvoeringskosten is toegewezen aan de vermogensbeheerkosten.

	2022	2021
[15] Overige baten en lasten	163 ⁴⁹⁾	6
Saldo van baten en lasten	68.043	349.419

Personeel

Gedurende het boekjaar 2022 had Stichting Pensioenfonds Gasunie geen personeelsleden in dienst. De werkzaamheden worden verricht door vier werknemers die in dienst zijn van N.V. Nederlandse Gasunie (Bestuursbureau).

Dwangsommen en boetes

In het verslagjaar zijn door de toezichthouders geen dwangsommen en/of boetes opgelegd.

Bezoldiging bestuursleden, raad van toezicht en verantwoordingsorgaan

Gedurende het boekjaar 2022 zijn de volgende vergoedingen betaald.

	2022	2021
Betaalde vergoedingen bestuur, RvT en/of VO		
Bestuursvergoedingen	9	9
Vergoedingen Raad van Toezicht	50	50
Vergoedingen Verantwoordingsorgaan ⁵⁰⁾	2	2
Totaal	61	61

Aan betrokkenen zijn geen leningen, voorschotten of garanties verstrekt.

49) De stijging betreft overige opbrengsten vermogensbeheer, zijnde geen directie beleggingsopbrengsten.

50) Alleen het gepensioneerde lid ontvangt een onkostenvergoeding.

Actuariële analyse van het saldo

	2022	2021
Beleggingsopbrengsten	-367.464	239.996
Wijziging rentetermijnstructuur	497.371	118.722
Premies en koopsommen	-9.780	-12.844
Waardeoverdrachten	0	-40
Kosten	-695	194
Uitkeringen	30	-90
Kanssystemen:		
– Sterfte	-857	2.086
– Arbeidsongeschiktheid	-529	-534
– Reguliere mutaties	-246	-20
Toeslagverlening	-48.071	0
Wijziging actuariële grondslagen	-10.171	0
Incidentele mutaties voorziening	8.292	1.961
Overige oorzaken	163	-12
	68.043	349.419

Resultaatbestemming

Bepalingen omtrent de resultaatbestemming

Het positieve saldo van de staat van baten en lasten van 68.043 (2021: positief saldo 349.419) is toegevoegd aan de Algemene reserve.

	2022	2021
	x € 1.000	x € 1.000
Algemene reserve	68.043	349.419
	68.043	349.419

Risicoparagraaf

(bedragen in duizenden euro)

Solvabiliteitsrisico

In de risicoparagraaf binnen het bestuursverslag is het beleid rond risicobeheersing uiteengezet. Hierna worden een aantal specifieke risico's nader toegelicht en gekwantificeerd.

Het belangrijkste risico dat het fonds loopt is het risico dat het niet over genoeg solvabiliteit beschikt. Indien het fonds niet solvabel is bestaat het risico dat het fonds de premie moet verhogen of dat een beperkte of geen toeslagverlening kan plaatsvinden voor (delen van) het deelnemersbestand. In het uiterste geval dient het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten te verminderen. Hoe solvabel het pensioenfonds is, wordt getoetst aan de hand van de beleidsdekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als de 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad. Hoeveel eigen vermogen het fonds aan dient te houden gegeven de financiële risico's die het loopt (na afdekking) op de balans komt tot uitdrukking in de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets. Onder het huidige FTK geldt hierbij dat de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling afgezet wordt tegen de beleidsdekkingsgraad om te bepalen of het pensioenfonds in een tekort situatie verkeert.

De verschillende standaard risicofactoren hierin worden benoemd onder de noemer S1 tot en met S6 en de S10. Hierna zijn de uitkomsten weergegeven voor de verschillende risicocategorieën op basis van de strategische beleggingsmix ultimo 2022 van 125,0% en 2021 van 122,6%.

Hierbij dient opgemerkt te worden dat bij de procentuele buffers rekening gehouden wordt met de veronderstelde positieve samenhang (correlatie) tussen renterisico, aandelen- en vastgoedrisico en kredietrisico. Daarnaast wordt rekening gehouden met het gegeven dat niet alle risico's zich tegelijk zullen manifesteren (diversificatie).

	2022		2021 ⁵¹⁾	
	€	%	€	%
Op basis van strategische beleggingsmix				
Renterisico (S1)	69.705	3,3	29.994	0,8
Aandelen- en vastgoedrisico (S2)	247.318	19,3	333.870	19,1
Valutarisico (S3)	64.502	1,1	77.997	1,0
Grondstoffenrisico (S4)	39.594	0,4	53.471	0,5
Kredietrisico (S5)	13.105	0,6	23.332	0,8
Verzekeringstechnisch risico (S6)	32.136	0,3	48.197	0,4
Concentratierisico (S8)	0	0,0	0	0,0
Actief beheer risico (S10)	0	0,0	0	0,0
Diversificatie- en correlatie-effect	-165.160		-191.974	
Vereist eigen vermogen voor risico fonds (strategisch)	301.200	25,0	374.887	22,6
Actuele dekkingsgraad		151,8		133,6
Beleidsdekkingsgraad		144,3		124,4
Minimaal vereiste dekkingsgraad		104,3		104,2
Feitelijk vereiste dekkingsgraad		125,1		123,0
Strategisch vereiste dekkingsgraad		125,0		122,6

51) Voor vergelijkingsdoeleinden zijn de vergelijkende cijfers aangepast.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds is per 31 december 2022 hoger dan de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling volgens het standaardmodel, waardoor de vermogenspositie van het pensioenfonds gekarakteriseerd kan worden als voldoende.

Ultimo boekjaar 2022 bedraagt de beleidsdekkingsgraad 144,3%. Afgezet tegen de beleidsdekkingsgraad van 2021 van 124,4%, is de beleidsdekkingsgraad toegenomen met 19,9%-punt.

Aansluiting beleggingen tussen de jaarrekening en de Risicoparagraaf o.b.v. look through:

	Stand ultimo 2022		Stand ultimo 2021	
	Voor look-through (conform jaar-rekening)	Na look-through (conform risico-paragraaf)	Voor look-through (conform jaar-rekening)	Na look-through (conform risico-paragraaf)
Vastgoedbeleggingen	184.459	208.054	213.756	245.763
Aandelen	875.767	847.669	1.090.442	1.055.405
Vastrentende waarden	807.089	806.719	875.301	874.429
Derivaten	-48.964	-49.829	28.232	28.356
Overige beleggingen	19.794	25.532	-6.759	-2.981
Totaal	1.838.145	1.838.145	2.200.972	2.200.972

Renterisico

Het renterisico wordt veroorzaakt, doordat de rentegevoeligheid van de verplichtingen afwijkt van de rentegevoeligheid van de beleggingen. Het pensioenfonds kent een langere looptijd voor pensioenverplichtingen dan voor beleggingen. Onderstaande duratie cijfers geven meer inzicht.

Duratie van de vastrentende waarden (inclusief rentederivaten) 14,1 (2021: 10,6).

Duratie van de pensioenverplichtingen 16,8 (2021: 19,0).

Het pensioenfonds dekt strategisch 50,0% van het renterisico af op basis van de swapcurve. Onder het Financieel Toetsingskader dient te worden uitgegaan van de DNB-methodiek voor de berekening van het renterisico. Het renterisico wordt daarbij vastgesteld door middel van looptijdafhankelijke renteschokken die worden toegepast op de DNB-rentetermijnstructuur (inclusief UFR). Dit wijkt aldus af van hoe het Pensioenfonds de (strategische) afdekking in de praktijk vormgeeft.

De strategische renteafdekking van 50,0% op basis van de swapcurve is eind 2022 equivalent met een renteafdekking van 50,4% op basis van de DNB-methodiek. De feitelijke renteafdekking op basis van de DNB-methodiek bedraagt 50,9% eind 2021.

Hoogte buffer

De buffer voor het feitelijk renterisico bedraagt 69.092 (3,3%) en voor het strategisch renterisico 69.705 (3,3%).

Aandelen- en vastgoedrisico

Het pensioenfonds loopt het risico dat haar beleggingen in aandelen, vastgoed en alternatieve beleggingen in waarde dalen. In het beleggingsbeleid wordt met dergelijke risico's rekening gehouden door ondermeer een toepassing van voldoende spreiding in de beleggingsportefeuille naar categorieën, markten en dergelijke. De volatiliteit van de marktwwaarden (prijsrisico's) van beleggingen wordt periodiek geëvalueerd en kan leiden tot bijstellingen in het vermogensbeheer. In onderstaande tabel wordt de verdeling naar de verschillende zakelijke waarden categorieën getoond.

	2022		2021	
	€	%	€	%
<i>Verdeling aandelen en vastgoed per categorie:</i>				
Ontwikkelde markten (Mature markets)	958.958	90,8	1.190.321	91,5
Opkomende markten (Emerging markets)	96.765	9,2	110.847	8,5
	1.055.723	100,0	1.301.168	100,0

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch aandelen- en vastgoedrisico rekening gehouden met de door DNB voorgeschreven schokken die variëren overeenkomstig de risicograad van het type belegging. De buffer voor het feitelijk aandelen- en vastgoedrisico bedraagt 251.180 (19,5%) en voor het strategisch aandelen- en vastgoedrisico 247.318 (19,3%).

Valutarisico

Het valutarisico wordt veroorzaakt, doordat de verplichtingen van het pensioenfonds in euro's luiden terwijl veel van de beleggingen van het pensioenfonds in niet-euro luiden. Het pensioenfonds loopt het risico dat haar buitenlandse beleggingen dalen in waarde als gevolg van valutakoersontwikkelingen. Het pensioenfonds kiest er daarom voor om een gedeelte van haar buitenlandse valuta's af te dekken. Zonder afdekking van valutarisico loopt het pensioenfonds risico bij een daling van vreemde valuta ten opzichte van de euro. Door meer dan 100% van het risico af te dekken loopt het fonds risico bij een stijging van vreemde valuta ten opzichte van de euro.

Totaal beleggingen

2022				
	Totaal voor afdekking	Afdekking valuta- derivaten	Netto positie na afdekking	
	€	€	€	%
Euro	847.272 ⁵²⁾	520.847	1.368.119	74,5
Amerikaanse dollar	644.799	-416.799	228.000	12,4
Britse pond	36.741	-30.525	6.216	0,3
Japanse yen	64.091	-54.166	9.925	0,5
Zwitserse frank	34.954	0	34.954	1,9
Hong Kong dollar	33.009	0	33.009	1,8
Overige	157.922	0	157.922	8,6
	1.818.788	19.357	1.838.145	100,0

Totaal beleggingen

2021				
	Totaal voor afdekking	Afdekking valuta- derivaten	Netto positie na afdekking	
	€	€	€	%
Euro	1.009.174 ⁵³⁾	701.291	1.710.465	77,7
Amerikaanse dollar	815.096	-505.122	309.974	14,1
Britse pond	43.039	-34.496	8.543	0,4
Japanse yen	72.139	-56.349	15.790	0,7
Zwitserse frank	39.191	-30.809	8.382	0,4
Hong Kong dollar	36.524	-7.929	28.595	1,3
Overige	191.201	-71.978	119.223	5,4
	2.206.364	-5.392	2.200.972	100,0

52) Procentueel deel Euro beleggingen vóór afdekking met valutaderivaten: 45,7%

53) Procentueel deel Euro beleggingen vóór afdekking met valutaderivaten: 45,7%

Derivaten

Binnen aandelen en onroerend goed wordt een gedeelte van de belangen belegd in buitenlandse valuta waarvan een gedeelte niet afgedekt wordt. De voornaamste valutarisico's zijn in Amerikaanse dollars, de Japanse Yen en het Britse Pond. Voor zover deze beleggingen niet in euro's luiden, wordt door middel van valutaderivaten het valutarisico grotendeels – voor 78% - afgedekt.

Indien de afrekening van deze transacties op 31 december 2022 zou hebben plaatsgevonden dan zou het af te rekenen bedrag € 19.357 hoger uitvallen dan de aankoopwaarde (2021: € 5.392 lager).

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch valutarisico rekening gehouden met een door DNB voorgeschreven schok van 20% voor valuta in ontwikkelde landen en van 35% voor valuta in opkomende markten die berekend wordt op de niet-euro beleggingen na afdekking. De buffer voor het feitelijk valutarisico bedraagt 61.704 (1,0%) en voor het strategisch valutarisico 64.502 (1,1%).

Grondstoffenrisico

Het pensioenfonds belegt in grondstoffen (commodities) en loopt het risico dat de waarde van deze beleggingen daalt. In het standaardmodel is een berekening van de gevoeligheid van het eigen vermogen voor grondstoffen voorgeschreven. Het grondstoffenrisico wordt berekend aan de hand van een scenario waarbij wordt uitgegaan van een waardedaling van de beleggingen in grondstoffen van 30%.

Hoogte buffer

De buffer voor het feitelijk grondstoffenrisico bedraagt 42.697 (0,5%) en voor het strategisch grondstoffenrisico 39.594 (0,4%).

Kredietrisico

Het pensioenfonds loopt het risico dat één of meerdere van haar tegenpartijen niet aan de voorafgesproken betalingen kan voldoen. Bij de berekening van het kredietrisico dient het effect van de kredietwaardigheid van de partijen, waarin belegd wordt, tot uitdrukking te komen. Het kredietrisico komt tot uitdrukking in de zogenaamde creditspread. Deze creditspread is het verschil tussen de uitkering die afhangt van de kredietwaardigheid van de tegenpartij en een uitkering die met volledige zekerheid (risicovrij) tot uitkering zal komen. Het kredietrisico verbonden aan derivatentransacties wordt beheerst door het afsluiten van standaardovereenkomsten met tegenpartijen, het beoordelen van de kredietwaardigheid van tegenpartijen, het spreiden van het transactievolume over verschillende tegenpartijen, het eisen van voldoende onderpand en een adequate monitoring met betrekking tot de gestelde eisen inzake het onderpand.

Het kredietrisico binnen de vastrentendewaardenportefeuille kan naast de creditspread eveneens gemeten worden aan de hand van de ratingverdeling van de rentegevoelige beleggingsportefeuille. Deze ratingverdeling wordt afgegeven door een kredietbeoordelaar. Een Europese AAA rating impliceert dat de vastrentende waarden belegging geen kredietrisico loopt. Daarentegen worden beleggingen die geclassificeerd staan onder 'lager dan BBB' of 'geen rating' als zeer risicovol beschouwd. Cash wordt als kredietrisicovrij beschouwd.

	2022		2021	
	€	%	€	%
<i>Rating vastrentende waarden:</i>				
AAA	427.930	53,1	351.766	40,2
AA	184.087	22,8	333.741	38,2
A	92.286	11,4	84.071	9,6
BBB	58.063	7,2	67.491	7,7
Lager dan BBB	829	0,1	692	0,1
Geen rating	43.524	5,4	36.668	4,2
	806.719	100,0	874.429	100,0
<i>Verdeling vastrentende waarden naar looptijd:</i>				
Resterende looptijd tot 1 jaar	521.881	64,6	529.792	60,6
Resterende looptijd van 1 tot 10 jaar	166.625	20,7	215.247	24,6
Resterende looptijd van 10 tot 20 jaar	51.347	6,4	70.890	8,1
Resterende looptijd vanaf 20 jaar	66.866	8,3	58.500	6,7
	806.719	100,0	874.429	100,0

Hoogte buffer

Binnen de berekening van het standaardmodel wordt een kredietrisico becijferd conform de ratingverdeling van de vastrentendewaardenportefeuille. Naarmate de rating slechter wordt neemt de te hanteren buffer toe. Afgaande op de hierboven genoemde ratingverdeling resulteert dit in een buffer voor het feitelijk kredietrisico van 11.612 (0,5%) en voor het strategisch kredietrisico van 13.105 (0,6%).

Verzekeringstechnisch risico

Binnen het verzekeringstechnisch risico worden in principe alleen risico's meegenomen die verband houden met sterfte. Het omvat de risico's als gevolg van afwijkingen ten opzichte van de verwachte sterfte en afwijkingen van de verwachte sterftetrend (langlevensrisico). Tot het verzekeringstechnische risico worden gerekend: procesrisico, risico-opslag voor afwijkingen ten opzichte van de sterftetrend en negatieve stochastische afwijkingen van de verwachtingswaarde. Deze drie risico's bedragen een percentage van de op actuele waarde berekende technische voorziening. Het procesrisico neemt af naarmate het deelnemersbestand toeneemt, omdat het sterfteproces dan beter kan worden geschat. De beide andere risicofactoren houden respectievelijk rekening met de onzekerheid in de sterftetrend en met de negatieve stochastische afwijkingen.

Hoogte buffer

De buffer voor het feitelijk verzekeringstechnisch risico bedraagt 32.136 (0,3%) en voor het strategisch valutarisico 32.136 (0,3%)

Concentratierisico

Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen.

De spreiding van de portefeuille is in de toelichting op de balans nader toegelicht. Ook "grote posten" zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd

Ultimo 2022 en/of 2021 zijn de volgende beleggingscategorieën met 2% of meer van het balanstotaal aanwezig:

	2022		2021	
	€	%	€	%
Vastgoedbeleggingen				
CBRE Group Inc.	45.478	2,3	44.665	2,0
Altera Vastgoed	43.393	2,2	43.922	2,0
Aandelen				
Blackrock beleggingsfondsen	850.410	42,6	1.090.442	48,5
Vastrentende waarden				
US Staatobligaties	148.215	7,4	165.779	7,4
Euro staatsobligaties	190.750	9,6	382.595	17,0
DMF Hypotheken SPGU	92.229	4,6	115.305	5,1
NN Euro Credit Fund	106.322	5,3	122.869	5,5
BR ICS-EURO-LIQ-PREM ACC TO	108.083	5,4	84.141	3,8
	1.584.880	79,4	2.049.718	91,3
Totale beleggingsportefeuille				
<i>Verdeling beleggingen per regio:</i>				
Europa EU	853.810	46,4	962.138	43,7
Europa niet EU	118.831	6,5	102.319	4,6
Midden- en Zuid-Amerika	16.956	0,9	6.450	0,3
Noord-Amerika	685.635	37,3	876.103	39,8
Azië ex Japan	76.842	4,2	65.461	3,0
Pacific	124.265	6,8	149.185	6,8
Overige	11.635	0,6	10.960	0,5
Derivaten	-49.829	-2,7	28.356	1,3
	1.838.145	100,0	2.200.972	100,0

Hoogte buffer

In het standaardmodel voor de bepaling van het vereist eigen vermogen is de gevoeligheid van het eigen vermogen voor concentratierisico (S8) gelijkgesteld aan 0%. Dit is gebaseerd op de veronderstelling dat een pensioenfonds een dusdanig gediversificeerde portefeuille aanhoudt dat het concentratierisico niet materieel is voor de vaststelling van het vereist eigen vermogen.

Actief beheer risico

Actief beheer risico ontstaat doordat vermogensbeheerders actief beheer voeren op (delen van) de beleggingsportefeuille. Onder actief beheer worden afwijkende posities in portefeuilles verstaan die worden ingenomen ten opzichte van strategische benchmarks. De mate van actief beheer wordt bepaald aan de hand van de tracking error. Een lage tracking error impliceert dat het feitelijke rendement dicht bij de gekozen benchmark ligt, terwijl een hoge tracking error aangeeft dat het rendement duidelijk van de benchmark afwijkt. Een hogere tracking error impliceert een hoger actief beheer risico.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt alleen een actief beheer risico becijferd voor de aandelenportefeuille indien de tracking error groter is dan 1%. Voor het pensioenfonds wordt hiervoor geen buffer aangehouden.

Diversificatie- en correlatie-effect

Bij de becijfering van het totale vereist eigen vermogen dient gebruikt gemaakt te worden van de wortelformule. Hierdoor is het totale vereist eigen vermogen kleiner dan de optelsom van de afzonderlijke buffers. In de wortelformule wordt namelijk verondersteld dat niet alle risico's zich op hetzelfde moment zullen voordoen (diversificatie). Wel wordt uitgegaan van een positieve samenhang (correlatie) tussen het renterisico, het aandelen- en vastgoedrisico en het kredietrisico. Per saldo heeft dit een risico-verlagend effect. Bij het pensioenfonds is dit voor de feitelijke beleggingsportefeuille eind 2022 - 164.932 en voor de strategische beleggingsportefeuille - 165.160.

Vastgesteld te Groningen d.d. 20 juni 2023

Het bestuur

J. (Joost) Hooghiem (voorzitter)

A.J. (Ale Jan) Algra

A.J. (Adriaan) den Herder

B.K. (Britta) van Boven

J.S. (Johan) Douma (secretaris)

A.C.M. (Sandra) Melman

F.F. (Flip) van Koten

C.D. (Dick) Vermeulen

Overige gegevens

Statutaire bepalingen van resultaatbestemming

Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling opgenomen in de statuten van het fonds. Het voorstel voor de resultaatbestemming 2022 is opgenomen in de paragraaf van de staat van baten en lasten in de jaarrekening.

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Gasunie te Groningen is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2022.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Gasunie, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 18.300.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 920.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn beoordeling van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;
- het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuariel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn, als geheel gezien, toereikende technische voorzieningen vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum hoger dan het wettelijk vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is hoger dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Gasunie is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen.

De vermogenspositie is naar mijn mening voldoende. Daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de beoogde toeslagen toereikend zijn.

Voor de volledigheid merk ik op dat, als op balansdatum in de rentetermijnstructuur rekening zou worden gehouden met de UFR-methodiek zoals deze door DNB in 2023 wordt toegepast, mijn oordeel over de vermogenspositie niet zou wijzigen.

Amstelveen, 20 juni 2023

drs. R.T. Schilder AAG

Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur en de raad van toezicht van Stichting Pensioenfonds Gasunie

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2022

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening voor het boekjaar geëindigd op 31 december 2022 van Stichting Pensioenfonds Gasunie te Groningen gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Gasunie per 31 december 2022 en van het resultaat over 2022 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2022
- de staat van baten en lasten over 2022
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen.

Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Gasunie (hierna: het pensioenfonds) zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Informatie ter ondersteuning van ons oordeel

Wij hebben onze controlewerkzaamheden bepaald in het kader van de controle van de jaarrekening als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. Onderstaande informatie ter ondersteuning van ons oordeel en onze bevindingen moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Ons inzicht in het pensioenfonds

Stichting Pensioenfonds Gasunie voert als ondernemingspensioenfonds de pensioenregeling uit voor de (oud) medewerkers van Gasunie en Gasterra. Het vermogensbeheer en pensioenbeheer zijn uitbesteed aan gespecialiseerde dienstverleners (AZL respectievelijk Caceis). Wij hebben bijzondere aandacht in onze controle besteed aan deze onderwerpen op basis van de activiteiten van het pensioenfonds en onze risicoanalyse.

Wij hebben de materialiteit bepaald en de risico's geïdentificeerd en ingeschat dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten, om in reactie op deze risico's de controlewerkzaamheden te bepalen ter verkrijging van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Materialiteit	€ 18,3 miljoen (2021: €16,6 miljoen)
Toegepaste benchmark	1% van het pensioenvermogen per 31 december 2022, zijnde het totaal van de technische voorzieningen en het stichtingskapitaal en reserves.
Nadere toelichting	Wij hebben voor deze grondslag gekozen omdat dit het vermogen betreft dat de basis vormt voor de berekening van de (beleids)dekkingsgraad. Voor het bepalen van het percentage hebben wij gelet op de financiële positie van het pensioenfonds en de mate waarin de beleidsdekkingsgraad zich rondom een kritieke grens bevindt. Gelet op het reserveoverschot hebben wij de materialiteit gesteld op 1,0% van het pensioenvermogen. De wijze waarop wij de materialiteit hebben bepaald is gewijzigd ten opzichte van 2021. In 2021 hebben wij, gezien de financiële situatie op dat moment, gekozen voor een materialiteit op basis van 0,75% van het pensioenvermogen.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met de raad van toezicht en het bestuur overeengekomen dat wij aan de raad van toezicht en het bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 920.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Opdrachtteam en gebruikmaken van het werk van specialisten

Wij hebben zorggedragen dat het opdrachtteam over de juiste kennis en vaardigheden beschikt die nodig zijn voor de controle van een ondernemingspensioenfonds. Wij hebben in het opdrachtteam specialisten opgenomen op het gebied van IT audit. Daarnaast hebben wij eigen deskundigen ingeschakeld voor de controle van de waardering van de derivaten.

Onze focus op fraude en het niet-naleven van wet- en regelgeving**Onze verantwoordelijkheid**

Hoewel wij niet verantwoordelijk zijn voor het voorkomen van fraude of het niet-naleven van wet- en regelgeving en van ons niet verwacht kan worden dat wij het niet-naleven van alle wet- en regelgeving ontdekken, is het onze verantwoordelijkheid om een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen dat de jaarrekening als geheel geen afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude.

Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.

Onze controle-aanpak met betrekking tot frauderisico's

Wij hebben de risico's geïdentificeerd en ingeschat op een afwijking van materieel belang op de jaarrekening die het gevolg is van fraude. Wij hebben tijdens onze controle inzicht verkregen in het pensioenfonds en diens omgeving, de componenten van het interne beheersingssysteem, waaronder het risico-inschattingsproces en de wijze waarop het bestuur inspeelt op frauderisico's en het interne beheersingssysteem monitort en de wijze waarop de raad van toezicht het toezicht uitoefent, alsmede de uitkomsten daarvan.

Wij verwijzen naar hoofdstuk 4 'integraal risicomanagement' van het jaarverslag, waarin het bestuur zijn (fraude)risicoanalyse heeft opgenomen.

Wij hebben de opzet en de relevante aspecten van het interne beheersingssysteem en in het bijzonder de frauderisicoanalyse geëvalueerd alsook bijvoorbeeld de gedragscode, klokkenluidersregeling en de incidentenregistratie. Wij hebben de opzet en het bestaan geëvalueerd, en voor zover wij noodzakelijk achten, de werking getoetst van interne beheersmaatregelen gericht op het mitigeren van frauderisico's.

Als onderdeel van ons proces voor het identificeren van frauderisico's, hebben wij frauderisicofactoren overwogen met betrekking tot frauduleuze financiële verslaggeving, oneigenlijke toe-eigening van activa en omkoping en corruptie. Wij hebben geëvalueerd of deze factoren een indicatie vormden voor de aanwezigheid van het risico op afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude.

In onze controle bouwen wij een element in van onvoorspelbaarheid. Ook hebben wij de uitkomst van andere controlewerkzaamheden beoordeeld en overwogen of er bevindingen zijn die aanwijzing geven voor fraude of het niet-naleven van wet- en regelgeving.

Zoals in al onze controles houden wij rekening met het risico dat het bestuur interne beheersmaatregelen kan doorbreken. Vanwege dit risico hebben wij onder meer schattingen beoordeeld op tendenties die mogelijk een risico vormen op een afwijking van materieel belang, met name gericht op belangrijke gebieden die oordeelsvorming vereisen en significante schattingsposten, zoals toegelicht in de grondslagen in de jaarrekening, waaronder de subjectieve elementen in de waardering van de technische voorzieningen. Wij verwijzen in dit kader verder naar het kernpunt 'Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen'. Ook hebben wij data analyse gebruikt om journaalposten met een verhoogd risico te signaleren en te toetsen en de zakelijke beweegredenen (of het ontbreken daarvan) beoordeeld van bijzondere transacties.

Wij hebben geen frauderisico geïdentificeerd ten aanzien van de opbrengstenverantwoording.

Wij hebben kennis genomen van de beschikbare informatie en om inlichtingen gevraagd bij leden van het bestuur, sleutelfunctionarissen waaronder sleutelfunctiehouders, de compliance officer, medewerkers van het bestuursbureau en de uitvoeringsorganisatie(s) en de raad van toezicht.

Uit onze evaluatie van het risico op mogelijke doorbreking van interne beheersmaatregelen of andere ongeoorloofde vormen van beïnvloeding van het proces van financiële verslaggeving, ontvangen inlichtingen en andere beschikbare informatie volgen geen specifieke aanwijzingen voor fraude of vermoedens van fraude met een mogelijk materieel belang voor het beeld van de jaarrekening.

Onze controle-aanpak met betrekking tot het risico van niet voldoen aan wet- en regelgeving

Wij hebben passende controlewerkzaamheden verricht inzake de naleving van de bepalingen van de relevante wet- en regelgeving die van directe invloed zijn op de verantwoorde bedragen en toelichtingen in de jaarrekening. Daarnaast hebben wij de omstandigheden ingeschat met betrekking tot het risico van niet-naleven van wet- en regelgeving waarvan redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze van materiële invloed kunnen zijn op de jaarrekening. In lijn met NBA-handreiking 1144 Specifieke verplichtingen vanuit de toezichtwet- en regelgeving voor de interne auditor en de externe accountant bij pensioenfonds, is onze inschatting gebaseerd op

onze ervaring in de sector, afstemming met het bestuur, het kennis nemen van de systematische integriteitsrisicoanalyse (SIRA), het lezen van notulen, het kennismaken van rapporten van de compliance officer en het uitvoeren van gegevensgerichte werkzaamheden gericht op transactiestromen, jaarrekeningposten en toelichtingen.

We hebben verder kennis genomen van correspondentie met toezichthouders en zijn alert gebleven op indicaties voor een (mogelijke) niet-naleving gedurende de controle. Ten slotte hebben we schriftelijk de bevestiging ontvangen dat alle bekende gebeurtenissen van niet-naleving van wet- en regelgeving met ons zijn gedeeld.

Onze controle-aanpak met betrekking tot de continuïteitsveronderstelling

Zoals toegelicht onder 'Continuïteit' in het onderdeel 'Toelichting op de jaarrekening' van de jaarrekening, is de jaarrekening opgemaakt op basis van de continuïteitsveronderstelling. Bij het opmaken van de jaarrekening heeft het bestuur een specifieke beoordeling gemaakt van de mogelijkheid van het pensioenfonds om zijn continuïteit te handhaven en de activiteiten voort te zetten voor de voorzienbare toekomst.

Wij hebben de specifieke beoordeling met het bestuur besproken en professioneel-kritisch geëvalueerd. Wij hebben overwogen of de specifieke beoordeling van het bestuur op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, alle relevante gebeurtenissen en omstandigheden bevat waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds zijn activiteiten in continuïteit kan voortzetten en in hoeverre het pensioenfonds voldoet aan de vereisten rondom solvabiliteit en liquiditeit. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen.

Op basis van onze werkzaamheden hebben wij geen materiële onzekerheden ten aanzien van de continuïteit geïdentificeerd. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een pensioenfonds zijn continuïteit niet langer kan handhaven.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met de raad van toezicht en het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

In vergelijking met voorgaand jaar, hebben wij geen relevante wijzigingen aangebracht in de kernpunten van onze controle.

Ontwikkeling en toelichting van de (beleids)dekkingsgraad	
Risico	De solvabiliteit van een pensioenfonds wordt gemeten aan de hand van de dekkingsgraad. De dekkingsgraad brengt de verhouding tussen de (netto) activa en pensioenverplichtingen tot uitdrukking en is daarmee een graadmeter voor de financiële positie van een pensioenfonds. De beleidsdekkingsgraad is de gemiddelde dekkingsgraad van de twaalf maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling. Het pensioenfonds is wettelijk verplicht om de beleidsdekkingsgraad te hanteren als basis voor bepaalde beleidsbeslissingen, bijvoorbeeld inzake indexatie en kortingen. Daarnaast is de beleidsdekkingsgraad onder meer van belang om te bepalen of het pensioenfonds voldoende buffers heeft. De dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad zijn toegelicht in toelichting '4. Stichtingskapitaal en reserves' van de jaarrekening. Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de (beleids) dekkingsgraad niet juist wordt vastgesteld.
Onze controleaanpak	Door controle van de balans onderzoeken wij de samenstellende delen van de dekkingsgraad. De balans en daarmee de dekkingsgraad per 31 december 2022 hebben wij mede met gebruikmaking van de werkzaamheden van de certificerend actuaris gecontroleerd. Wij hebben de ontwikkelingen in de financiële positie van het pensioenfonds beoordeeld op basis van het actuariële rapport van de certificerend actuaris en onze controle van de jaarcijfers. Vanwege de gevoeligheid van schattingselementen hebben wij specifiek aandacht besteed aan de waardering van de (illiquide) beleggingen en de waardering van de technische voorzieningen. De werkzaamheden die wij in dit kader hebben uitgevoerd zijn in de kernpunten hierna beschreven. Wij controleren geen andere maandelijkse dekkingsgraden dan de dekkingsgraad ultimo boekjaar. Ten aanzien van andere maandelijkse dekkingsgraden hebben wij de navolgende toetsingswerkzaamheden verricht, die minder zekerheid geven dan een controle van twaalf maands-dekkingsgraden: – Wij hebben de opzet van het totstandkomingsproces van de berekening van de maandelijkse dekkingsgraad onderzocht alsmede de juiste maandoerekening van zogenaamde key items vastgesteld. Dit jaar betroffen key items: de indexatie per 1 juli 2022 evenals de toepassing van de Prognosetafels AG2022, de herijking van de ervaringssterfte en de wijziging van de kostenopslag – Daarnaast heeft de certificerend actuaris een plausibiliteitstoets uitgevoerd op de ontwikkeling van de voorziening pensioenverplichtingen zoals gehanteerd in de bepaling van de dekkingsgraad gedurende het jaar in relatie tot de ontwikkelingen in de belangrijkste factoren, zoals de rentecurve. Wij hebben kennisgenomen van de uitkomst van deze werkzaamheden van de certificerend actuaris. Tevens hebben wij de toelichtingen met betrekking tot de (beleids)dekkingsgraad geëvalueerd.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd in de vaststelling van de dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2022 en de gerelateerde toelichting in de jaarrekening.

Waardering en toelichting van beleggingen zonder genoteerde marktprijzen	
Risico	De beleggingen zijn een significante post op de balans van het pensioenfonds. Alle beleggingen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. Voor een groot deel van de beleggingen is deze marktwaarde te verifiëren aan transacties die tot stand zijn gekomen op de financiële markten (marktprijzen). Er zijn ook beleggingen die worden gewaardeerd op basis van onafhankelijke taxaties, netto contante waardeberekeningen of een andere geschikte methode, waaronder de intrinsieke waarde per participatie voor posities in niet (beurs)genoteerde fondsen. De waarderingsonzekerheid neemt inherent toe bij (onafhankelijke) taxaties en netto contante waardeberekeningen en hangt samen met de beschikbaarheid en toepasbaarheid van marktgegevens. Bij het pensioenfonds betreffen dit de posities in derivaten. De posities in niet-(beurs)genoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in vastgoed en het hypotheekfonds, kennen eveneens inherent relatief veel waarderingsonzekerheid doordat de waarde wordt ontleend aan de meest recente rapportages van de fondsmanagers. Het pensioenfonds heeft de waarderingsgrondslagen voor de beleggingen beschreven in paragraaf 'Toelichting op de jaarrekening - Grondslagen voor waardering van activa en passiva' en een nadere toelichting opgenomen in toelichting '1. Beleggingen voor risico pensioenfonds'. Uit deze toelichting blijkt dat per 31 december 2022 € 92 miljoen in hypotheekfondsen is belegd en voor € 113 miljoen in niet-(beurs)genoteerde fondsen die in vastgoed beleggen. Per saldo voor € 48,9 miljoen negatief is belegd in derivaten. Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de beleggingen zonder genoteerde marktprijzen niet juist gewaardeerd zijn en dat de toelichting niet voldoet aan relevante verslaggevingsvereisten.
Onze controleaanpak	Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen geëvalueerd en controlewerkzaamheden, waaronder het evalueren van de juiste werking van de interne beheersmaatregelen, uitgevoerd op de waardering van de beleggingen per 31 december 2022. – Voor de posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen hebben wij de waardering gecontroleerd op basis van de gecontroleerde jaarrekeningen van de betreffende fondsen met daarin opgenomen de gecontroleerde waarde per aandeel of participatie per 31 december 2022. Verder hebben wij vastgesteld of de gekozen waarderingsgrondslagen en de belangrijkste uitgangspunten daarbij aansluiten op de grondslagen van het pensioenfonds. – Voor de waardering van de derivaten hebben wij een controle uitgevoerd op het gehanteerde waarderingsmodel en op de gehanteerde input waaronder de uit de markt afgeleide gegevens zoals valuta(termijn)koersen, rentevolatiliteit en rentecurves. Bij de uitvoering van deze werkzaamheden hebben wij eigen waarderingspecialisten betrokken. Tevens hebben wij de toelichtingen met betrekking tot de beleggingen geëvalueerd.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering van de beleggingen zonder genoteerde marktprijzen per 31 december 2022 en de gerelateerde toelichting in de jaarrekening.

Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen

Risico	De technische voorzieningen waaronder de voorziening pensioenverplichtingen betreffen een significante post in de balans van het pensioenfonds. De technische voorzieningen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. De waardering is gevoelig voor de gehanteerde (actuariële) veronderstellingen en schattingselementen. Hier ligt een aantal belangrijke conventies aan ten grondslag namelijk dat voor de waardering uitgegaan wordt van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur alsmede de meest recente informatie (tafels) omtrent de levensverwachting, zoals gepubliceerd door het Koninklijk Actuariel Genootschap (AG). In aanvulling op de tafels wordt gecorrigeerd voor de ingeschatte ervaringssterfte bij het pensioenfonds, zijnde de fondsspecifieke ervaringssterfte. Deze veronderstellingen hebben tezamen met de hoogte van de kostenopslag, waaraan eveneens schattingen ten grondslag liggen, bijzondere aandacht gehad in onze controle. Wij hebben aan de subjectieve elementen ervaringssterfte en kostenopslag van de bepaling van de technische voorziening een frauderisico gekoppeld en de waardering en de toelichting daarop als kernpunt van onze controle aangemerkt. Het pensioenfonds heeft de waarderingsgrondslagen voor de voorziening pensioenverplichtingen beschreven in paragraaf 'Toelichting op de jaarrekening - Grondslagen voor waardering van activa en passiva' en een nadere toelichting opgenomen in toelichting '5. Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds'. Uit deze toelichting blijkt dat schattingswijzigingen hebben plaatsgevonden door aanpassing van de UFR methodiek, overgang naar nieuwe Prognosetafels, aanpassing van de ervaringssterfte en aanpassing van de kostenopslag op basis van nader onderzoek. Volgens deze toelichting is de voorziening pensioenverplichtingen hierdoor € 11,3 miljoen hoger uitgekomen. Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de technische voorzieningen niet toereikend gewaardeerd en toegelicht zijn.
Onze controleaanpak	Bij de controle van de technische voorzieningen hebben wij gebruikgemaakt van de werkzaamheden van de certificerend actuaris van het pensioenfonds. De certificerend actuaris onderzoekt onder meer de toereikendheid van de technische voorzieningen en de naleving van een aantal specifieke wettelijke bepalingen. De certificerend actuaris heeft daarbij gebruikgemaakt van de door ons in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens, waaronder de pensioenaanspraken van deelnemers. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel over de jaarrekening als geheel hebben wij met de certificerend actuaris onze planning, werkzaamheden, verwachtingen en uitkomsten afgestemd voor de controle van boekjaar 2022. Hierbij hebben wij specifiek aandacht gevraagd voor de toets van de ervaringssterfte op basis van de toegepaste prognosetafels en de effecten van de wijzigingen hierin, de toereikendheid van de kostenopslag alsmede de toepassing van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur.

Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen	
	Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen geëvalueerd en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen per 31 december 2022: – Daartoe hebben wij ons een beeld gevormd van de redelijkheid van de aannames en schattingen van het bestuur met betrekking tot de gekozen actuariële grondslagen, alsmede de uitkomsten van het actuariële grondslagenonderzoek en de gehanteerde waarderingsgrondslagen besproken met de certificerend actuaaris. – Hierbij hebben wij met inachtneming van het oordeel van de certificerend actuaaris gelet op de besluitvorming van het bestuur, de recentheid van beschikbaar grondslagenonderzoek, de toetsing op de onderbouwing van de daarin opgenomen veronderstellingen, de uitkomsten van beschikbare tussentijdse evaluaties, de uitkomsten van de actuariële analyse over meerdere jaren en de aanwezigheid van een consistente gedragslijn. – Daarnaast hebben wij controlewerkzaamheden uitgevoerd om de gehanteerde basisgegevens te toetsen mede met behulp van data analyse, waaronder het evalueren van de juiste werking van de interne beheersmaatregelen bij de pensioenuitvoeringsorganisatie, het verrichten van aansluitwerkzaamheden met de pensioenadministratie voor wat betreft de aantallen en de aanspraken en het beoordelen van het verloop en de uitkomsten van de actuariële analyse. Tevens hebben wij de toelichtingen ten aanzien van de technische voorzieningen geëvalueerd.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering per 31 december 2022 of de toelichting van de technische voorzieningen.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Het jaarverslag omvat andere informatie naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist voor het bestuursverslag en de overige gegevens.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden voor de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of het pensioenfonds in staat is om zijn werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om het pensioenfonds te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds zijn activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Het besluit van het bestuur tot vaststelling van de jaarrekening is onderworpen aan de goedkeuring van de raad van toezicht.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. De sectie 'Informatie ter ondersteuning van ons oordeel' hierboven, bevat een informatieve samenvatting van onze verantwoordelijkheden en de uitgevoerde werkzaamheden als basis voor ons oordeel.

Onze controle bestond verder onder andere uit:

- Het in reactie op de ingeschatte risico's uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel
- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van het pensioenfonds
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen

Communicatie

Wij communiceren met de raad van toezicht en het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met de raad van toezicht en het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Den Haag, 20 juni 2023

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. drs. J. Slager RA